

**T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Müzik Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı**

**ERKEK SES TÜRLERİ, ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİMİNİN
UZMAN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ**

**Yavuz KELEBEK
Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışman
Prof. Dr. Nurdan KIZILDELİ SALIK**

Burdur, 2023

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı
Müzik Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

ERKEK SES TÜRLERİ, ÖZELLİKLERİ VE EĞİTİMİNİN
UZMAN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

Yavuz KELEBEK
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışman
Prof. Dr. Nurdan KIZILDELİ SALIK

Burdur, 2023

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından tarihinde tez savunma sınavı yapılan Yavuz KELEBEK'İN "Erkek Ses Türleri, Özellikleri ve Eğitimi konulu tez çalışması Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI): Prof. Dr. Nurdan KIZILDELİ SALIK

ÜYE:

ÜYE:

ÜYE:

ÜYE:

ONAY

M.A.K. Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA / MÜHÜR

BİLDİRİM

Hazırlamış olduğum tezin tamamıyla şahsıma ait olduğunu ve her alıntıya kaynakça gösterdiğimi belirtir, tezimin fotokopi ve elektronik nüshalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda bahsettiğim şartlarda korunmasına onay veririm:

Tezimin tamamı her yerden ulaşılabilir.

Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin Yıl sureyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu surenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

20.11.2023

Yavuz KELEBEK

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden bu yana her konuda bana destek veren, başarabileceğime inandırarak bir anne gibi elimi hiçbir zaman bırakmayan sevgili danışmanım ve öğretmenim Prof. Dr. Nurdan KIZILDELİ SALIK' a, kıymetli annem Şerife KOÇDUR ve kıymetli babam Ahmet KELEBEK' e, bugünlerin temel emekçisi olan canım öğretmenim Gülşah ÇELİKEL TAZEGÜL'e aynı zamanda yapmış olduğum bu çalışma için görüşlerini ve desteklerini benden esirgemeyen saygıdeğer eğitimcilere teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Erkek Ses Türleri, Özellikleri ve Eğitimi (Yüksek Lisans Tezi)

Yavuz KELEBEK

ÖZ

Bu araştırmada, ses eğitimi uzmanlarının erkek seslerinin tür, özellik ve eğitimi konusundaki görüşlerinin bilimsel araştırma yöntemleri doğrultusunda incelenerek bir durum tespiti yapılması amaçlanmıştır. Araştırma erkek sesi tür, özellik ve eğitimi konusunun alanında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve gerek öğretmen gerekse öğrencilere kaynak oluşturması bakımından önemlidir. Bu araştırma da nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Verilere ulaşabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış, kapsam geçerliliği için 5 uzman görüşü alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu alanında uzman, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Bölümü Opera/Şan Ana Sanat Dalı, Devlet Opera ve Balesi gibi kurumlarda görev yapmış ve yapmakta olan 10 eğitimci/sanatçıya uygulanmış, ilgili literatür yurt içi, yurt dışı makale, tez, dergi, internet ve kütüphaneden taranmıştır. Araştırmaya gönüllük esasına dayalı olarak katılım sağlayan uzaman kişilerden elde edilen verileri analiz edebilmek için şahsi onayları ile kayıt altına alınmış, elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiş, temalar ve kodlar çıkartılmıştır. Bu kodlar ve temalar 2 uzmana gönderilmiş, uzmanlar arası uyum analizi yapılmış ve %80.6 sonucu elde edilerek güvenilirlik sağlanmıştır. Araştırmanın üç alt problemine ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda; erkek ses türleri/alt türlerinin ayrımı ve ses türlerini belirleyen faktörler/etkenlerin; sesin tınısı, yapısı, hacmi, genişliği, kullanılabilirliği, sınırları, parlaklığı olduğu, bununla beraber coğrafya – İklim (soğuk ülkelerde baslar ve sıcak ülkelerde tenorlar) gibi etkeninin de etki ettiği, Dünya da ve Türkiye’de en çok karşılaşılan erkek ses türlerinin bariton ve tenor olduğu, en az karşılaşılan seslerin türlerinin bas ses türü olduğu, İyi bir erkek sesinde bulunması gereken özelliklerin ses yapısı, kalitesi ve müzikalite faktörlerinin öncülük ettiği hemen ardından eğitim (teknik) ve rol yeteneği (oyunculuk) olduğu, erkek seslerinin eğitiminde en çok karşılaşılan zorlukların geçiş tonu sorunları (üst tonlar), esnek olamama ve kendilerini sıkma eğilimi göstererek sertlik oluşturdukları, öğrencilerin anlatılan ve bahsedilen soyut kavramları algılamakta güçlük çektikleri vb. gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Erkek ses eğitimi, Erkek ses özellikleri, Erkek ses türleri, Ses eğitimi.

Sayfa Sayısı: 99

Danışman: Prof. Dr. Nurdan KIZILDEĞİ SALIK

Male Voice Types, Characteristics and Training (Master Thesis)

Yavuz KELEBEK

ABSTRACT

In this research, it was aimed to determine the situation by examining the opinions of voice education experts on the type, characteristics and training of male voices in line with scientific research methods. The research is important in terms of evaluating the male voice type, characteristics and education in line with the opinions of experts in the field and providing a resource for both teachers and students. Qualitative research design was used in this research. A semi-structured interview form was prepared to access the data, and 5 expert opinions were taken for content validity. The semi-structured interview form was applied to 10 educators/artists who are experts in their field and have worked or are currently working in institutions such as the Faculty of Education, Fine Arts Education Department, Music Education Department, State Conservatory Performing Arts Department, Opera/Singing Main Art Branch, State Opera and Ballet, and related literature. Domestic and international articles, theses, magazines, internet and libraries were scanned. In order to analyze the data obtained from experts who participated in the research on a voluntary basis, their personal consent was recorded, the data obtained was analyzed by content analysis, and themes and codes were extracted. These codes and themes were sent to 2 experts, a compatibility analysis was conducted between the experts and reliability was achieved by obtaining a result of 80.6%. In line with the findings regarding the three sub-problems of the research; distinction of male voice types/subtypes and the factors/factors that determine voice types; The most common male voice types in the world and in Turkey are baritone and tenor, the least common types of voices are the bass type, the characteristics that a good male voice should have are voice structure, quality and musicality factors, followed by education (technique) and role ability (acting), the most common difficulties in the training of male voices are Transition tone problems (overtones), inability to be flexible and tend to get bored, creating rigidity, students having difficulty in perceiving the abstract concepts explained and mentioned, etc. Results such as these have been achieved.

Keywords; Male voice training, Male voice characteristics, Male voice types, Voice training.

Page Number: 99

Supervisor: Prof. Dr. Nurdan KIZILDELI SALIK

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.2.1. Alt Problemler	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Sayıtlar (Varsayımlar)	4
1.6. Sınırlılıklar.....	4
1.7. Geçerlilik ve Güvenirlik.....	5
BÖLÜM II.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.1.1. Ses Nedir?	6
2.1.2. İnsan Sesinin Oluşumu..	8
2.1.3. Mutasyon (Ergenlik) Dönemi.	11
2.2. Erkek Sesi Türleri ve Özellikleri.....	16
2.2.1. Erkek Sesi Türlerinin Belirlenmesinde (Sınıflandırılması) Rol Oynayan Faktörler.	16
2.2.1.1. Register ve Register Geçişleri.	19

2.2.1.2. Erkek Seslerinin Alt Türlerine Ayrılarak Özelliklerinin İncelenmesi..	24
2.3. Ses Eğitimi	28
2.3.1. Bireysel Ses Eğitimi..	29
2.3.1.1. Temel Ses Eğitimi.....	29
2.3.1.2. İleri Ses Eğitimi (Şan).....	30
2.3.2. Erkek Sesi Eğitiminde Karşılaşılan Güçlükler.	31
2.4. İlgili Araştırmalar:	32
BÖLÜM III	35
YÖNTEM.....	35
3.1. Araştırmanın Modeli	35
3.2. Çalışma Grubu.....	35
3.3. Verilerin Toplanması:.....	36
3.4. Verilerin Analizi.....	37
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik.....	38
BÖLÜM IV	39
BULGULAR VE YORUM.....	39
4.1. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Birinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	39
4.2. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda İkinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	41
4.3. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	43
4.4. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	45
4.5. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Beşinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	48
4.6. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Altıncı Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	51
4.7. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Yedinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	54
4.8. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Sekizinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.	58

4.9. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Dokuzuncu Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.....	60
4.10. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda Onuncu Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.....	62
4.11. Ses Eğitimci/Sanatçıların Görüşleri Doğrultusunda On Birinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.....	65
4.12. Ses eğitimci/sanatçıların görüşleri Doğrultusunda On İkinci soruya ilişkin bulgular ve yorum.	67
BÖLÜM V	70
SONUÇ VE ÖNERİLER	70
5.1. Sonuç	70
5.2. Öneriler.....	73
KAYNAKLAR	75
EKLER.....	82
Ek-1	83

KISALTMALAR

ABD: Anabilim dalı

ASD: Ana sanat dalı

KBB: Kulak Burun Boğaz

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Görüşmeciler ve İlgili Bulundukları Kurumlar.....	36
Tablo 2. Birinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	39
Tablo 3. İkinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı	41
Tablo 4. Üçüncü Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	43
Tablo 5. Dördüncü Soruya İlişkin Ses Eğitimci / Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	46
Tablo 6. Beşinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	48
Tablo 7. Altıncı Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kişilerin Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı	51
Tablo 8. Yedinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	54
Tablo 9. Sekizinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	58
Tablo 10. Dokuzuncu Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	60
Tablo 11. Onuncu Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	62
Tablo 12. Onbirinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	65
Tablo 13. Onikinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı.....	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekiller</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Ses Kaynağı.....	6
Şekil 2. Sesin Oluşmasını Sağlayan Organlar ve İlgili Oldukları Sistemler	10
Şekil 3. Ses Grupları Limitleri.....	16
Şekil 4: Ses Türlerinin Register Genişlikleri	22
Şekil 5. Erkek Seslerinin Yaklaşık Pasaj Tonu.....	23
Şekil 6. Tenor Registeri.....	24
Şekil 7. Bariton Registeri.....	26
Şekil 8. Bas Registeri.....	27

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Bir bebek dünyaya gelir gelmez ilk nefesi aldığı anda çığlığı basar, “işte ben geldim, dünyaya hazırım der, öncelikle konuşamaz belki ama karnı toksa mutlu memnuniyet dolu mırıltılar ile öfkelenildiği zaman bütün gücüyle nefesini zorlayarak avaz avaz bağırır, istekleri, duyguları, öfkesi nefesinin gücünde sesinin tınısında renginde şekillenir ve minicik ruhunun dalgalanmaları sesinin iniş çıkışında ifade bulur. Bütün bu sesler doğal olarak ve bilinçsizce söylenen ilk şarkılardır. İnsanoğlu yaşam koşusuna nefes alıp çığlık atarak yani ses tınlatarak başlar (Sabar,2008:119)

Dünyanın en eski ve en güzel enstrümanı sestir. Kullandığımız sesi üreten ses telleridir. Fakat sesi oluşturma ve kullanma karmaşık bir süreçtir. Çünkü sesi üretmek, zenginleştirmek için onu oluşturmaya kaynaklık eden bütün sistemler mükemmel bir uyum içinde çalışmaktadırlar. Bu yüzdendir ki bütün vücut bize armağan edilmiş, dünyanın en mükemmel ve karmaşık enstrümanıdır. Bütün duygularımızı taşıyan ve kendimizi doğrudan ifade etmeye yarayan sesimiz; Diyafram ve karın kaslarının destek ve denetiminde, sağlıklı ve doğru bir solunum ile gırtlak içinde bulunan ses tellerinin titreşmesi sonucu, sese tını, renk, kalite ve hacim kazandıran rezonans bölgelerinde titreşerek sese şeklini veren artikülatörler sayesinde de anlaşılabilir anlamlı bir bütünlüğe ulaşır.

İnsan bedeni ve sesi doğduğu andan ölümüne kadar hiç durmayan bir değişim, gelişim ve dönüşüm süreci içerisinde. Bu süreç boyunca birtakım büyüme ve gelişme evrelerinden geçerler. Bu önemli evrelerden ilki doğumdan sonraki ilk yıllar, ikincisi ise ergenliktir (Mutasyon- Puberty). Bu evrede ifrazat hücrelerinin devreye girmeye başlaması ile vücut fizyolojisinde başlı başına büyük bir değişim meydana gelir. Bu değişime paralel olarak cinsiyet karakterinin ikinci belirleyicisi olan seste de esaslı bir değişim meydana gelir. Kızlarda ses telleri 3-4 mm uzarken, erkeklerin gırtlaklarında âdemelması olarak nitelendirilen çıkıntı meydana gelir ki, bu durum da ses tellerinin

yaklaşık 1cm uzamasına ve sesin bir oktav pestleşmesine neden olur. Yani gelişen ve değişen fiziksel görüntüye uygun olarak ses yeni bir kimlik kazanır. Özellikle erkek çocuklarının çok belirgin ve problemli olarak geçirdikleri bu dönemde sesi oluşturan anatomik yapılar, yeni durumlarına ve fizyolojilerine alışmaya ve uyum sağlamaya çalıştıkları için çok hassas ve narindir. Bu nedenle bu dönemde, hayatlarının ilerleyen süreçleri için sağlıklı, güzel etkileyici ve verimli seslere sahip, kendi bedenini tanıyan, gelişim ve değişim süreçlerinden haberdar ve bilinçli bireyler yetişmesi bakımından ses eğitimi önem kazanmaktadır. Elbette ki bu dönemdeki ses eğitimi; gençlere gelişen ve değişen bedenlerine ve görüntülerine uygun, değişen ve gelişen seslerini kullanma ve koruma konusunda hassasiyet ve bilinç kazandırma boyutunda olmalıdır.

Bu döneme kadar cinsiyet ayrımı yapılmadan çocuk sesi kategorisinde alto ve soprano olarak değerlendirilen sesler, bu dönemden sonra artık yeni kimlikleri doğrultusunda kadın ve erkek sesleri olarak sınıflandırılmaya başlanmaktadır. Kadın sesleri bilindiği üzere; soprano, mezzo soprano ve alto olarak ana ve alt türlere, erkek sesleri ise; tenor bariton ve bas olarak ana türlere ve alt türlere ayrılmaktadır.

Büyüyen ve gelişen bedene uygun yeni kimlik ve karakter kazanan sesin, etkileyici tınılara ve renklere sahip olabilmesi, sesin sağlıklı, doğru uzun süreli ve etkili kullanılabilmesi ve sesin kimliğinin doğru oturtulabilmesi ve doğru sınıflandırılmanın doğru zamanda yapılabilmesi için iyi ve doğru bir eğitimin olması çok önemlidir.

Ses sabırla işlenen bit mücevher gibidir. Doğru işlendiğinde ışıltıları pırıltıları ve renkleri muhteşem bir şekilde ortaya çıkacaktır. Gerçekten çok karmaşık bir enstrüman olan sesi geliştirmek, virtüöz gibi kullanmak çok sabırlı, özverili ve doğru bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Bu süreci deneyim, donanım, sabır ve bilginin vücut bulduğu iyi bir rehberin yani eğitmenin yönetiminde geçirilmesi sesin ortaya çıkması açısından oldukça önemlidir. Ses eğitimi, pahalı bir dolma kalemle su üzerine yazılan yazıya benzer bazen yazı daha yazılmadan yok olur, bazen de akıllara durgunluk verecek bir şekilde sanki mermere yazılmışçasına suyun üstünde kalabilir (Davran, 1997:39).

Bu eğitim, birtakım alıştırmalarla ve anlatımlarla yürütülür. Buda, öğretmenin anlatma ve öğrencinin anlama yeteneğine bağlıdır. Somut olmayan birtakım anlatımları, öğrencinin öğretmenin düşündüğü şekilde anlaması ve algılaması gerekir.

Ses eğitimi; mesleki anlamda üniversitelerin ilgili Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Bölümü Opera/San Ana Sanat Dalı, Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü gibi

kurumlarda bu işin ehli olan eğitimci/sanatçı kişilerce devam ettirilmektedir. Ses eğitiminin içinde yalnız şarkı söylemek değil, konuşma, doğru telaffuz etme ve şarkılara yönelik şan eğitimi bulunmaktadır (Töreyin 1998: 11).

Ses eğitimi; içinde konuşma, şarkı söyleme ve şan eğitimi gibi alt ses eğitimi basamaklarını barındıran bir kavramdır. Şan eğitimi; ses eğitiminin içinde, özellikle mesleki müzik eğitimi kapsamında ve ses eğitiminin gerektirdiği temel davranışların üzerinde oluşturulan, ileri teknikle ve artistik düzeyde şarkı söyleyebilmeyi ve sese dayanıklılık kazandırmayı amaçlayan mesleksi, ileri bir ses eğitimidir. Şarkı söyleme eğitimi ise, Şarkı öğretimi içine alan, bireylere ses eğitiminin gereklerine uygun olarak, doğru, güzel ve etkili şarkı söylemeyle ilgili davranışların kazandırıldığı ve özellikle genel ve özgen (amatör) müzik eğitimi kapsamında uygulanan bir ses eğitimidir. Şarkı söyleme eğitimi, şarkı öğretimindeki ritm, ezgi, dil ve işitme çalışmalarının yanında, sesini doğru, güzel ve etkili kullanma davranışlarını kazandırmayı amaçladığı için, özellikle ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında uygulanır. Konuşma bozukluklarına bağlı tedavi de ses eğitimi kapsamındadır. Bunda esas amaç, konuşma sırasındaki sesin doğru oluşturulup kullanılması, artikülasyonun ve diksiyonun doğruluğu olarak belirlenmektedir (Töreyin, 1998)

Ses eğitiminin erken dönemlerde başlaması, sesin ilerleyen dönemlerde öncelikle uzun süreli, sağlıklı ve profesyonel amaçlar doğrultusunda kullanımı için gereken doğru alışkanlıkların kazandırılması açısından önemlidir. Özellikle bu erken dönemde tam bir değişim ve dönüşüm geçiren, sesin en hassas ve yanlış kullanma alışkanlıklarının yoğun olduğu mutasyon döneminde ve sonrasında erkek seslerinin doğru yönlendirilmeye, doğru kullanım alışkanlıkları kazandırılmaya, sesin kimliğinin yani türünün doğru belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu durumda ancak hassas, sabırla, iyi programlanmış, sesin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir eğitim ile sağlanabilmektedir.

Bu tespitlerden hareketle araştırmanın problem cümlesi; Erkek sesi türleri, özellikleri ve eğitiminin uzman görüşleri doğrultusunda incelenmesi biçiminde belirlenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

“Erkek sesi türleri, özellikleri ve eğitiminin uzman görüşleri doğrultusunda incelenmesi” dir.

1.2.1. Alt problemler

1. Erkek ses türleri uzman görüşleri doğrultusunda nelerdir?
2. Erkek ses özellikleri uzman görüşleri doğrultusunda nelerdir?
3. Erkek ses eğitimi uzman görüşleri doğrultusunda nasıldır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Türkiye'deki üniversitelerin mesleki müzik eğitimi veren kurumları ve sanat kurumlarında görev yapan, ses eğitimcisi/sanatçısı olan, alanında uzman kişilerin, erkek seslerinin tür, özellik ve eğitimi konusundaki görüşlerini bilimsel araştırma yöntemleri doğrultusunda inceleyerek bir durum tespiti yapmaktır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada; Türkiye'deki ses eğitimcisi/sanatçısı olan alan uzmanlarının erkek seslerinin tür, özellik ve eğitimi konusundaki deneyim ve görüşlerinin bilimsel araştırma yöntemleri doğrultusunda belirlenerek durum tespiti yapılması ve araştırma konusu ile ilgili olarak gerek eğitimci gerekse öğrencilere kaynak oluşturması bakımından önemlidir.

1.5. Sayıtlar (Varsayımlar)

- 1- Görüşlerine başvurulmuş eğitimci/ sanatçı kişilerin görüşme formunda bulunan bütün sorulara alan uzmanlığının gereği olarak doğru ve yeterli yanıtlar verdikleri,
- 2- Araştırmada ulaşılabilen yazılı kaynakların yeterli olduğu,
- 3- Araştırmada kullanılan modelin araştırmanın konusuna uygun olduğu varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1- Araştırma konusu ile ilgili olarak görüşlerine başvurulmuş ses eğitimci/ sanatçı kişilerin görüşleri ile,
- 2- Ulaşılan ses eğitimcisi/sanatçısı kişilerle,
- 3- Konu ile ilgili olarak ulaşılabilen yerli yabancı literatür ile,
- 4- Akademik takvime göre yüksek lisans tezi için ayrılan süre ve araştırmacının ekonomik olanakları ile sınırlıdır.

1.7 Geçerlilik ve Güvenirlik

Geçerlilik: Yarı yapılandırılmış görüşme formu için içeriğinde 16 soru olan bir havuz oluşturulmuştur. Oluşturulan sorular 5 uzmana gönderilmiş ve uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formu düzenlenerek soru sayısı 12 'ye düşürülmüş ve uygulanmak üzere son şekli verilmiştir.

Güvenirlik: Eğitimci/sanatçılarla yüz yüze ve internet ortamında yapılan görüşmeler katılımcı onayı ile video/ses kaydına alınmış, alınan kayıtlar dinlenip incelenerek metinler çıkartılmış ve içerik analizine uygun kodlamalar yapılmıştır. Araştırmacı tarafından çıkarılan metinler kodlamalar ve temalar 2 uzmana gönderilmiştir. Uzmanların metinlerden çıkardığı kodlar ve temalara uzmanlar arası uyum analizi yapılmış ve %80.6 oranında güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili literatür taraması ve konu başlıklarına yer verilmiştir.

2.1.1. Ses nedir. Genellikle, kulağımızı uyaran ve bu yolla beynimizde duyumlara yol açan etkilerin bir ses oluşturduğundan söz ederiz. Buna göre, bir sesin var olabilmesi için, çalışır durumda bir kulak ve beyin (yani bir alıcı sistemin) bulunması, onları uyarabilecek nitelikteki etkenlerin bir yerlerde (ses kaynağı) oluşması ve bu etkenlerin, oluştukları yerden kulağa kadar, kulağı uyarmaya yetecek bir şiddette iletilmesi (iletici ortam) gerekir. Bu öğelerden herhangi biri yoksa sese yoktur (Zeren: 2007, s.11).

Kulağı uyarabilecek nitelikte etkenler	Etkenleri kesintisiz ve yeterli şiddette ileten ortam	Etkenleri değerlendirecek nitelikte kulak ve beyin
--	---	--

Şekil 1. Ses Kaynağı → İletici Ortam → Alıcı

Ses bir etkiyle titreşmesi sonucu bir kaynaktan doğar, iletici bir ortam (genellikle hava) içerisinde yayılır ve bir alıcı (kulak) tarafından algılanır. Bu yüzden sesin var olabilmesi için titreşen bir kaynak, kaynaktan çıkan titreşimleri iletebilecek iletici ortam ve bu ortam sayesinde iletilen titreşimleri alıp değerlendirecek bir alıcı dan oluşan bu üç temel öğenin olması şarttır. Aksi taktirde sesin varlığından bahsedilemez.

Sesin Fiziksel Özellikleri; Sesin yüksekliği(frekansı), Sesin şiddeti ve sesin tınısı olarak sıralayabiliriz.

Çeşitli ses kaynaklarının çıkardığı seslerden birini diğerinden ayıran özellikler: Sesin frekansı, sesin şiddeti ve sesin tınısıdır.

1. Sesin Frekansı (Yüksekliği): Sesi oluşturan kaynağın bir saniyedeki titreşim sayısına frekans denir. Sesin yüksekliği frekans ile doğru orantılıdır. Frekans sesin yüksekliğinin ölçüsüdür. Frekansın birimi Hertz (Hz) dir. Frekans yalnızca kaynağa bağlıdır. Kaynaktan üretilen sesin frekansı ortam değişirse de değişmez. Frekansı büyük olan ses, ince (tiz), Frekansı küçük olan ses kalın (bas) dır. Genellikle bayanların sesi ince (frekansı büyük), erkeklerin sesi kalın (frekansı küçük) dır. İnce

sesleri kalın seslerden ayıran özellik sesin yüksekliği yani frekansıdır. Kulağın sese duyarlılığı sesin şiddetine bağlı olduğu gibi frekansına da bağlıdır. Genel olarak ses dalgaları frekanslarına göre üç gruba ayrılır (Yılmaz, 2021).

a. İşitilebilir Ses Dalgaları: İnsan kulağının duyarlı olduğu frekans aralığının içindeki ses dalgalarıdır. Sesin şiddeti yeterli ise bu sınırlar 20 Hz ile 20.000 Hz arasındadır.

b. Ses Altı (infrasonik) Dalgaları: 20 Hz frekansından küçük frekanslı ses dalgalarıdır. Deprem dalgaları bunlara örnektir. Filler birbirinden kilometrelerce uzaktan bile bu ses altı dalgaları ile iletişim kurabilmektedir.

c. Ses Üstü (ultrasonik) Dalgaları: 20.000 Hz frekansından büyük frekanslı ses dalgalarıdır. Bazı hayvanlar bu sesleri duyabilir. Ses üstü dalgalar çıkaran özel köpek düdüklelerinin sesleri insanlar tarafından duyulamaz iken köpekler tarafından kolayca duyulabilir. Ultrasonik sesteknolojide yararlanılır.

2. Sesin Şiddeti (Gürlüğü): Sesin zayıf ya da kuvvetli olmasına şiddet (gürlük) denir. Sesin şiddeti, ses dalgalarının enerjisine ve genliğine bağlıdır. Genlik büyükse ses şiddetli, küçükse ses zayıf duyulur. Aynı genlikteki ses dalgalarının şiddetleri eşittir. Ses kaynağından uzaklaştıkça sesin şiddeti daha az, yaklaştıkça daha fazla algılanır. Sesin şiddetinin birimi desibel (dB) dir. İşitilebilen en hafif ses 0 dB dir ve buna işitme eşiği denir. İnsan 0 – 120 dB aralığındaki sesleri duyabilir. 30 ile 60 dB arası sesler normal şiddetteki seslerdir. 60 dB den fazla olan sesler şiddetlidir ve rahatsız eder. Şiddetli sesler uyumayı ve düşünmeyi zorlaştırır, stres ve sinir yapar, İşitme kaybına neden olabilir (Yılmaz, 2021).

3. Sesin Tınısı: Sesler aynı şiddette ve frekansta bile olsalar birbirinden ayırt edilebilirler. Her ses kaynağı kendine özgü ses çıkarır. Bir sesin hangi kaynaktan çıktığını tanıtan özelliğe sesin tınısı denir. Ses çıkaran müzik aletinin saz mı, gitar mı yoksa piyano mu olduğunu seslerinden ayırt edilebilir. Aynı şiddet ve yükseklikte çıkan seslerde bile, saz, gitar ve piyanodan çıkan sesler birbirinden farklıdır. Bu farklılığı belirten özellik sesin tınısıdır. Farklı ses kaynaklarının tınları farklıdır (Yılmaz, 2021).

Sesin oluşumu ve fiziksel özelliklerine dair bu açıklamalardan sonra konumuz gereği insan sesine odaklanılacaktır.

İnsanlığın ilk zamanlarından bu yana süre gelen ses doğal bir enstrüman olarak kabul görmektedir. Birey sesiyle var olan, kendisini sesiyle ifade eden, çevresiyle sesi sayesinde etkileşim ve uyum içinde yaşayan sosyal bir varlıktır. O halde ses; “Bireyin var olduğu andan itibaren kendisini her türlü biçimde ifade etmeye yarayan, çevresiyle iletişim kurma halinde sıkça kullanmaya ihtiyaç duyduğu bir araçtır.”

İnsan, diğer canlılardan farklı olarak düşünebilme, konuşabilme ve şarkı söyleyebilme yeteneğine sahiptir. Duygu, düşünce ve isteklerini en kısa, etkili ve doğru bir biçimde ifade edebilmek için iletişim kurmak zorundadır. Bu amaçla, doğanın kendisine verdiği en önemli armağanlardan biri olan sesini kullanmaktadır (Ersoydan, Kızıldeli Salık, 2019).

İnsan yaşadığı süre boyunca çeşitli seslerle sürekli iletişim içindedir. İnsanoğlunun bilinçli olarak kullandığı en eski ve etkileyici ses kaynağı kendisine ait olan insan sesidir. “İnsanın içinde doğup yaşadığı çevrede yer alan doğal, toplumsal ve kültürel öğeler arasında “ses” çok önemli bir yer tutar. Sesin olmadığı durumlarda iletişim, anlaşımlar ve etkileşim zor olur. İnsanın çevresi, bir bakıma sanki ‘seslerden örülmüş bir ağ’ gibidir. İnsan, kaynağı türü ve işlevi çok değişik olan bu sesleri algılar, çözümler, yorumlar ve giderek onları değişik anlatım biçimlerine dönüştürür. Bu süreç insan yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturur (Uçan, 1994: 9.).

2.1.2. İnsan sesinin oluşumu. Toplumsal bir varlık olan insan hayatında, konuşma ve iletişim kurma çok önemlidir. Kendini doğrudan ifade etme aracı olarak da sesini kullanmaktadır. Hayatı boyunca sağlıklı ve dinamik olarak sesini kullanması için sesin hassas yapısını ve gelişim süreci içerisinde uğradığı değişiklikleri bilmesi ve bu dönemlerde sesin nasıl kullanılması ve korunması gerektiği hakkında bilinçli olması gerekmektedir. Bu bilinç çocukluk yıllarında aşılmalı ve eğitimle ses gelişimine yardımcı olunmalıdır (Kızıldeli, 2006).

İnsanın kendisini dolaysız ifade etmesini sağlayan ses; karın ve kaburga kasları ile diyaframın denetimi ve desteğinde, akciğerlerden gelen havanın gırtlaktaki ses tellerini titreştirerek ses dalgaları oluşturması ve bu ses dalgalarının, göğüs, gırtlak, ağız, geniz ve yüzdeki (frontal ve nazal) sinüs boşluklarında tınlaması ile oluşur. Bir başka anlatımla kasıklardan dudakların ucuna kadar hemen hemen bütün organlar, sinir sisteminin de yardımıyla sesi oluşturmak için, birbirlerini destekleyerek uyum içinde çalışırlar (Yurdakul, 1997).

Bu yazınlar bağlamında insanın kendini ifade edebilmesi için oluşturduğu sesin mekanizması müzikal anlamda şu şekilde tanımlanabilir; Akciğerlerden gelen havanın abdominal kaslar (karın) yardımıyla diyafram desteğini temel alarak gırtlak bölgesindeki ses kaslarını titreştirir ve oluşturduğu ses dalgalarının yardımcı organları ağız, dil, geniz, küçük, dil, damak, dişler, dudaklar, göğüs gibi kullanarak yüzde bulunan nazal (sinüs boşlukları) bölgede tınlaması üzerine oluşur. Bireyde ses

oluşurken vücuttaki birçok organ görevini en iyi bir biçimde yerine getirerek büyük bir uyum içerisinde çalışırlar.

“İnsanın ses sistemi bir nefesli çalgıya benzetilebilir” (Evren, 2013).

İnsan sesinin oluşmasında üç temel sistem vardır. Bunlar;

1. Solunum (Respiratör) Sistemi: Burun, nazal kavite (burun boşluğu), oral kavite (ağız boşluğu), farenks, soluk borusu, bronşlar, akciğerler, diyafram, kaburgalar ve karın kasları, pelvik taban ve glutealler (kalça kasları),

2. Titreşim (Vibratör) Sistemi: Ses jeneratörü-larenks (gırtlak) larinks kasları, kıkırdakları ve kemikleri ve ses telleri titreşim sistemine ait oluşumlardır. Karın ve kaburga kasları ile diyaframın denetim ve desteğinde, akciğerlerden atılan havanın etkisiyle ses tellerinin birbiriyle birleşerek titreştirmesi sonucu ses oluşur. Larenksin içinde meydana gelen bu oluşuma yani ses üretimine Fonasyon denir. Uzmanlar sesin ilk aşamasının kuru kişilişiz bir gürültü olduğunu belirtmekte ve bu nedenle de sesin bu ilkel diyebileceğimiz şeklini sesin tohumu veya ilk adımı kabul ederek hamses/primer ses diye tanımlamaktadır.

3. Rezonatör (Yansıtıcı) Sistemi:

Soluk borusu, göğüs, gırtlak bölgesi, yutak, ağız, damak, burun ve sinüslerden oluşur. Rezonatörler ses telleri tarafından meydana getirilen ve bizim algılayamadığımız ham/primer sesin titreşimlerini volüm, kalite ve güç kazandırarak şekillendiren bir filtre gibi davranarak, ses renginin(timbre) biçimlenmesine doğrudan katkıda bulunurlar ve kullandığımız sese dönüşmesinde en büyük rolü üstlenirler (Luchsinger and Arnold, 1965: 3; Sabar, 2008:69). Bu duruma rezonans denir yani rezonans sözcüğünün genel anlamına bakıldığında; bir gövdede oluşan titreşimlerin diğer bir gövdede tınlayarak güç kazanması olarak açıklanabilir. Rezonatörlerin ses üzerinde gerçekleştirdikleri durumda tam olarak budur. Sesin oluşumunda konuşma organları da etkindir. Ağız boşluğu, yutak, burun, dişler, dudaklar, damak ve dil aktif hareketleriyle artikülasyonu destekler (Çevik, 2015: 22).

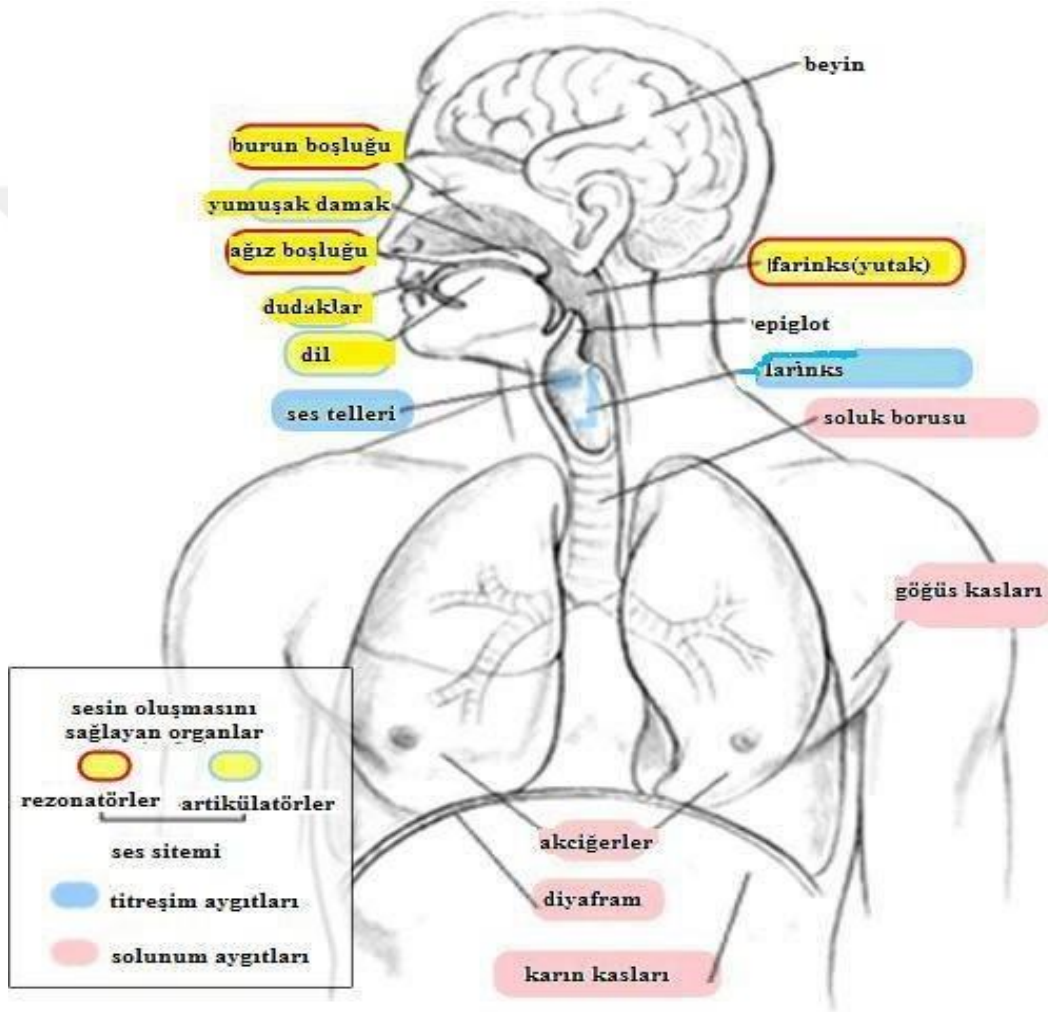
Ses rezonatörlerde tınlayıp konuşma organlarıyla iyi artiküle edilerek son şeklini aldığı zaman ses hamlıktan kurtulmakta, belirli bir oranda kalite kazanmakta ve gerçek anlamda ses kulağıımıza ulaşmaktadır. Şan dilinde kafa rezonansı, kemik rezonansı, ağız rezonansı, burun rezonansı ve göğüs rezonansı gibi tanımların yer aldığı görülmektedir (Sabar, 2008:87).

Ses oluşurken vücuttaki bütün organlar görevini en iyi bir biçimde yerine getirerek büyük bir uyum içerisinde çalışırlar.

Ses, karın kasları, diyafram, akciğerler, kaburgalar, nefes borusu, gırtlak ve içindeki ses telleri, farenks, ağız ve burun boşluklarının ortak bir disiplin içinde, aynı anda çalışarak havayı titreştirmesi ile oluşur. Bu başka bir anlatımla, kasıklardan dudakların ucuna kadar olan bölgedeki hemen hemen tüm organların, sesi oluşturmak için, birbirlerini destekleyerek uyum içinde çalışmaları demektir (Yurdakul, 1997).

“Sesin çıkmasına ve çeşitlenmesine yarayan organlar göğüs boşluğu, akciğerler, küçük dil, dil, damak, diş etleri, dişler, dudaklar, geniz ve burundan oluşur” (Töreyin, 1996).

Müzikal ses üretimi için, enerji kaynağının ve vibratör (larenks) organının yanında, rezonatörlere de ihtiyaç vardır. Akciğerler enerji kaynağı, larenks titreşim kaynağı ve supraglottik vokal trakt (supraglottal farenks, oral kavite ve potansiyel nazal kavite) sesi sözlere ve şarkıya dönüştüren rezonatörlerdir. Ses, sesini profesyonelce kullananlar için bu üç sistemden herhangi birindeki değişiklikten etkilenir (Kazancıoğlu, 2008).

Şekil 2. Sesin Oluşmasını Sağlayan Organlar ve İlgili Oldukları Sistemler (İleri, 2014:6)

“Dolayısıyla insan sesinin oluşumu ve algılanması için, birçok sistemin bir araya gelmesi ve uyumlu çalışması gerekmektedir” (Töreyin, 2008).

Buraya kadar sesin tanımı, insan sesi oluşumu ve sesi oluşturan sistemler ile ilgili olarak kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Araştırma konusu gereği insan sesinin

oluşumundan yola çıkarak erkek sesi, türleri ve özelliklerine odaklanılacaktır. Fakat bu konuya geçmeden önce insan sesinin kadın ve erkek sesi olarak ayrılmasını sağlayan özellikle erkek sesi üzerinde etkili, tam bir dönüşüm ve değişim sürecini içeren mutasyon döneminden bahsedilmesi konu gereği önemli görülmektedir.

2.1.3. Mutasyon (ergenlik) dönemi. İnsanlar ana rahmine düştükleri andan doğum süreci ve sonrasında da hiç bitmeyen bir değişim ve gelişim evrelerinden geçerler. Bu evrelerden ilki doğumdan sonraki ilk yıllar, ikincisi ise vücut fizyolojisinde ve cinsiyet karakterlerinin ikinci belirleyicisi olan “ses” de esaslı bir değişimin olduğu mutasyon(ergenlik) dönemidir.

Ergenlik, adolesans veya puberte, insanlarda meydana gelen, çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasındaki geçiş dönemidir. Ergenlik, bireyde çocuksu tutum ve davranışlarının yerini yetişkince tutum ve davranışlarının aldığı, cinsiyet karakterlerinin kazanıldığı, bireyin yetişkin rolüne psikolojik ve bedensel olarak hazırlandığı dönemdir. Ergenliğe giriş için kesin bir zaman olmasa da genel olarak kızlar 10-14 yaş arasında ve erkekler 12-16 yaş arasında yaşlarında ergenliğe girebilirler (Wikipedia, 2023).

Parman (1998), ergenliğin büyümek ve değişmek olduğunu ifade ederken, bunun bir metamorfoz olduğunu savunur ve Fransız psikiyatrist ve psikanalist Françoise Dolto’nun, görüşünden hareketle, ergenliği ikinci doğum olarak tanımlar. Doğum, fetüs halinden bebek haline geçişi, ergenlik de çocukluktan erişkinliğe geçişi ifade eder. Dolto, ergenlerin de tıpkı yaşamın başlangıcındaki bebekler gibi kırılgan ve dayanaksız olduklarını belirtir ve onları kabuk değiştiren istakozlara benzetir. İstakozlar kabuk değiştirme döneminde zayıf ve savunmasızdırlar. Eğer yaralanırlarsa bu yaranın izini tüm yaşamları boyunca taşırlar. Dolayısıyla ergenlik, bireyin zayıf ve savunmasız olduğu tehlikeli bir dönemdir. Kulaksızoğlu’nun (1998) tanımına göre, ergenlik; insanda bedence büyümenin, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluşla başlayan ve bedence büyümenin sona ermesiyle sonlandığı düşünülen özel bir evredir (Dinçel,2006:13).

İnsan hayatının en ciddi ve şaşırtıcı evresi olan ergenlik (Şenocak,1969), Ergenlik öncesi (Premutasyon), Ergenlik(Mutasyon) ve Ergenlik sonrası (Postmutasyon) olmak üzere üç evreden oluşmaktadır.

Ergenlik Başlangıcı (Premutasyon): 9-12 yaşlar arası gelişim sürecini içeren evredir.

Ergenlik (Mutasyon): 12-15 yaşları arası gelişim sürecini içeren evredir.

Ergenlik Bitişi (Postmutasyon): 14-15 yaşlarında başlayarak (Cooksey ve Welch,2000) 18 yaşında sona eren evredir (Lunchsinger ve Arnold;1967).

Vokal mutasyon süreci ve sonrasında erkek seslerinde halen değişimler devam etmekte olup ses kendi yapısına uygun halini bulana kadar seste çatlama, kırılma gibi durumlar yaşanması muhtemeldir. Bu durum erkek ses eğitiminde kadın seslerine göre

çok daha zor bir süreci ifade etmekte olup, bireyin ses türü konusunda da yanıltıcı olabilir. Bu durumlar karşısında yanlış ses türü tanımlaması yapılması, yapılan bu tanımlaya göre çalıştırılan yanlış egzersiz ve yanlış repertuvar bireyde kalıcı sorunlara neden olabilmektedir. O halde erkek ses eğitiminin kadın seslerine göre daha riskli bir süreç olduğu, bu risklerin her erkek ses türünde farklı unsurlarla öğretmenin - öğrencinin karşısına çıktığı bir gerçektir. Bu durum;

...Mutasyon dönemini(sesin değişme ve olgunlaşma dönemini) tamamlamış, sesin ileri tekniklerle ve sanatsal amaçlar doğrultusunda kullanılabilmesini sağlayan uygun bir anatomik - fizyolojik yapıya, gürlük, genişlik, tını özellikleriyle gelişmeye elverişli, dayanıklı bir ses materyaline sahip bireyler için programlanabilir. Eğitimin planlanması süreci temel ses eğitiminde olduğu gibi ele alınmakla birlikte, ilke ve amaçlar, ders içerikleri, kullanılan materyaller, öğretim yöntemleri ve hedeflenen davranışlar bakımından farklılık göstermektedir (Çevik, 2006).

Bu dönemde ses kasları ve diğer dokular gelişerek sesin daha dolu ve kalın üretilmesini sağlar. Aynı zamanda bu değişimlerin başlangıcından bitişine kadar bireylerde konuşurken veya şarkı söylerken seste çatlama, nefes kontrolü eksikliği, tonlama vs. gibi problemlere sebep olur. Bu sebepler ve değişimler bireyin sosyal yaşantısı ve çevresiyle de ilgili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

“Vücutta birçok değişiklik ve gelişimin meydana geldiği ergenlik döneminin başlangıcı, akışı ve bitişinde yaşanan toplumun iklimsel, toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullarına göre değişiklik göstermektedir” (Kızıldeli, 2008;6). Yapılan araştırmalara göre ılık iklimlerde ergenlik dönemine daha erken girildiği saptanmıştır (Sataloff, 1991). Kuzeyde bulunan ülkelerde fiziksel olgunlaşma güneydeki ülkelere göre daha geç olmaktadır. Buna göre ergenlik dönemi Amerika’da yaşayan kız çocuklarında 8-15, erkeklerde ise 9,5-14 yaşları arasında tamamlanmaktadır. Lunchsinger ve Arnold (1967) a göre Avrupa ülkelerinde cinsel olgunlaşmanın ilk işareti kız çocuklarında 10-11, erkek çocuklarında ise daha sonraki yaşlarda görülmektedir. Ergenlik dönemi başlangıcı kızlarda ortalama 8-15 yaşlarında olup, 12-16,5 yaşlarında, erkek çocuklarında ise 9,5-14 yaşları arasında başlayıp 13,5-18 yaşları arasında sona erer (Sataloff, 1991). “Üstün ve olağan durumlar haricinde bu dönem ülkemizde 12-15 yaş arasını kapsamaktadır” (Elmas,1987).

Aynı zamanda sağlıklı bir sese ulaşılan kadar geçirilen evre olan ergenlik, birdenbire ortaya çıkan bir olay değil aksine bir büyüme ve gelişme safhasıdır. Özellikle erkek

çocukların seslerinde çoğu önceden tespit ve tahmin edilemeyen esaslı bir değişim görülür (Nitch,1980).

Bu dönemde ifrazat hücrelerinin harekete geçmesi ile hormon salgılaması sonucunda vücut fizyolojisinde gelişim ve değişimler meydana gelir ve bütün organlarda olduğu gibi larenkste de hızlı bir büyüme olur. En önemli değişim larenksin içinde meydana gelir. Bu değişimler larenkse ait kıkırdakların gelişmesi, ses yolunun genişlemesi, ses tellerinin kalınlaşması ve uzamasıdır. Larenksin boyundaki inişi ile bağlantılı olarak gırtlığa ait tüpün genişlemesi ve derinleşmesi sonucunda da ses pestleşir (Dere,1990, Lunchsinger ve Arnold, 1967). Değişim 12-13 yaşlarında başlamakta, ses aralığı çocuk ses aralığı olan 24 yarım tondan erişkin ses aralığı olan 36 yarım tona kadar genişlemektedir. Larenkte enine (lateral) gelişme az iken düşey yükseklik daha fazlalaşmaktadır (Yüce,1990; Cooksey,1994).

Sesli harflerin üretim kalitesi, enerji ve rezonans etkilenir. Kadınlarda troid kıkırdığı açısı hemen hemen hiç değişmezken erkeklerde bu açı 90 dereceye düşerek “adem elması” çıkıntısı oluşmakta, bu duruma bağlı olarak da ses telleri uzamakta ve seste pestleşme meydana gelmektedir. Ses telleri kadınlarda 1-3,5 mm uzarken bu uzama erkeklerde 4-8 mm yaklaşık 1cm kadar uzamaktadır. Larenks anatomisindeki bu büyük değişiklik, gelişen ve değişen yeni görüntü kazanmış bedene uygun, ikinci cinsiyet karakteri olan erişkin kadın ve erkek sesi özelliklerini kazanılmasını sağlar. En çok göze çarpan değişim kadın ve erkek erişkin sesinin farklılığıdır.

Ses değişimi dönemindeki ses üretimi konuşma ve şarkı sesi olmak üzere iki kısma ayrılır. Kişilerin verebileceği en pes tondan 5’li yukarısı konuşma tonunu vermektedir (Cevanşir ve Gürel, 1982). Birçok araştırmacıya göre 13,5 yaşındaki erkek çocuklarında konuşma temel frekansı değişmeye başlar. (Hollien, Green ve Massey, 1994). Belgin (Görüşme,2000)’e göre konuşma sesi erkeklerde kadınlıkine oranla 1 oktav peste kayarak ortalama 125-150 Hz değerlerine ulaşır. Bu değer kadınlarda 220-300 Hz civarındadır (Kızıldeli, 2001:7).

Şarkı sesi; müzikal olarak çıkarılabilen en pes ve en tiz ses aralığıdır, fiziksel ses aralığından daha dardır ve artistik söyleme için uygun tonları içerir. Müzikal ses aralığı ses tellerinin uzaması ile alt sınırdan artmakta üst sınırdan ise karışıklık göstermektedir. Bu karışıklığı larengeal gelişme, kassal aktivite, ses telleri mekanizmasının gerginliği, yayılımı ve uzanımı gibi etkenler olarak göstermektedir (Lunchsinger ve Arnold,

1967; Cooksey ve Welch,1997). Gerçekte bazı kişiler bu dönemde çocuk sesi ve erişkin sesi arasında her iki ses karakterinde de seslendirebilmekte ve erişkin sese kısmen yaklaşmaktadırlar.

Birçok araştırmacıya göre Ergenlik dönemindeki ses değişimi belirtileri konuşma temel frekanslarındaki düşüş yönünde değişimler ile 13-15 yaşları arasında başlayarak bu değişimler ses kırılmaları, mutasyonel falsetto ve mutasyon üçgeni (fısıltı üçgeni) belirtileri ile göze çarpar hale gelmektedir. Ses değişiminin sona ermesine ilişkin elde edilen birçok bilgi, başlangıcı ile ilgili olan bilgiler kadar güçlü değildir. Erişkinlerde ses değişimi ve olgunlaşma sürecinin 0,5 ile 4 yıla kadar tamamlandığı, ortalama sürecin 1,5 yıl kadar olduğu saptanmıştır. Hollien v.d (1994) göre Aranson (1990), Lunchsinger ve Arnold(1967) ve Weiss(1956) erkeklerde konuşma sesi değişiminin çok kısa zamanda (genellikle 3-6 ay) bittiğini, şarkı sesindeki değişimin daha uzun bir zaman içerisinde olduğunu belirtmektedirler. Bu sürecin sonunda ses değişimini tamamlayarak yaklaşık konuşma temel frekansı 110 Hz gibi bir değer alır.

İnsanın hayatı boyunca sağlıklı ve dinamik olarak sesini kullanması için sesin hassas yapısını ve gelişim süreci içerisinde uğradığı değişiklikleri bilmesi, ayrıca bu dönemde özellikle erkek çocuklarının sesin nasıl kullanılması ve korunması gerektiği hakkında bilinçli olması gerekmektedir. Bu bilinç çocukluk yıllarında aşılmalı ve eğitimle ses gelişimine yardımcı olunmalıdır. Bunun için uzman kişiler, öğretmenler ve öğretmen yetiştiren kurumlar bireyin sosyal çevresindeki kişiler ile iş birliği içinde olmalıdır (Kızıldeli, 2006).

Bu ses türlerinde yeni doğandan ses değişimine kadar geçen sürede her birey çocuk sesi olarak kabul görmektedir. Yani ergenlik dönemine girmemiş, henüz vokal mutasyon dönemi başlamamış sesler çocuk sesi veya soprano ses olarak tanımlanır. Vokal mutasyon (ergenlik) dönemi her bireyde görülmekte olup en çok farkı ve anlaşılabilirliği erkek seslerinde öne çıkmaktadır. O halde ergenlik dönemi; Bireyin en zorlu dönemlerinden birisi kabul edilen, bireyin bedeninde meydana gelen fiziksellik başta olmak üzere psikolojik ve sosyal değişim sürecidir. Bu değişimler göz önünde bulundurulduğunda sesi üzerinde meydana gelen değişim kuşkusuz fark edilebilir bir durumdur. Bu durumun başlıca karakterleri erkek bireylerdir ve en büyük değişim, en büyük farklılık onlarda göze çarpmaktadır.

Bu dönemin sona ermesi ile çocuk sesi kategorisinde alto ve soprano olarak sınıflandırılan ses yeni kimliğini kazanarak farklı tını özellikleri gösterirler ayrıca ses genişliği yani ses sınırının yanı sıra gücü yani ağırlığı ve volümü aynı değildir. Bu nedenle farklı ses tipleri oluştururlar ve ses çizgisinin farklı bölümlerinde yer alarak kadın ve erkek sesleri olarak sınıflandırılırlar (Sabar, 2008;107).

Bireyin mutasyon döneminde başta eğitmen ve kendisi olmak üzere aile ve sosyal çevresine birtakım görevler düşmektedir. Eğitimci bireyi iyi tanıyarak büyüme sürecinin bir parçası olan bu dönemde ona belli ilkeler doğrultusunda bilgilendirme yapmalı ve destek olmalıdır. Gelecekte sağlıklı seslere sahip bireylerin yetişmesi için bilinç kazandırmak büyük önem taşımaktadır.

Yaşantılarının ilerleyen dönemlerinde sağlıklı, güzel ve doğru kullanılan seslere sahip, bilinçli, kendine güvenen ve kendini ifade edebilen sağlıklı bir toplumun temel taşı olan gençlerin yetiştirilmesinde mutasyon dönemine gereken önem ve hassasiyet öğretmenler tarafından, bu dönemin özelliklerini iyi bilen kişileri yetirmesi için gereken hassasiyet ve özende, öğretmen yetiştiren kurumlar tarafından gösterilmelidir. Bunun için uzman kişiler, öğretmenler ve öğretmen yetiştiren kurumlar bireyin sosyal çevresindeki kişiler ile işbirliği içinde olmalıdır(Kızıldeli, 2006: 63).

Konumuz gereği kadın seslerine kısaca yer verilerek erkek sesleri ayrıntılı olarak işlenmeye çalışılacaktır.

Kadın Sesleri;

- Soprano: Kadın sesleri arasında aralığı en geniş ve yüksek frekansları verebilen seslerdir. Opera eserlerinde sıklıkla tercih edilen kadın ses türüdür.
- Mezzo soprano: Kadın sesleri arasında soprano ve alto seslerinin ortasında kalan aralığın biraz daha dar ve duyuluş renginin sopranoya oranla daha koyu olan bir ses türüdür.
- Alto: Türleri arasında en kalın seslere sahip olan altolar geniş aralıklarıyla rahatça pes sesleri temsil eder.

Erkek Sesleri;

- Tenor: Erkek seslerinde en yüksek frekansları verebilen, eserlerde kullanımı bakımından sıkça tercih edilen ses türüdür.
- Bariton: Erkek sesleri arasında bas ve tenorun ortasında yer alan baritonlar orta frekansların temsilcisidir.

- Bas: grubun en pes seslerine sahip olan ve genel olarak bakıldığında korku dolu, dolgun duyulan ses türüdür.

Bu şekilde basitçe yer verdikten sonra öncelikle ses türlerinin belirlenmesinde rol oynayan faktörler nelerdir bu konulara yer verilerek erkek ses türleri ve alt türleri ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

2.2. Erkek Sesi Türleri ve Özellikleri

2.2.1. Erkek sesi Türlerinin belirlenmesinde (Sınıflandırılması) rol oynayan faktörler. Ses türünün belirlenmesinde rol oynayan faktörler halen bazı eğitimci ve uzmanlar tarafından tartışılmaktadır. Anatomik ve fizyolojik farklılıklar, ses türlerinin ve genişliğinin belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır (Aycan, 2005, Özçimen ve Yıldız, 2011). Kişinin hacmi, vücut yapısı, anatomik yapısı, ses genişliği, ses tellerinin uzunluk ve kısalığı, rezonans boşluklarının şekli ve hacmi, ağız ve dudak yapısı, konuşmadaki temel frekans, ses tınısı ve genel kas yapısı gibi birçok anatomik ve fizyolojik farklılıkları içermektedir. Özellikle boyun ve göğüs yapısı, vokal sınıflandırmada belirgin organlardan sayılabilir (İşsever, 2004).

“Ses türü belirlenmesinde, Range (ses aralığı), Tessitura, Geçiş Tonu (çevirme tonu), Timbre(tını) ve Agilite ses eğitimcileri tarafından geçmişten bugüne geçerliliğini koruyan en önemli kriterler olarak kabul görmektedir. Bununla beraber bu kriterlerin ses türünün belirlenmesinde oynadığı rol her eğitimci için farklı önem taşımaktadır” (Otacıoğlu, 2012;51). Ses türlerinin belirlenmesinde rol oynayan faktörlere ayrıntılı olarak yer verilmesinde yarar görülmüştür.

Ses Tellerinin Uzunluğu: Mutasyon döneminde erkeklerin larenks yapısında “âdemelması” çıkıntısının oluşması sonucunda ses telleri ve ses yolu kadınlarınkinden daha uzun hale gelir ve daha kalın çıkar. Bu durumda konuşma temel frekansı (Fo) kadınlarınkine kıyasla daha düşüktür.

Ses Türü	Alt Limit F0 (Hz)	Üst Limit F0 (Hz)
Soprano	196,0	1174,7
Mezzo-soprano	164,8	880,0
Alto	146,8	587,3
Tenor	130,8	523,3
Bariton	98,0	392,0
Bas	82,4	329,6

Şekil 3: Ses Grupları Limitleri

Titze (1994)'e göre ses türlerinin temel frekanslarına ilişkin alt ve üst limit değerleri (Avcı, K., Baydağ, C., Ece, A.S. (2019).

Yazarı belli olmayan *Ses Tonları Türleri Rehberi* (2022) yayını; Ses sınıflandırılması yapılırken ses teli gibi anatomik yapılara dikkat edilmesi ve şarkıcının kendi ses teli yapısını bilmesi, doğru bir ses türü tespitine neden olacaktır. Ses türüne göre eğitimden geçen bireyler sahip olduğu ses türünün özelliklerini en verimli şekilde kullanmış olacaktır.

Ses türlerine göre temel ses tellerinin boyutları; Soprano: 14 mm – 17 mm, Mezzo Soprano: 18 mm – 21 mm, Kontralto: 18 mm – 19 mm, Tenor: 18 mm – 20 mm, Bariton: 21 mm – 27 mm, Bas: 24 mm – 25 mm (Belgin (1996).

Range (Ses Aralığı): İnsan sesinin çıkabileceği en tiz ton ile inebileceği en pes ton arasındaki mesafeyi ifade eder. Ses aralığı (range), on dokuzuncu yüzyılda ses sınıflandırılması için en önemli birincil kriterdi. Bunun nedeni kadın ve erkek sesinin o dönemde iki veya üç türü arasında bir ayırım yapmak için kullanılabilecek en uygun araç olmasıdır (Otacıoğlu, 2012;51). Fakat bir şarkıcının ses tekniğinin yetersizliği ya da eksikliği nedeni ile onun potansiyel ses aralığının ortaya çıkması olumsuz etkilenebilir.

Özellikle ilk aşamalarda genç seslerde ses aralığı bir yo-yo gibi birdenbire ortaya çıkıp kaybolabilir. Örneğin, bir mezzo-sopranonun ses aralığı, henüz tiz tonları sınırlı olan ve kafa sesini kullanmayı öğrenmemiş olan bir soprano için olağan bir durumdur. Kesin olarak belirlenmiş bir ses aralığı her zaman bir vokal olgunluğun ürünüdür dolayısı ile eğitim sırasında sesleri sınıflandırmak için pek kullanışlı olmaz (Doscher, 1994, Akt. Otacıoğlu, 2012;55).

Dolayısı ile ses aralığı tek başına sesin sınıflandırılması için yeterli bir kriter değildir. Her ne kadar İtalyan öğretmenler bireysel çeşitlilik olasılığını göz önünde bulundursalar da, herhangi bir enstrümanın “register olayları”, ses sınıflandırmalarının “aralık ve tını” gibi faktörlerden daha iyi gösterge olarak kabul edilir; her ikisi de bireysel olarak şarkı söyleme yöntemleriyle bir seste doğru şekilde ortaya çıkmayabilir. Bir erkek şarkıcıyı örneğin büyük lirik bariton veya dramatik tenor olarak bir kategoride eğitme kararı, enstrümanın gerçek boyutu ve bireysel şarkıcının diğer fiziksel ve fizyolojik özellikleri de dahil olmak üzere, register olaylarından başka faktörleri de dikkate almalıdır (Miller, 2002;126).

Tessitura: Sesin en rahat kullanıldığı alandır.

Geçiş Tonu (çevirme tonu): Register geçişlerinin kolaylıkla olabilmesi için larenksin pozisyonunda çeşitli değişiklikler görülür. Orta registerden kafa registerine geçişte

şarkıcı hazırlık yapmazsa kafa registeri geçişi gerçekleşmeyecek ve tiz tonların üretilmesi güçleşecektir. İşte bu yapılması gereken hazırlık seste çevirme olarak isimlendirilmiştir (Otacıoğlu, 2012: 60). Her ses türü için bu geçişler farklı bölgelerde gerçekleşmektedir.

Timbre (Tını/Renk): Sesler arasındaki renk farkıdır. Şiddeti ve yüksekliği aynı olduğu halde kaynaklar farklı ise seslerin farklı olarak algılanmasıdır. Ses çeşitlerini birbirinden ayırt etmek için kullanılan ses rengi bir çalgı veya insan sesinin ona has olan frekans ve şiddeti arasındaki farkı tanımlamak için kullanılan nitelik, sesin tiz ve pest sınırları içindeki boyutudur.

Bireysel farklılıklara göre sesleri renkleri rezonatör bölge denilen yansıtıcı bölgede taşıyıcı bir titreşimin üzerine oranlı olarak yan titreşimlerin (harmoniklerin) binmesiyle oluşan karmaşık titreşimler sonucu oluşurlar (tr.m.wikipedia.org, Temmuz 2023). Organın anatomik yapısı, rezonatör bölgelerin yapısı veya rezonans kavramında kişisel beğeni ve artikülasyon şekli ses rengini etkileyen önemli faktörlerdendir (Kartal,2013;63).

Agilite (çeviklik, esneklik): Mesela elastiki ses teli yapısına sahip olan birinin agilite yapabilme kabiliyetinin yüksek olması beklenir. Ayrıca gerekli eğitimi aldıktan sonra, müzikaldeki tiz pest geçişlerini kolayca başarması şaşırtıcı olmayacaktır. Yine dolgun ve kalın bir ses teline sahip kişinin doğru bir eğitim sürecinden sonra, pes tonlarında kararlı sesleri oluşturduğu gözlemlenecektir. Daha ince bir yapıya sahip olan ses telinin, doğru bir teknikle gerilmesi ve kapanması sonucu, kolaylıkla piano sesler oluşturması kaçınılmaz olmaktadır.

Ses eğitimi çalışmalarına başlarına yeni başlayan öğrenciler için sesinin ne olduğu her zaman merak konusudur. Sesin ne olduğuna karar vermek eğitimci için hassas bir noktadır. Bu kararı doğru verebilmek için sesin genişliğini, gücünü, volümünü, rengini ve kırılma noktalarını yani pasajlarını (rejister geçişleri) iyi saptamak gerekir. Çalışmalar sırasında kas olanaklarının doğru yönlendirilmesi, ses yapısının ana hatlarının sağlıklı bir çizgiye oturtulması çok önemlidir (Sabar, 2008;106).

“Öte yandan eğitimci ses türünü saptayabilmek için gerekli görülen kavramların tanımlarına hâkim olması gerekir ve bu tanımlar üzerinde amacın neye yönelik olduğunu iyi analiz etmelidir. Bu durumu “Ses türü sınıflandırmasında şu an için kullanılmakta olan bir kriter üzerinde tartışmayı kolaylaştırmak için ses türü

sınıflandırması derken ne demek istendiği ve ses tiplerindeki yaygın terminolojinin ne ifade ettiğini belirlemek gereklidir” (Otacıoğlu, 2012).

O halde bu bilgiler kapsamında, ses türlerinin müzikal açıdan da saptanabilmesine ilişkin “Her şeyden önce, ses eğitiminin ilk aşamalarında ses türünü belirlemek doğru değildir. Şarkıcı temel teknik yeterliliğe ulaştıktan, vokal özgürlüğe kavuştuktan sonra ses türü daha doğru olarak belirlenebilecektir” (Otacıoğlu, 2012).

2.2.1.1. Register ve Register geçişleri. Register kavramı, orgla (kilise orgu) birbirinden farklı tınlar elde edebilme imkanlarından doğmuştur. Bu enstrümanı kullanan orgcu, müzikal tekstteki ses dizisine dayanarak farklı bir tembir (tını) süslemesi elde edebilir. Bazı orgların kapsamı 200 registre kadar çıkabilmektedir. Bu yan flütte 4, klarnette 3, v.s. dir. Analogik olarak bu akustik olayı insan sesi üzerine de taşıyacak olursak, insan ses kapsamı alanı içerisinde de buna benzer tembir farklılıkları bulunmaktadır (Maksimof, 1993, Akt. Helvacı, 2003).

Ses türlerine göre değişen özellikle şarkı sesinde bazen de konuşma tonunda ses tellerinin değişik hareketlerine bağlı olarak sesin yukardan aşağı veya aşağıdan yukarıya çalıştırıldığında (1,5 oktav içinde), bazı tonlarda zorlukların oluştuğu veya eğitilmiş bir kulağın kolaylıkla anlayabileceği şekilde ses tınısında değişmelerin olduğu izlenir. Bu değişmelere register geçişleri denir. Eğer bu geçiş yerleri dikkate alınmaz veya geçiş tonları gelmeden önce seste bir hazırlık yapılmazsa, aynı fonksiyon ile ses çıkarmak mümkün olmayacaktır (Cevanşir ve Gürel, 1982: 48).

Register insan sesi üzerinde düşünüldüğünde; tını rengidir, ses tellerinin titreşim şeklidir, ses telleri ile nefesin fizyolojik ilişkisidir, ses aygıtının veya larenksin, dil ve damağın belirli bir pozisyon alarak ürettiği benzer sesler ve bu seslerin oluşturduğu ses serisidir, benzer şekilde üretilen, benzer tınlayan, benzer ton kalitesi olan bitişik notaların oluşturduğu ton kalitesidir gibi değişik ama yine de birbirine benzeyen açıklamalar yapılmaktadır (Sabar,2008;95)

Register kavramını anlamaya çalışan tüm şarkıcılara yardımcı olabilir. Ona göre register teriminden anlaşılan; “Art arda gelen ton dizilerinde, sesi eğitilmiş müzikal bir kulağın farklılığı ayırt edemeyeceği şekilde, aynı renkte çıkarabilmektir” (Nadoleczny,1923, Akt. Otacıoğlu, 2012:2).

Zamanın ünlü ses otoritesi Manuel Garcia larengoskop ile ses tellerinin fonasyon sırasında yaptığı hareketleri incelemiş ve şarkıcının bir çizgide ses tınlatırken ses tellerinin belli bir noktaya kadar hemen hemen aynı kaldığını, sonra değişikliğe uğradığını, bu değişme sırasında ton kalitesinin farklılaştığını görmüş ve bunu daha o devirde rejister değişikliği olarak tanımlamıştır. Bu tanım günümüzde de birçok uzman tarafından kabul görmüştür (Sabar, 2008;95).

Manuel Garcia 1841 yılında *Traité* kitabında, günümüze kadar referans olarak kalan üç register kavramının klasik tanımını yapmıştır. Garcia'ya göre registerler göğüs, falsetto ve kafa registeri olmak üzere üçe ayrılır. Registerlerin geçiş noktalarına *passaggio* veya *breaks* denir. Garcia, göğüs rejistinde kord vokallerin tamamının uzunlamasına ve derinlemesine vibrasyonlar yaptığını, falsetto ve kafa rejistirlerinde ise sadece kord vokallerin ince kenarlarında vibrasyon olduğunu ve titreşen bölgenin daha sınırlı olduğunu gözlemiştir. Garcia'nın aynalar ile yapmış olduğu bu gözlem, günümüz teknolojisi kullanılarak elde edilen sonuçlara oldukça yakındır (Uçman, 2012: 15).

Her tipteki yani kadın ve erkek sesinde sesin vokal niteliği üç bölgede toplanmaktadır:

Göğüs (Chest) Registeri-Alt Register: Düşük frekanslı, farenksin altında, göğüste oluşur.

Orta (Middle) Register-Karışık Register: Göğüs ve diğer rezonatörlerin ortaklaşa çıkardıkları sesler karışık ses (mixed voice) olarak adlandırılır. Doğru vokal ifadeyi tanımlayan bu seslerde larenks normal pozisyonundadır.

“Kafa (Head) Registeri-Üst register (ince): En üst rezonatörlerin titreşimi ile oluşur. Çıkarılabilen en yüksek frekanslı sesler olup şarkı söylemede kullanılır” (Belgin, 1996, Akt. Helvacı, 2003).

Bunun dışında erkeklerde Falset registeri, kadınlarda ise ıslık registeri (lageolet) bulunmaktadır. Bu registerlerin kaynaştırılıp harmanlanması, geçiş tonlarında köprülerin kurulabilmesi sonucunda ses, tek bir register olarak duyulur. Geçişlerde bu düzenlemeleri yapamayanlarda, ayrı renkte üretilen sesler hemen fark edilir (Helvacı, 2003).

Registerler ile ilgili ayrıntılı bilgi vermekte yarar görülmektedir.

Göğüs (Alt-kalın-aşağı) Register: Özellikle erkek seslerinde pest ve orta bölüm, göğüs seslerinde oluşur. Göğüs sesi, ses tellerinin tüm genişlik ve uzunluğuyla tam katılımı sonucunda, Krikotiroid ve aritenoid kasların ikisi de kasılır ancak aritenoid kaslar daha aktif olduğundan ses tellerinde kısalma ve kalınlaşma meydana gelir ve daha düşük perdede tonlar üretilir. Göğüs sesi, tamamen ses tellerindeki kas hareketi ile oluşur.

Rezonas ile ilişkisi yoktur. Ya da bir başka deyişle tınının göğüste olması ile ilgili değildir (Cevanşir ve Gürel, 1982;48). A ve O açık vokalleri ile daha rahat üretilen göğüs sesi aşağı tonlarda iyice karanlık ve koyu tınılıdır. Vibrasyonu göğüste hissedilir. Erkek seslerinde göğüs rejisterden orta rejistere geçişte tınıda yapısal bir fark ortaya çıkmaz. Göğüs sesleri görkemli, soylu duyguları anlatır, yapısında ciddiyeti heybeti barındırır (Sabar, 2008;97).

Orta (Karışık) Register: Bir kısım uzmanlar tarafından varlığı kabul görmez. Ses tellerinin titreşen bölümü azalır, glottis arka kommissürde kapalı kalır. Ses tellerinde incelme ve uzama olur (Cevanşir ve Gürel, 1982;48). Orta bölüm sesi parlak metalik ve güçlüdür. Erkek sesinde göğüs sesinin devamıdır. Bazen göğüs ve kafa sesi doğal bir kaynaşma göstererek karışık ses olur. Orta sesler kafa sesi ile karışınca olması gereken yuvarlak ve esnek yapısına kavuşur, olduğu yer maske olarak adlandırdığımız ön tını odalarıdır, sese kişiliğini kazandırır, ayrıca buralarda oluşan yapısal değişim ve renk çeşitliliği çarpıcı duyguların anlatımına olanak sağlar (Sabar,2008;97).

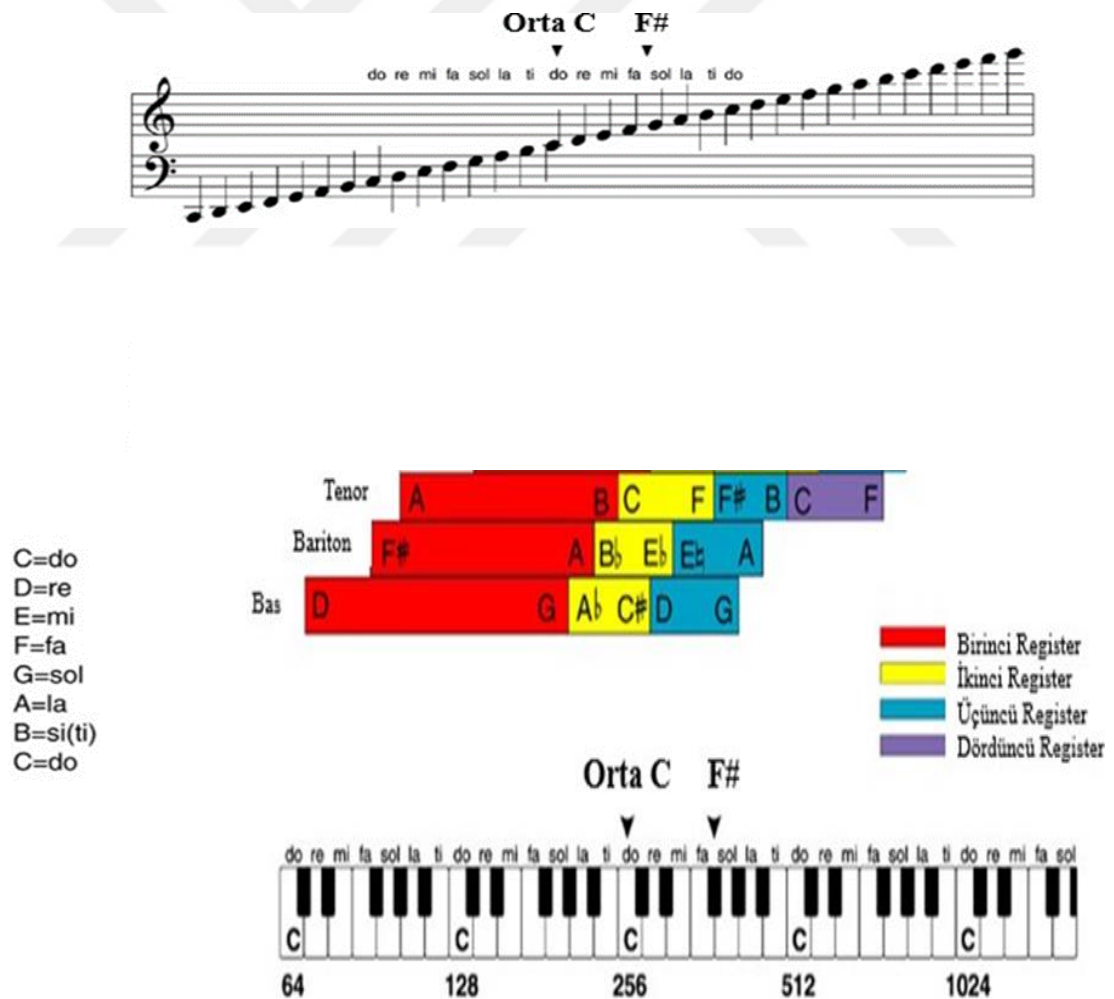
Kafa (Üst) Registeri: Vibrasyon hissi daha çok kafada algılanır. Ses tınısı üst kısmi tonlardan yoksundur. Ses tellerinin yalnızca serbest kenarları titreşir. Ses telleri ince ve gergindir. Krikotiroid ve aritenoid kasların ikiside kasılmıştır ancak krikotiroid kasları daha baskındır. Bu da ses tellerinin incelmeye ve uzamasına sebep olur (Cevanşir ve Gürel, 1982;48). Özü piyanodur ve üst registeri oluşturur ama sadece tiz tonlarda olduğunu düşünmek yanlış olur, hafiflik, esneklik, yumuşaklık, hüznün zarafet, gizemli heyecan vb. duyguları içinde arındıran kafa sesi en pes tonlardan en tiz tonlara kadar, bütün registerlerde belli bir oranda karıştırılması, üretilen seslerin sağlığına ve kalitesine olan katkısı nedeni ile gereklidir (Sabar, 2008;98).

Falset Register: Erkek seslerde kadınımsı tınlayan seslere falset ses denir. Kelime anlamı “yanlış ses” demektir. Falset, kadın sesini taklit ederek şarkı söyleyenlerin kullandığı ses şeklidir. Bu ses şeklini erkek sesteki kafa sesi ile karıştırmamak gerekir. Kafa sesi için kısaca hiçbir kesintiye uğramadan, engelsiz, güzel bir forteye geçebilen sestir. Oysaki falsetten forte erkek sesine ses kırılması olmadan geçmek mümkün değildir. Falset register gerektiğinde belli oranda orta registerde çoğunlukla tiz registerde kullanılır (Sabar, 2008;98)

Islık (Flageolet) Register: Kadın gırtlığının çıkardığı en ince seslerdir do3'den hatta re 3'ten sonra gırtlığın rahatlıkla verebildiği seslerdir. Koloratur soprano literatüründe kullanılır (Sabar, 2008;98). Aritenoid kaslar tamamen gevşemiştir. Bu yüzden ses tellerinin uzunluğu sadece krikotiroid kasların kasılmasına bağlıdır. Aritenoidler tamamen gevşek olduğu için ses tellerinde kalınlaşma olmaz ve ses tellerinin %70 lik bölümü açık konumdadır (Cevanşir ve Gürel, 1982;48).

Erkek seslerinden baslarda olan bir registerden daha bahsedilir ki bu register de Kalın Bas Registeri (Stroh bass Registeri) : bas seslerinde E2 den sonra 70 Hz'den daha pes seslerde oluşan sıra dışı kalın sese denir (Cevanşir ve Gürel, 1982;48).

Birçok araştırma incelendiğinde register sınıflandırmaları ile ilgili birçok uzmanın farklı yaklaşımları olduğu görülmektedir. Bu çalışmada en kabul görülen yaklaşıma yer verilmeye çalışılmıştır.

Şekil 4: Ses Türlerinin Register Genişlikleri

Ses türlerinin register genişlikleri(<http://archive.schillerinstitute.com/music/revlrgeregistrs.html>)

Register Geçişleri: Doğal register anlayışına uygun olarak her gırtlığın ses türüne göre geçiş tonu, diğer bir deyişle pasaj noktaları ya da kırılma noktaları vardır. Bu geçişler yarım, bir veya bir buçuk ton aşağı veya yukarı kayma yapabilir, bu da ses yapısının daha tiz ya da daha pes olması ile ilgilidir. Üst registere ulaşan yolda, orta seslerde, sesin toplanarak taşındığı noktalar bazı uzmanlar tarafından 1. Pasaj, üst registere geçişi sağlayan esas adaptasyon noktası da 2. Pasaj/döndürme noktası olarak adlandırılır. Seslerin kaynaşması için teknik adaptasyonlar geçit veya pasaj veya döndürme noktası denilen bölgelerde gerçekleşmek durumundadır (Sabar, 2008;102).

Ses basitçe sadece üç tür de ele alındığında geçiş tonları şu şekilde görülmektedir;

Tenor: Göğüs registerinden orta registere geçiş E3 – G3,

Orta registerden kafa sesine geçiş D4 – G4

Bariton: Göğüs registerinden orta registere geçiş E3 – F3

Orta registerden kafa sesine geçiş Eb4 – F4

Bas: Orta registerden kafa registerine geçiş H2 – D3

Göğüs registerinden orta registerine geçiş H3 – D4 (Otacioğlu, 2012;24)

Yazarı belli olmayan *Ses Tonları Türleri Rehberi* (2022) yayını; Ses sınıflandırmasını yapanlar arasında Almanlar örnek verilebilir. Alman opera evlerinin yirminci yüzyıl başlarında rolleri seçmek ve sınıflandırmak için oluşturdukları sisteme, fach sistemi denilmektedir. Bu sistemde sesler sınıflandırılarak kategorilere ayrılmıştır.

Erkek Seslerinin Yaklaşık Pasaj (geçiş-kırılma ya da döndürme) noktaları;

1. pasaj tonu	2. pasaj tonu.	Ses Kategorisi
g	c ¹	Basso Profondo
a ^b	d ^{b1}	Basso Profondo
a	d ¹	Basso Cantate
b ^b	e ^{b1}	Baritono Dramattico
b	e ¹	Baritono Lirico
c ¹	f ¹	Bariton Martin (Fransız Okulu)
c ¹	f ¹	Tenor Robusto (Dramatico)
c ¹	f ¹	Heldentenor (Alman Okulu)
c ^{#1}	f ^{#1}	Tenore Robusto (Ağır Spinto)
c ^{#1}	f ^{#1}	Tenore Spinto (Lirikten daha spinto)
d ¹	g ¹	Tenore Spinto (Spintodan daha lirik)
d ¹	g ¹	Tenore Lirico
e ^{b1}	a ^{b1}	Tenore Leggiero (Lirikten daha leggiero)
e ¹	a ¹	Tenore Leggiero
f	b ^{b1}	Tenorino (İrlanda tenoruna benzer)

Şekil 5: Erkek Seslerinin Yaklaşık Pasaj Tonu

Tabloda belirtilen kategorilere ek olarak, buffo muadilleri de tanımlanabilir. Bu buffo özellikleri tını tanımlamasıyla ilgili olsa da, basso buffo, tenore spielbariton ve spieltenor (son ikisi elbette Almancadır) genellikle vokal kalitesinden ziyade teatral beceri ve uzmanlığa işaret eder. Gerçekten de, Alman tiyatrosunda leggiero literatürünün çoğu opera-buffa fach'ını işgal eden aynı şarkıcıya aittir (Miller, 2002:126).

2.2.1.2. Erkek seslerinin alt türlere ayrılarak özelliklerinin incelenmesi.

Kontrtenor: Zenginleştirilmiş kafa sesinin göğüs rezonansına dayandığı ve kadın seslerine (soprano, mezzo soprano, alto, kontralto) çok yakın ya da birebir frekanslar verebilen erkek seslerine denmektedir. Kontrtenor sesler falsetto registerlerini geliştirmiş olan şarkıcılardır. Kadın sesi taklidi yaparak kadın vokal aralıklarına rahatça erişebilir ve bu aralıklarda rahatça şarkılar söyleyebilirler. Aslında tenor değil bariton olduğu belirtilir (Sabar, 2008;115). Kontrtenor ses türüne bakıldığında genellikle Rönesans ve Barok dönemde Handel, Bach, Vivaldi gibi bestecilerin eserlerinde yer verdiği görülmektedir. Bu ses türü günümüzde de kullanılmakta olup, eski dönemlerde ‘Kastrato’ adı verilen ergenlik döneminden önceki sesini korumak ve sesi o yönde icra edebilmek için hadım edilen erkek şarkıcıların eserlerini de rahatlıkla söyleyebilmektedirler (Kastrato Bulguları, 2023).

Tenor: Jander (1980)’e göre Latin kökenli tutmak anlamına gelen “tenere” sözcüğünden gelir. 1250–1500 yılları arasında polifonideki yapısal olarak temel vokal veya enstrümantal ses; 15.yy’ a kadar bu tip bölümleri okuyan erkek sesi olarak ele alınmaya başlandı ve sonra sadece c-a’ (Tenor C olarak adlandırılır) aralığındaki şarkıcıları değil aynı zamanda bu aralığa yerleşen enstrümanları da kapsar hale geldi (Doğanyigit, 2010;14).

13.-16. yüzyıllar arasında polifonik müzikte “cantus firmus” olarak adlandırılan bu ses türü, erkek sesleri arasında en tiz tessitürde olanıdır” (Lotha, 2023). “Bu sese sahip sanatçının eğitimi çok dikkat ve sabır istemektedir. Tenor ses türünün repertuarı genellikle si-do³-mi³ arasındadır (Sabar, 2008;114).

Şekil 6: Tenor Registeri

Bu sesin 1.pasaj tonu; “Do diyez 2- Re, 2. pasaj tonu; Fa diyez 2- Sol 2 dir” (Sabar,2008;114).

Tenor sesler kendi arasında alt türlere ayrılır:

1-Leje Tenor: Legger tenorlar, do3’ün üzerindeki re’ye kadar çıkmaktadırlar. Kuvvetli olmaktan çok hafif ve hareketlidirler. Tiz seslerde rahatlıkla söyleyebilen esnek, hafif, yumuşak, gidici ama ufak yapıya sahip nadir karşılaşılan seslerdir. Don Ottovia (Don Giovanni-Mozart), Nadir (İnci Avcıları-Bizet), gibi partiler söylediği eserler arasında yer almaktadır.

2- Lirik Tenor: Tiz seslerde rahatlıkla söyleyebilen, esnek, yumuşak, akıcı ve aydınlık fakat leje tenor rengine göre daha yuvarlak ve dolgundur. Alfredo (Traviata_Verdi), Pinkerton (Butterfly-Puccini) gibi partileri bu sesler yorumlar. İtalyan operasında başrol oynarlar.

3- Genç Dramatik Tenor veya Genç Heldentenor veya Liriko-Spinto Tenor: Hem lirik hem de dramatik pasajları yorumlayabilen güçlü, soylu, metalik tınlayan bir renktir. Cavaradossi (Tosca-Puccini), Don Jose (Carmen-Bizet) bu ses renginin söylediği partilerdir.

4- Dramatik Tenor veya Heldentenor: Ağır volümlü ve güçlü olup orta ve pes tonları güçlü olan renklerdir. Baritonal renkteki sesi alt tonlarda lirik bariton sesinden daha koyu çıkar. Bu sesin peslerine karşın tizleri Si2’ ye kadardır (Sabar,2008;115). Bu tenorlara Heldentenor veya kahramanlık tenorleri veya tenorbariton denilmektedir. Bu sesin rengi ve genişliği lirik baritona benzemektedir. Otello, Tristan vb. gibi, söylediği eserler arasında yer almaktadır. İsveç ve Norveçliler arasından en iyi dramatik tenorlar çıkmaktadır (*Ses Tonları Türleri Rehberi* (2022) yayını).

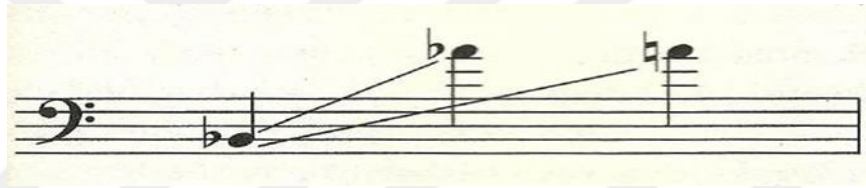
5- Tenor Buffo, Spieltenor veya Karakter Tenor: Bu tenorlerde legger tenorlar karakterindedir. Diğer renklere göre hafif ve ufak bir yapıda olan tiyatral bir karakterdir. Komik rollere uygundur. Monostatos (Sihirli Flüt- Mozart), Goro (Madam Butterfly- Puccini) gibi eserleri bu sesler yorumlamaktadırlar (Sabar, 2008;115)

Bariton:

Jander, (1980)’e göre “Baritonans” terimi ilk olarak özellikle Fransız bestecilerin beş ya da altı sesli müziklerde alçak perdelerdeki hırıltılı seslerin polifonik sonoritesine ilgi

15 geliştirdikleri 15.yy. sonlarında batı müziğinde kullanıldı. Daha sonra alçak perdelerdeki sesler için “baripsaltes”, “bariclamans”, “baricanor”, “barisonans” ve özellikle de “baritonans” gibi çok sayıda terim türetilmiştir. Ornithoparchus “bassus” u en alt perde olarak ayırt ederken, Gaffrius ise “cantus”, “contratenor acutus”, “tenor”, ve “baritonans” olmak üzere dört temel sese isim verdi (Doğanyigit,2010;15).

Erkek seslerinde kökeninin Yunanca karşılığı olan βαρυτονοç kelimesinin ses üzerinde derin ve ağır anlamını taşıyan seslerdir. Tenor ile Bas arasında orta kalınlıktaki ses türüdür. Tenora göre daha yuvarlak ve koyu ve sıcak bir ses türüdür ve kadın sesleri ile karşılaştırıldığında ise karşılığı Mezzo – Soprano’dur. “Özelliğı olan doğal tını gereğı şan eğitiminde çok çabuk gelişme gösterirler” (Kazancıoğlu, 2008) ve korolarda bas partisini (Eserin bulunduğı bölüm) seslendirirler. Repertuarı genelde Si bemol- La bemol2- La 2 arasındadır.

Şekil 7: Bariton Registeri

Bu sesin 1.Pasaj tonu: “Si1-Do2, 2. Pasaj tonu: Mi bemol 2-Mi2” (Sabar,2008;115).

Bu sesler de kendi aralarında alt türlere ayrılmaktadır;

1-Lirik/Yüksek Bariton: tiz tonlarda çok iyi ve rahatça söyleyebilen, akıcı, soylu, esnek ve yumuşak olan bir ses rengidir. Figaro (Sevil Berberi- Mozart), Albert (Werther-Massenet) bu ses türünün partileridir.

2- Helden Bariton veya Dramatik Basbariton: Kahramansı, ağır, geniş, güçlü ve görkemli bir yapıya sahip olan sestir. Hem çok iyi tiz tonları hem de taşıyıcı orta ve pes tonları vardır. Lirik Baritona göre daha tok ifadeler sergileyen ve daha koyu tonları olan bir yapıdadır. Yüksek bariton olarak da adlandırılmaktadırlar. Jochanaan (Salome- Strauss), Hollandalı (Uçan Hollandakı-Wagner) gibi partiler bu ses türü tarafından söylenmektedir.

3- Verdi Baritonu veya Kavalier Bariton: Hem lirik hem de dramatik pasajları rahat ifadelendirebilen güçlü metalik bir sestir. Soylu baritonal renginin yanında iyi bir

sahne görünümü vardır. Onegin ((Yevgeni Onegin- Çaykovski), Rene (Maskeli Balo- Verdi) gibi partiler repertuvarında yer almaktadır.

Bas: Jander (1980)'e göre normalde “F-e” aralığında yazılan ancak özellikle de solo yazımlarda her iki tarafa da genişleyebilen bir aralıktaki en kalın erkek sesidir. Şüphesiz hatırlanamayacak kadar eski dönemlerden beri varlığını sürdürse de batı sanat müziği yüzyıllarca özel bir kullanıma gitmemiştir” (Doğanyigit,2010:15). Erkek seslerinde en derin seslere sahip olan baslar güçlü, koyu, derin, kalın, otoriter ve etli ses özelliklerine sahiptirler. Genelde ince ve uzun boylu fiziksel yapıya sahip olanlarda bu ses türü görülür fakat oyun baslarının tam tersi olarak kısa boylu ve tıknaz yapıya sahip oldukları sahnelerde görülmektedir. Bu sesin repertuarı Re- Fa Diyez2 aralığındadır.

Şekil 8: Bas Registeri

Bu sesin 1.Pasaj tonu: “La bemol1-La1, 2.Pasaj tonu; Re bemol 2- Re2” (Sabar,2008;115).

Bu sesler kendi aralarında aşağıda belirtilen alt türlere ayrılmaktadırlar;

1-Bas Buffo veya Oyun Bası: Grubun büyük çoğunlukla komik rollerini üstlenen az kuvvetli, tizleri rahat, basık gövde yapısına karşın canlı ve hareketli ayrıca zarif esnek bir renk olmasının yanında oyunu da güçlüdür. Don Pasquale (Donizetti), Bartolo (Sevil berberi- Rossini) gibi partileri söylemektedir.

2- Bas Bariton veya Bas Chantante veya Karakter Bas: Büyük, sınırları geniş, tizleri ve pesleri rahat, ciddi ve koyu, güçlü, metalik tınılı, yuvarlak ve karakterlendirme yeteneği üstün bir ses olup bas repertuarının birçok kısmını seslendirebilen bir karakterdir. Zaccaria (Nabucco-Verdi), Mephisto (Faust- Gounod) gibi partiler bu ses türü için yazılmıştır.

3- Bas Profondo veya Ciddi Bas: Grubun en pes rengi olmakla birlikte koyu renkli, tok, dolgun, soylu ve çok derin bir yapıya sahip pesleri çok iyi olan renktir. Sarostro

(Sihirli Flüt- Mozart) Inquisitor (Don Carlos- Verdi) repertuvarında yer alan eserlerden birkaçıdır (Sabar, 2008:116-117).

2.3. Ses Eğitimi

Ses, insanların iletişim kurma ve anlaşma aracıdır. Doğanın insanoğluna verdiği en önemli armağanlardan biridir. Sesin eğitilmesi, ister konuşmada, ister daha etkili konuşma diyebileceğimiz şarkı söylemede büyük önem taşır. Ses eğitimi insan sesini ve doğru etkili konuşmasını, bu nedenle yaşam boyu onu kullanabilmesini sağlar (Ünal, 1989).

“Ses eğitimi bireye sesinin sağlığı, korunması ve doğru-güzel-etkili kullanılmasına yönelik davranışların belli hedefler doğrultusunda kazandırılması süreci olarak da ifade edilebilen bu süreç, kuramsal temelleri ve etkili deneysel uygulamaları kapsamaktadır” (Köse, 2001:12-13).

Ses eğitimi; diğer eğitim dalları içinde ayrıcalığı olan bir eğitimidir. Bazı ayrıntılar dışında somut olan bir yanı yok gibidir. Bir öğrenciye uygulandığında iyi sonuç veren bir yöntem, bir başka öğrencide aynı sonucu vermeyebilir. Bu durum bazı öğrencilerde aşırı bir telaşa ve umutsuzluğa, bazılarında ise ruhsal bozukluklara neden olabilir. Ses eğitimi, pahalı bir dolma kalemle su üzerine yazılan yazıya benzer bazen yazı daha yazılmadan yok olur, bazen de akıllara durgunluk verecek bir şekilde sanki mermere yazılmışçasına suyun üstünde kalabilir. Bu eğitim, birtakım alıştırmalarla ve anlatımlarla yürütülür. Buda, öğretmenin anlatma ve öğrencinin anlama yeteneğine bağlıdır. Somut olmayan birtakım anlatımları, öğrencinin öğretmenin düşündüğü şekilde anlaması ve algılaması gerekir (Davran, 1997:39)

“Ses eğitimi”, bireyin sesini, anatomik ve fizyolojik yapı özelliklerine uygun olarak sanatsal ve eğitsel amaçlar doğrultusunda belirli bir teknik ve müziksel duyarlılıkla doğru, güzel ve etkili kullanabilmesi için gerekli davranışları kazandırma sürecidir. Doğruluk kavramı; bireyin anatomik ve fizyolojik yapı özelliklerine, kullanılan dilin ses, söyleyiş ve cümle yapısını belirleyen kurallarına uygun olarak doğru bir entonasyonla ses üretmeyi, Güzellik kavramı; sesin doğru kullanıma bağlı olarak, gürlük, genişlik, tını özellikleri ve müziksel dinamikleri ile hoşla giden, beğeni toplayan, estetik açıdan ölçülebilir-değerlendirilebilir davranışlar sergilemeyi, Etkililik kavramı; sesin doğru ve güzel kullanımına dayalı olarak gerçekleştirilen yorumla, dinleyiciler üzerinde heyecan, coşku, hayranlık, sükûnet vb. gibi güçlü duygular yaratmayı ifade etmektedir (Çevik, 2006).

“Bir başka ifade ile ses eğitimi; bireylere sesini, konuşurken ve şarkı söylerken, anatomik ve fizyolojik yapısına uygun olarak kullanabilmesi için gereken davranışların kazandırıldığı, önceden saptanmış ilke ve yöntemlerle, planlanan

hedeflere yönelik olarak uygulanan, planlı-programlı bir etkileşim sürecidir” (Töreyin, 1998).

“Ses Eğitimi üç temel boyutta incelenmektedir. Bunlar; 1) Bireysel Ses Eğitimi a) Temel Ses Eğitimi b) İleri Ses Eğitimi (Şan) 2) Kümesel Ses Eğitimi (Oda Müziği) 3) Toplu Ses Eğitimi (Koroda Ses Eğitimi)” (Çevik, 2006: 648-649).

Burada gözden kaçırılmaması gereken husus; Verilmesi düşünülen ses eğitiminin konuşma için mi, şarkı söyleme için mi verileceği, hangi yaş grubu bireylere, hangi müzik eğitimi ve hangi ses eğitimi türü kapsamında, ne tür müzik eserlerinin seslendirilişinde, ne kadar süreyle ve nasıl bir içerikle verileceğinin belirlenmesi ve saptanacak olan hedef ve hedef davranışlara yönelik olan yöntemlerle uygun repertuvarın kazandırılması gerekliliğidir. Kısacası önemli olan; verilecek ses eğitiminin kime, niçin, nasıl ve hangi ses araçlarıyla (alıştırma, dizi, etüd ve yapıt) verileceğinin doğru saptanarak ses eğitimi sürecinin program ve plânlamasının yapılmasıdır (Töreyin, 2008: 103-104).

2.3.1. Bireysel ses eğitimi. Bireysel ses eğitimi; temel ses eğitimi ve ileri ses eğitimi (şan) olmak üzere ikiye ayrılır.

2.3.1.1. Temel ses eğitimi. Her yaş ve her nitelikteki sesler için öncelikle eğitsel amaçlar doğrultusunda konuşma ve şarkı sesinin doğru kullanımına yönelik temel davranışları kazandırma sürecidir. Bireysel olarak programlanabildiği gibi topluluklar için de düzenlenebilir. Eğitimin planlanarak uygulanması süreci, öğrencide geliştirilmesi hedeflenen davranışların önceden belirlenerek sıralanması, yaş ve ses özelliklerine uygun öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi ve bu düzenlemelerin beklenen davranışları geliştirip geliştirmedeğinin ortaya konulması için gerekli verileri elde etmeyi ve değerlendirme aşamalarını kapsamaktadır (Çevik, 2006: 649).

Bireyin ulusal müzik kültürden faydalanılarak temel ses eğitimi programının düzenlenmesi gerekir. Temel ses eğitimi programı ile bireylere ses eğitiminin temel öğelerinin ve çeşitli söyleme tekniklerinin kazandırılması hedeflemelidir. “Temel ses eğitimi programının hedefleri şunlardır;

- a) Sesin kullanımı için uygun ve doğru bir bedensel duruşu alma ve zihinsel olarak hazır olma, doğru solunum yapma becerisini kazandırma,
- b) Ses üretme (fonasyon) ve üretilen sesin frekansına uygun rezonans bölgelerini kullanarak sesi doğru bir entonasyonla ve doğru yere yerleştirme, ses bölgeleri (register) arasında bağlantı kurma, sesi büyütüp zenginleştirme, doğal ve abartısız bir söyleyişi gerçekleştirme becerisini kazandırma,
- c) Konuşma ve şarkı söylemede dilin anlaşılır olması için ses üretimi (fonasyon) sürecinde konuşma dilindeki sesli ve sessizleri iyi ekleme, doğru tonlama ve vurgularla kullanma bilgi ve becerilerini kazandırma,
- d) Temel düzeyde kazandırılan davranışlara dayalı olarak sesin kullanımında müziksel duyarlılığı geliştirme,

e) Temel düzeyde kazandırılan davranışlar doğrultusunda küçük ölçekli eğitim materyalleriyle (alıştırmalar, öncelikle ana dilde şarkılar, eğitim müziği örnekleri ve halk türküleri) bir dağar oluşturma.” (Çevik, 2006: 649).

2.3.1.2. İleri ses eğitimi (şan). Mutasyon dönemini (sesin değişme ve olgunlaşma dönemini) tamamlamış, sesin ileri teknikle ve sanatsal amaçlar doğrultusunda kullanılabilmesini sağlayan uygun bir anatomik - fizyolojik yapıya, gürlük, genişlik, tını özellikleriyle gelişmeye elverişli, dayanıklı bir ses materyaline sahip bireyler için programlanabilir. Eğitimin planlanması süreci temel ses eğitiminde olduğu gibi ele alınmakla birlikte, ilke ve amaçlar, ders içerikleri, kullanılan materyaller, öğretim yöntemleri ve hedeflenen davranışlar bakımından farklılık göstermektedir (Çevik, 2006: 649-651).

İleri ses eğitiminde (şan), temel ses eğitiminden farklı olarak türe özgü ses eğitimi sistematığının oluşturulması bireylerin türe özgü ses gelişiminin sağlanması için daha doğru olacaktır. Türe özgü ses eğitim modeli çerçevesinde düzenlenmesi gereken şan eğitimi programının üst düzey teknikler ile sese sanatsal yetkinlik kazandırılmasını hedeflemelidir.

İleri ses eğitiminin program hedefleri şunlardır; a) Konuşma ve şarkı söylemede solunumu denetleme, soluk basıncını farklı dinamiklerde kullanma ve uzun cümlelemeler için gerekli olan solunumu denetleme becerisini geliştirme.

b) Sesi üretme ve doğru yere yerleştirme, doğru ve temiz ses elde etme, rezonans bölgelerinde sesin doğuşkanlarını güçlendirerek gürlük genişlik ve tınıyı geliştirme pürüzsüz, estetik niteliği yüksek ses elde etme becerisi kazandırma.

c) Konuşma ve şarkı söylemede, kullanılan dili açık ve anlaşılır biçimde, sesli- sessiz fonemleri eklemleyerek (artikülasyon) doğru bir söyleyiş (telaffuz), anlamına uygun olarak doğru tonlama ve vurgulamalarla (diksiyon) kullanma becerisi kazandırma.

d) Sesin teknik gelişimine dayalı olarak müziksel duyarlılığı üst düzeyde geliştirme, etkili bir seslendirme- yorumlama becerisi kazandırma.

e) Ses üretiminde işlevsel olan organları tanıtmak bu organlar arasında gerçekleştirilen eşgüdümü kavratma ve ses sağlığı konusunda bilgilendirme ve bunun gibi hedefleri kapsamaktadır (Çevik, 2006: 649-651).

Bu doğrultuda ses eğitimi ile: şan egzersizleri kolaydan zora giden bir çalışma programı içerisinde, sesi ısıtmak, ses tellerinin elastikiyetini artırmak, diyaframın doğru kullanımını öğretmek, ses telleri ile doğru miktarda havanın buluşmasını sağlamak, nefes-ses birlikteliğini en doğru şekilde sağlamak, rezonansı kullanmayı öğretmek, ses perdelerinin yerlerini belirlemek ve perdeler arasında yumuşak geçiş yapmayı öğretmek, daha hacimli, parlak, pürüzsüz sesler yaratmak amacı taşır (Ayan, 2010: 76).

Kolçak, (1998)’a göre şan öğrencisi yapılan çalışmalar sonucu sesini gerektiği şekilde kullanmaya başlayınca, artık sıra kendisini gelecekteki mesleğine hazırlamaya

gelmiştir. Önce sesine uygun zengin bir repertuar hazırlanması ve ses çalışmalarını usanmadan sürdürmesi gerekir. Her sesin, elde etmesi gereken birtakım ustalıkları vardır. Başlangıçta bütün ses çeşitleri için eşit olan eğitim, dersler ilerledikçe öğrencinin yeteneği, sesi ve ihtiyaçları doğrultusunda değişik yönlerle doğru ilerleyecektir. Bütün sesler için öğrenilmesi gereken genel ustalıklar şunlardır;

- a) Sesin gereken genişliği kazanması ve içindeki bütün tonları, renk, kuvvet ve kolaylıkla söylenebilme bakımından birbiri ile eşit duruma gelmesi,
- b) Geçiş tonlarının diğerlerinden ayrılmaması,
- c) Çeşitli aralık ve ses dizilerinin kolaylıkla söylenebilmesi,
- d) Her tonun en hafifinden en kuvvetlisine kadar çeşitli güçlerde çıkarabilme becerisinin kazanılması (P., F., MP., PP., FF., Crescendo ve Decrescendo)” (Polat, 2016:39)

Bu durumların yanı sıra ses eğitimi kavramını hayatlarında mesleki anlamda yürüten kişiler için (öğretmen, sanatçı, müzik eğitimcisi) önce beden, sonra ses sağlığı için gerekli ilkeleri yerine getirmesi beklenir. Örneğin; beden sağlığı için spor aktiviteleri tercih ederek ses sağlığı için de zararlı alışkanlıklardan kaçınmaları gerekmektedir. Bu durum;

Sesini özellikle mesleksi amaca yönelik olarak kullanan ses sanatçıları, müzik eğitimcileri, öğrenciler, öğretmenler vb. için ses aralığı ve korunması çok büyük bir önem taşımaktadır. Ses sağlığı vücut sağlığıyla çok yakından ilişkilidir. Şarkı söylemeyi meslek veya zevk edinen insanlar sağlıklı yaşam bilincini kazandırmak zorundadırlar. Aksi takdirde bu etkinliklerini sürdüremeyebilirler (Çevik, 2015: 67).

2.3.2. Erkek sesi eğitiminde karşılaşılan güçlükler. Geçit tonu kendi içinde belirsiz olduğu gibi, genellikle tenor seslerin sorunu olmasına karşın, diğer seslerde de değişik tonlarda ve değişik şekillerde ortaya çıkabilir. Aslına bakılırsa, soprano, mezzosoprano, tenor seslerde kısaca pes, orta ve tiz ses uzamlarının (register) birbirleri ile kaynaştığı yerlerde bu soruna rastlanabilir. Bu nedenle öğretmen, öğrencisinin her tonunu tekrar tekrar çeşitli ünlülerle bıkmadan usanmadan denemelidir. Bu denemeler sırasında çoğunlukla öğrencinin geçit tonu her ünlüyle başka türlü kendini gösterecektir. Bazı öğrencilerde geçit tonu yarım ve bazen de bir ton öncesinden kendini belli edebilir. Normale dönüşü ise, esas tonun yarım veya bir ton üstüne kadar devam edebilir. Öğrencinin geçit tonu “şu tondur” diye bir ton belirlenirse ileri

derslerde büyük güçlükler ve olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Bunların aşılması ve düzeltilmesi ise bir hayli zaman alır (Davran, 1997).

Marchesi (1964) ise soruna şöyle yaklaşmaktadır; çalışmaların başlangıcında çoğu kez, seslerde bir uzamın (register) en pes notası, önceki uzamın en tiz notasından güçsüzdür. Öğrencilere bu olay hakkında yapılacak uygulamalı ve kuramsal açıklamalar, onları kısa bir zamanda bu zorluğun ses organlarının fiziksel yapısından kaynaklandığına ve anlaşıldığında bu zorlukları kolaylıkla aşılabileceklerine inandırmaktır. Üç registeri kaynaştırmanın yanı sıra, her bir registerin sınırları boyunca bağdaşık (homojen) olması her şeyden önce şan öğretmenin; yeteneğine, öğrencinin yeteneğine göre seçeceği alıştırmalara, sabırlı ve dirençli olmasına ve de kullanılan yöntemle bağlıdır (Akt. Helvacı, 2003;124-129).

2.4. İlgili Araştırmalar

Doğanyigit, 2010, “Profesyonel Ses Eğitimi (Şan) Alan Bireylerin Ses Özelliklerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde, sesin akustik özelliklerinin boy ve kilo ile de ilişkilendirebileceğine değinmiştir. Bu durumun kalın-ince frekanslar açısından etkisi olabileceğine dikkat çekmek istemiştir.

Erdoğan, 2008, “Ses Eğitimi’nde Terminoloji ve Temel Kavramlar Bazında Öğrenci Yeterliliklerinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde müzik öğretmenin hem kendisi hem de öğrencisi için anatomik yapı ve ses eğitime dair terimlerin benimsenmesini önemle belirtmiştir. Böylelikle öğretmen ve öğrencinin yaşanacak olumsuzlukları önlemesi ve bu durumlarla karşılaşıldığında hangi adımları izleneceğine fikir oluşturacağını vurgulamıştır.

Aynı zamanda bu çalışmada öğrencinin ses eğitime ait anatomik ve teorik alan bilgilerinin bilinmesi gerektiğini, aksi takdirde soyut olan ses eğitimini zihinlerinde canlandıramayacaklarını söylemiştir. Böylelikle ileride kendileri de öğretmen olduklarında bu alan bilgileriyle sıkça karşılaşacaklarını onları meslek yaşamında da çokça etkileyeceklerini belirtmek istemiştir.

Gökalp 2000 “Ses Eğitiminde (Şan) Ses Türlerinin Belirlenmesi ve Bu Türlerin Karakterlerine Uygun Repertuvar Seçiminde, Yaklaşımların İlkeler Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde doğru repertuvar çalışmanın ve sabırlı olarak

seviye dışına çıkılmaması gerektiğini aksi taktirde ses sorunlarının yaşanacağını vurgulamıştır.

Helvacı, 2003, “Ses Eğitiminde Register ve Rezonans Bölgelerinin Kullanım Özelliklerinin Ses Kalitesine Yansıması” adlı doktora lisans tezinde ses eğitimi kavramının soyut bir eğitim olduğunu, ses eğitimcisinin öğrencinin yaşayabileceği ses bozuklukları gibi sorunları önceden tespit etmesi için bu konuda yeterince bilgi sahibi olması gerektiğini ve register geçişleri konusunda da her öğrencinin bireysel farklılıkları olduğu için sabırla davranmaları gerektiğini vurgulamıştır.

İleri, 2014, “Müzik Öğretmeni Adaylarının Ses Kullanım Alışkanlıkları İle Ses Hijyeni ve Ses Hastalıkları Hakkında Bilgi Düzeyleri” adlı yüksek lisans tezinde, müzik öğretmeni ve adaylarının ses kullanım açısından risk taşıdıklarını, sese zarar veren davranışları (alkol, sigara, bağırarak iletişim kurma vs.) bildikleri halde bu durumu hala devam ettirdiklerini ve bu eylemin yaşamlarına olumsuz yön verdiğini vurgulamıştır.

Kızıldeli, 2001, “Mutasyon Döneminde Ses Eğitiminin Önemi” adlı yüksek lisans tezinde, dış etkenler ve bireysel farklılıklar ele alındığında ses değişim yaşının kızlarda 9-15 yaşlarında başlayıp 12-16,5 yaşlarında sona erdiğini, erkeklerde ise 9,5-14 yaşlarında başlayarak 13,5-18 yaşlarında bittiğini tespit etmiştir.

Otacıoğlu, 2012, “Ses Türlerini Belirlemedeki Kriterler” adlı çalışmasında, ses rengi ve büyüklüğü, ses aralığı, sesin agilitesi, tessiturası, vücut yapısı, registerlerin dağılımı ve geçişleri, konuşma ve çevirme tonu, larenks yapısı, ses tellerinin yapısı, toraks formu ve yumuşak damak formu gibi sonuçlara ulaşarak ses türlerini belirlemede büyük rol oynadıklarını vurgulamıştır. Bütün bu etkenlerin bir araya gelerek bireyin sesine dair her şeyin bir parçası olduğunu belirtmek istemiştir.

Otacıoğlu, 2017, “Ergen Seslerinde Ses Değişimi ve Eğitimi” adlı çalışmasında, sesin hayat boyunca değiştiğini, ancak özellikle erkek seslerinin olgun erkek sesine geçiş yaparken dramatik etkilerinde olacağını söyleyerek, mutasyon dönemi ve sonrasına dikkat çekmek istemiştir.

Yine bu çalışmada (Cevanşir ve Gürel 1982) referans gösterilerek, mutasyon döneminde ses tellerinin erkeklerde 1 cm kızlarda ise 3-4 mm genişlik kazandıklarını, erkeklerde ses telleri dokusunun fazla olduğunu fakat bu doku fazlalığının kızlarda

daha az olduğunu söylemiştir. Bu döneme ait klinik bulgularının ise sesin falset ve göğüs registerleri arasında gidip gelmesi, seste kırılma, güç kaybı, tremolo gibi durumlar yaşandığını belirtmiştir. Böylelikle mutasyon dönemi yaşanan zorlukları ve en çok hangi cinsiyette değişim, gelişim olduğunu vurgulamıştır.

Bir diğer yönüyle bu çalışmada erkek seslerinin mutasyon döneminden sonra kadın seslerine göre 1 oktav aşağıdan duyulduğunu söylemiştir. Böylelikle erkek ses değişiminin daha belirgin olduğunu vurgulamak istemiştir.

Özaydın, 2021, “Ortaokul Öğrencilerinin Ses Hijyeni Davranışlarının Vokal Sağlık Testi İle Karşılaştırılması” adlı makalesinde mutasyon döneminde yapılan ses derslerinde yapılan egzersizlerin ve repertuvarların düzeye göre çalışılması gerektiğini, müzik öğretmenin de öğrenciye bu dönemde ses doğru ve sağlıklı ses üretmenin yolları üzerine emek vermesi gerektiğini söylemiştir. Aynı zamanda psikolojik durumun da bireyin ses sağlığı konusunda etken rol oynadığını, gerekirse ses sağlığı üzerine KBB uzmanları ile işbirliği yapılarak farkındalık yaratılacağından bahsetmiştir.

Uçman Karaçalı, 2012, “Profesyonel Ses Sanatçılarının Ses Üretiminde Karşılaştıkları Teknik Sorunlara Yönelik Yeni Öneriler” adlı çalışmasında, doğru ses tekniğinin mesleki anlamda uzun soluklu olacağını, yaşam boyu ses sağlığının korunması gerektiğini yoksa meslek yaşamlarının kısa süreli olabileceğini, yaşanan ses problemlerinin yanlış repertuvar, vokal stres, yaşam tarzı, yaşlılık, hormonal değişimlere bağlı olduğunu ve bu tür durumlarda bir şan pedagogu ile takip edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yiğit, Doğanyigit 2011, “Profesyonel Ses Eğitimi Alan Bireylerin Ses Özelliklerinin İncelenmesi” adlı çalışmalarında, sesi değerlendirebilmek için zaman, sabır ve dikkat gerektiren bir süreç olduğunu söylemişlerdir. Aksi taktirde geri dönüşü olmayan sorunlara neden olacağını belirtmişlerdir. Bu şekilde öğrencilerin gelişim süreçlerinde sabırlı ve dikkatli davranarak çalışılması gerektiğini vurgulamışlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve veri analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye’de ses eğitimcisi akademisyen ve aynı zamanda şan eğitmeni olan opera sanatçılarının Erkek ses türleri, özellikleri ve eğitimi konusunda görüşlerinin belirlenmesi amaçlandığından nitel araştırma yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu yöntem, Eğitimci/sanatçı kişilerin Erkek ses türleri, özellikleri ve eğitimi konusundaki görüşlerine ilişkin nitel veri toplamak için kullanılmıştır. Araştırmacıların belirli bir vakayı ayrıntılı olarak incelemesine olanak tanıdığı için çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır (Yin, 2018).

Araştırmada kullanılan yöntem olan görüşme; “Konuşma yapan birey ile konuşma yapılan birey arasında belli bir konuda görüş, düşünce ve bilgilerini ortaya koymayı amaçlayan yöntemdir” (Polat, 2022).

Araştırmada eğitimci/sanatçıların görüşlerini belirlemek ve uygulanmak üzere araştırmanın problem ve alt problemleri doğrultusunda sorular belirlenerek görüşme formu için soru havuzu oluşturulmuş ve kapsam geçerliği için 5 alan uzmanına gönderilmiştir. Gelen dönütler doğrultusunda 12 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme çevrimiçi platformda eğitimci/sanatçılar ile yüz yüze yapılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma Türkiye’nin imkânları birbirine yakın ölçütlere sahip Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Bölümü Opera/Şan Ana Sanat Dalı, Devlet Opera ve Balesi gibi müzik eğitimi veren ve icra edilen kurumlarında görev yapmış ve yapmakta olan 10 ses

eğitimci/sanatçı katılımı ile yürütülmüştür. Aynı zamanda çalışma yürütülürken amaçlı örneklem yöntemlerinden birisi olan ‘ölçüt örnekleme’ seçilmiştir. Bir veya birden fazla özel durumlarda çalışılmak istendiğinde amaçlı örneklemin alt dalı olan ölçüt örnekleme Büyüköztürk vd. (2020) bilimsel bir çalışmada gözlem birimlerinin belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşabildiğini ve böyle bir durumda da örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimleri (nesneler, olaylar vb.) örnekleme alabildiğini ifade etmiştir.

Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş, çalışma grubunda yer alan görüşmecilerin kişisel sınırlarının ve gizlilik esasının ihlal edilmemesi için etik kurallara uygun hareket etmeye dikkat edilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan 10 ses eğitimci/ sanatçının çalıştığı kurumlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1.

Görüşmeciler ve İlgili Bulundukları Kurumlar

Eğitimci/Sanatçı Görüşmeciler	Cinsiyet	Uzmanlık Deneyimi (Yıl)	Kurumlar
Eğitimci	E	29	Bursa Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi
Eğitimci	E	57	Ankara Devlet Opera ve Balesi Devlet Sanatçısı
Eğitimci	E	22	Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı Öğretim Görevlisi
Eğitimci	E	47	Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
Eğitimci	E	15	Ankara Devlet Opera ve Balesi Devlet Sanatçısı
Sanatçı	E	37	Başkent Üniversitesi Devlet Konservatuarı Sahne Sanatları Bölümü Şan Pedagogu
Sanatçı	E	19	Antalya Devlet Opera ve Balesi Devlet Sanatçısı
Sanatçı	E	24	The Academy of Vocal Arts Opera Singer – Philadelphia
Sanatçı	E	1	The Academy of Vocal Arts Opera Singer – Philadelphia
Sanatçı	E	21	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Devlet Konservatuarı Sahne Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi

3.3. Verilerin Toplanması

Türkiye’deki ses eğitimi uzmanlarının erkek ses türleri, özellikleri ve eğitimi konusuna ilişkin uzman görüşlerini derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırmalarda birincil (temel) veri toplama aracı olan görüşme yapılmıştır; “Görüşme, en az iki kişi

arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir. Görüşme, araştırmada cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir. Görüşme belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar” (Büyüköztürk vd., 2020). Araştırmacı tarafından 12 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Kapsam geçerliliğini sağlamak için, şan eğitimi alanında uzman 5 kişiden, oluşturulan sorular hakkında görüşleri alınmış ve taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. Uzmanlar tarafından soru ifadeleri ile ilgili önerilen düzeltmeler yapıldıktan sonra görüşme formuna son hali verilmiştir. Bu araştırma, öncelikle katılmaya gönüllü olan şan eğitimi uzmanlarına bilgi verildikten sonra 2021 yılında Mayıs-haziran ayları arasında görüşme online platformda yüz yüze gerçekleştirilmiş, görüşme esnasında görüşmecilerin bilgileri doğrultusunda ses ve görüntü kayıtları alınmıştır. Ses kayıtları deşifre edildikten sonra katılımcılardan deşifreleri onaylamaları istenmiştir. Görüşmede verilen cevaplardan yola çıkılarak araştırmacı tarafından kodlar belirlenmiş ve alanında uzman iki kişinin görüşleri doğrultusunda son şekli verilmiştir.

Ayrıca araştırma konusu ile ilgili literatür gerek internet, gerekse kütüphaneler aracılığı ile taranarak yerli ve yabancı yayınlara, kitap, dergi, makale ve tezlere ulaşılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sırasında elde edilen ses ve görüntü kayıtlarının kod açılımı gerçekleştirilmiştir. Bunu takiben, katılımcıların ifadelerinde ortaya çıkan anlam birimlerine, anlaşmalara ve ortak ifadelere uyum sağlamışlardır. İçerik analizi:

Sosyal gerçekliği araştırma nesnel, sistematik, tümdengelimine dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü veya yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan metodolojik araç ve teknikler bütünüdür. Planlama aşamasında zayıf olarak görülse bile uygulamada etkili ve ilginç sonuçlar vermektedir. Niceli nitele dönüştürebilmeyi, yazılı metinden hareketle yazılı olmayan mesajlara ulaşabilmeyi sağlayan çok işlevli ve giderek gelişen bir tekniktir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 21-22, Akt. Metin ve Ünal, 2022).

Bulgular ve sonuçlar elde edildikten sonra, katılımcıların görüşleri kategorize edilmiş, analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Katılımcıların gizliliğini korumanın bir parçası olarak, görüşmeci verileri analiz etmeden önce katılımcılara K1-K10 takma adlarını vermiştir.

3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek için katılımcı teyidi prosedürü kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda geçerliliği artırmanın bir diğer yolu da uzman görüşüdür. Akran değerlendirme sürecinin ve araştırmanın konusu ve yöntemi ile ilgili uzmanlardan alınan geri bildirimlerin araştırmanın geçerliliğini artırması beklenir (Merriam, 2009). Bu araştırma kapsamında elde edilen verilerden türetilen tema ve kodlar, aynı veri setinden oluşturulup oluşturulamayacağına dair geri bildirim için alanında uzman iki kişiye gönderilmiştir. Toplanan nitel verilerin bilgisayara aktarılmasının ardından iki uzman tarafından görüşme kayıtlarının kodlaması yapılmış ve uzmanlar arası uyumu belirlemede uzlaşma yüzdesi Eşitlik 1 (Miles ve Huberman, 1994) kullanılarak hesaplanmıştır.

$$Uzlaşma\ yüzdesi = \frac{Görüş\ Birliği}{Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı} \times 100$$

Uzmanlar arası uzlaşma yüzdesi için ölçüt %70 olarak kabul edilmiştir. Buna göre yapılan tüm kodlamalar için iki uzman arasındaki uzlaşma yüzdesinin %80.6 olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla nitel verilerin analizini yapan uzmanların %80'in üzerinde uzlaşmaya vardığı görülmüştür. Dolayısı ile kodlayıcılar (uzmanlar)arası tutarlılığın (güvenirlik) sağlanmış olduğu görülmektedir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine yer verilmiştir.

4.1. Birinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek ses türleri/alt türlerinin ayrımı konusunda neler düşünüyorsunuz? Sizce ses türlerini belirleyen faktörler/etkenler nelerdir?

Tablo 2.

Birinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Fiziksel Özellik	Sesin yapısı, karakteri, Tınısı, rengi, parlaklığı Kişinin boy kilosu Genetik aktarım	7
Coğrafya	Yaşadığı ülke, iklim, Kültürel ortam, çevre	5
Eğitmen	Sesi öğretmen seçer, Öğretmen insiyatifi	3

Tablo 2’ de birinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; ses türleri ayrımı ve belirlenmesi için fiziksel özellik temasına bağlı sesin yapısı, karakteri, tınısı, rengi, parlaklığı, bireyin boy-kilo ve genetik aktarımın etkili olduğu, aynı zamanda coğrafya temasına ait yaşadığı ülkenin iklim koşulları, kültürel ortamı ve eğitmen temasına dâhil ses türüne öğretmenin karar verdiği görülmüştür.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Erkek sesleri 3 türden oluşur tenor, bariton ve bas. Ama en önemlisi de sesin rengi, tınısı ve gücü. Coğrafi bölgeler de ses türünü çok etkiliyor. En iyi tenor sesler Akdeniz kıyılarından çıkıyorlar en iyi bas sesleri de Sibirya tarafından çıkıyor.

K2: Ses ayrımı renge göre yapılır, çok kesin sınırlarla ayrılmıyor. Kendi aralarında 3 türe bölünürler.

K3: Yani adı üstünde mesela şarkı söylediği zaman nasıl hissediliyorsa türleri ona göre ayırıyoruz. Asla bir çocuğun ses rengi hakkında acele karar vermeyin.

K4: Sesler şu şekildedir; tenorlar (leje, dramatik, spinto, lirik), baritonlar (dramatik, lirik), baslar (buffo, profon, dramatik). Soğuk bölgelerde baslar ve baritonlar, sıcak bölgelerde tenorlar.

K5: Sesi hoca belirler. Sesi belirleyen tınısı, hacmi, rengi ve parladığı yerdir

K6: Kabul gören 3 ayırım vardır; tenor, bariton ve bas. Dediğiniz gibi bunların da alt ayrımları vardır. Ses türlerini belirleyen 3 ana faktör var bugüne kadar benim görebildiğim. Bunlar coğrafi koşullar, kişinin yetiştiği kültürel ortamı müzisyen ortam mı?, sanatçı ortam mı?, otoriter ortam mı? Ve genetik faktörler. Ses tellerinin uzunluğu, kısalığı, kalınlığı rezonatörlerin genişliği ya da darlığı..

K7: Yani bas, bariton ve tenor olarak ele alıyorum. Sesin türünü belirleyen faktörlerden birisi tabiki sesin karakteri, rengi bu kesinlikle doğrudur. Ama bunun üzerine etkileyen çok daha önemli bir şey olduğunu düşünüyorum.. İnsan psikolojisi...

K8: Aslında bu hocala beraber ilerliyor. Çevrim tonuna göre hoca karar verebilir ses türüne. Ve nasıl hissettiğiyle de alakalı. Diyelim ki; bariton olduğunu sandığımız birisi içten içe kendisini tenor da hissedebilir ve gerçekten de tenor olabilir. Bu işin içinde ne hissettiğiniz çok önemli. Bazı kültürel özelliklere göre sesin harmonikleri değişebilir. Ve aynı zamanda Akdeniz seslerine baktığınızda zaman daha farklı renkler duyuyorsunuz Gaziantep mesela. Rusya'ya gittiğinizde mesela baslar oluyor.

K9: Hormonsal yapılarıdır. Vücudun salgıladığı hormonlardır. Östrojen hormonu fazla olan erkekler tenor oluyor, orta olanlar bariton, az olanlar ise bas oluyor. Yaşadıkları ortam da belirler. Güneşin çok olduğu sıcaklığın olduğu yerlerde tenoral sesler oluyor, soğukun olduğu yerlerde bas sesler oluyor. İklimle bağlantılı yani güneş. Fiziksel durum da etkiler yani boy kilo vs. ses türlerini belirleyebilir.

K10: Ses türünü doğru saptama da eğitimci kesinlikle çok önemli. Eğitimci belirler.

Otacioğlu (2012), “ Ses Türlerini Belirlemedeki Kriterler ” adlı çalışmasında, Cevanşir ve Gürel (1982) çalışmasını referans göstererek ses türlerinin; vücut yapısı,

larenks yapısı, ses tellerinin yapısı, ses rengi ve büyüklüğü, ses kapasitesi, ses aralığı, ses tellerinin yapısı, yumuşak damağın şekli, konuşma tonu, registerlerin dağılımı ve register geçişleri, çevirme tonu gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterdiğini vurgulamıştır.

Yazarı belli *Ses Tonları Türleri Rehberi* (2022) yayını; ses türlerinin belirlenmesi üzerine şu şekilde bahsedilmiştir; “Bir sanatçının ses türünü belirlemede ses aralığının önemli bir etken oluşturması için sanatçının sağlıklı bir ses frekansına sahip olması gerekmektedir. Bunun içinde sanatçının belli bir eğitimden geçmiş olması ve sesini kontrol edebilmesi önemlidir. Yoksa tespit doğru bir şekilde yapılamadığı gibi tespit edilen yanlış aralık yüzünden tartışmalı bir karar ortaya çıkacaktır” diğer yandan;

“ Sesin türünü belirlemede en önemli faktörlerden biri sesin aralığıdır. O halde ‘Ses aralığı nedir?’ sorusunun cevabı kapsamlı şekilde anlaşılması sağlanabilir. Bu konudaki en önemli akustik değişken olan konuşma temel frekans (Fo) değeridir. Bu değerlerin ölçümleri yapılabilir. Uzun ses telleriden pes frekansların, kısa ses tellerinin ise tiz frekansların elde edilmesi ayrıca elastiki ses teli yapısına sahip olan birinin agilité yapabilme kabiliyetinin yüksek olması beklenir. Gerekli eğitimi aldıktan sonra, müzikalite açısından tiz pes geçişlerini kolayca başarması şaşırtıcı olmayacaktır. Yine dolgun ve kalın bir ses teline sahip kişinin doğru bir eğitim sürecinden sonra, pes tonlarında kararlı sesleri oluşturduğu gözlemlenebilir. Daha ince bir yapıya sahip olan ses telinin, doğru bir teknikle gerilemesi ve kapanması sonucu, kolaylıkla piyano sesler oluşturması normaldir”.

4.2. İkinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Dünya da ve Türkiye’de en çok ve en az karşılaşılan erkek ses türleri/ alt türleri sizce nelerdir?

Tablo 3.

İkinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
En az Bas ses	Bas profon az	8

	Oktavistler az (bas seslerden bir oktav aşağıda tınlayan ses)	
En çok Bariton ve Tenor ses	En çok tenor ve Bariton	4
Tenor az	Dünyada ve Türkiye’de tenor az Leje / Spinto tenor az	4

Tablo 3’ de ikinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; en çok ve en az karşılaşılan ses türlerinde en az bas ses temasının alt teması olarak bas profon seslerin ve oktavist seslerin az olduğu, en çok bariton ve tenor ses temasına bağlı alt tema olarak en fazla bariton ve tenor seslerle karşılaşıldığı diğer yandan ise tenor az temasının alt teması olarak dünyada ve Türkiye’de leje ve spinto tenorların da az olduğu görülmüştür.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: En çok karşılaştığımız sesler bariton seslerdir. Bol bol tenorlar da vardır. Türkiye’de aslında sıkıntılı olan bas sesleri bulmakta güçlük çekiyoruz. Korolarımızda söyletirken hep baritonlardan devşirme baslarla şarkı söylüyoruz.

K2: En çok; Bariton ve Tenor, en az; bas sesler vardır.

K3: Dünyada erkekte en seyrek rastlanan ses tenor. Tenor zaten yıllardır az. Bütün dünyada az yalnız Türkiye’de değil. 30-40 ses içinde erkeklerin boy ortalaması ne kadar arttı? Boyunuz uzadıkça tenor olma şansınız azalıyor. Fiziksel özellikler çok önemli. Coğrafyanın da etkisi var. Biz Akdeniz iklimi kuşağında yaşıyoruz. Şöyle düşünelim, bütün güzel tenorlar neden İtalya’dan, İspanya’dan çıkıyor? Hep bu iklimin işi. Rusya deyince akla ne geliyor? Baslar geliyor.

K4: Tenorlar vardır. Baslar azdır ama kuzeyde vardır onlardan.

K5: Bariton. Bariton sestem bulabilirsin ama iyi söyleyen bariton azdır. Bas profon seslerden çok az var ve aranılan sestir. Tenorlardan da spinto tenorlar yok neredeyse bunların da şarkı söylemesi daha zor. K6: En az altolar var sonra az olan seslerden baslar var. Dünyada da örneğin biraz önce coğrafi koşullardan bahsettik; Finlandiya, İsveç, Norveç gibi kuzey Avrupa ülkelerinde büyük ihtimalle coğrafi ve genetik koşullardan olacak ki koyu sesler var. Almanya’da her sesi bulmak mümkün ama bu durum her ülkede aynı değil. Erkeklerde bas sesler az. En çok tenor ve sopranolardan var.

K7: bütün dünyada az olup Türkiye’de çok rastlanan sesler için erkeklerde dramatik tenor. Türkiye’de herkes dramatik. Ya dramatik bariton, ya dramatik tenor, ya dramatik soprano, ya dramatik mezzo soprano. Dramatik olmayan yok. Çok büyük tekniksel hatalar görüyorum ben şan tekniği açısından. Bu hatalardan doğan hataların sonucu da dramatik olmayan sesleri dramatik tenor kategorisine sokuyor.

K8: Bildiğim kadarıyla oktavistlerdir. Dünyada bas sesin 1 oktav altından söyleyen seslerdir. Genelde kilise müziğinde kullanılıyorlar. Onlardan çok nadir ve çok az var. Ayrıca bas profon da çok az bulunur. Kalın sesler daha zor bulunuyor. Leje tenorların çok fazla olmadığını biliyorum.

K9: Türkiye’de en çok bariton. Dünyada da baritondur. Kesindir diyemem ama bas ses azdır ve bariton tenor ses var ama bariton daha fazla.

K10: yani erkeklerde en çok bariton karşımıza çıkıyor. Bu popüler müzikte sevilen zaten erkek seslerine baktığımızda % 80 i tenordur. Dünyada ve Türkiye’de bariton diyebilir. En az da alto ve bas vardır.

Ses türlerini belirleyen faktörler göz önünde bulundurulduğunda kişilerin içinde yaşadığı coğrafyaya bağlı olarak değişen iklim, kültürel, genetik faktörlerin ve fiziksel özelliklerin etkisinin tartışılmaz olduğu söylenebilir. Bu etkiler de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de ve Dünyada ki en az ve en çok seslerin dağılımlarının belirtilen biçimde olmasının normal ve doğal olduğu söylenebilir.

4.3. Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- İyi bir erkek sesi sizce hangi özelliklere sahip olmalıdır?

Tablo 4.

Üçüncü Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Kalite	Volümü, yapısı, karakteri Doğallığı, pes ve tiz sınırları Yaşam tarzı kaynaklı koruma Sesin kabiliyeti, materyal	6
Müzikalite	Yorumlama Önce müzisyen olmalı	5
Rol yeteneği	Oyunculuk	3
Teknik	Eğitim, Çalışma kondisyonu	2

	Dil, algı	
Psikoloji	Duygu-durum değişikliği Yaşam tarzı kaynaklı psikolojik yıpranmalar	2

Tablo 4' de üçüncü soruya ilişkin Türkiye'deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; iyi bir seste, olması gereken özelliklerin kadın erkek fark etmeden kalite temasına bağlı alt temada; sesin volümü, yapısı, karakteri, doğallığı, sahip olması gereken pes ve tiz tonları, yaşam tarzı kaynaklı koruma, kabiliyet ve materyal olduğu görülmektedir. Öte yandan müzikalite temasının alt teması; yorumlama ve kişinin müzisyen karakteri, rol yeteneği (oyunculuk), teknik temasına bağlı alt temada; eğitim, çalışma, kondisyon, dil, algı olduğu, bununla beraber psikoloji temasına bağlı alt temaların; Duygu- durum değişikliği, yaşam tarzı kaynaklı psikolojik yıpranmaların olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Tüm seslerde olduğu gibi öncelikle ses kalitesi, yani sesin iyi olması lazım. Ses kalitesi dediğimiz şey anatomik yapınız ve her şeyiniz istediğiniz kadar düzgün olsun, ama psikolojik durumunuz yerinde değilse bu sesinizi olumsuz yönde etkileyecektir.

K2: Operada ses gerekir. Büyük yapılı bir ses avantajdır. Müzikalite ve oyunculuk gerek.

K3: İyi bir erkek sesinin özelliklerini sayamam ama bir şarkıcı mutlaka önce müzisyen olmalı, yani müzikalite. Ne olursa olsun müziğin bir parçasıyız biz. Dünyanın en güzel enstrümanı tanrının verdiği en güzel enstrüman insan sesidir. Önce müzik öğreneceğiz şancı olmak için. Yani özetle şarkıcı % 20 sesiyle % 80 aklıyla..

K4: Eğitim çok önemli, dil becerin iyi olmalı. Ses özellikleri (yapısı vs) iyi olmalı, sadece ses yetmiyor tabii eğitim önemli.

K5: Teknik. Müzikalite. Ses teli, renk, tını fizik, fizik derken oyuncululuğu da kapsar. Rol yapıyorsun sonuçta.

K6: Ben bu konuda ses diye ayırmıyorum. Kadın sesleri de erkek sesleri de her türü için iki tane kıstasım var benim. Birincisi; müzikalite kurallarını yerine getirebilmeli. İkincisi de o eserin konusuyla ilgili duygusal ifadeleri verebilmeli (Oyunculuk).

K7: Öncelikle pest ve tiz tonlara sahip olmalıdır. Söyleyebileceği aralıklara diyapazona sahip olması gerek. Bu ton aralıklarının kendi içinde renk değiştirmeden tek bir tını ile tek bir renk ile aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya gidip gelmesi bence en iyi erkek sesinin oluşturan en önemli özelliktir. Ama bir de sesin yapabilirliği var. Koleratür veya legato söylemek gibi. Gerçi bunlar teknikle alakalı şeyler. Ses koleratür yapmıyor teknik yapıyor. Legatoyu da nefes kontrolü ile, şan tekniği ile yapıyoruz.

K8: genel olarak iyi bir şarkıcı diye ayırım yapmadan söyleyeyim. Kesinlikle disiplin, iyi bir yaşam tarzı ve sesini iyi tanımak nasıl koruyacağını bilmek. Fiziksel ve ses sağlığına dikkat etmek ve bunların ne olduğunu bilmesi kişinin çok önemlidir. Bunun dışında da sağlam bir psikoloji gerek. Hayatta çok fazla değişken var, onun için çelik gibi sinirlere sahip olmak gerektiğini kişinin çok iyi bilmesi lazım. Tabiki her gün ses çalışması olması lazım. Düzen – disiplin.

K9: 1. Müzikalite, 2. algı ve 3. Materyal (ses yapısı vs.). İyi bir çamur olmalı yoksa ondan ses çıkmaz.

K10: Sadece erkek sesi için geçerli değil ama bir kere doğru tını, yapı olması lazım. Doğallıktan şaşmamak gerekiyor. Sesin kendi karakterinin ortaya çıkarılması gerekiyor.

Müzikalite, teknik, rol yeteneği ve psikoloji iyi, sağlıklı, güzel, doğru, kaliteli ve dinlenebilir estetik duyarlılığa sahip bir ses üretimi için bir ses te erkek kadın ayrımı olmaksızın beklenen özellikler olduğu söylenebilir. Ses bütün duyguları doğrudan taşıyan ve yansıtan bir araçtır. Üzgün müyüz? mutlu muyuz? kızgın mıyız? sevinçli miyiz? kendimize güveniyor muyuz, eğitilmiş miyiz değil miyiz? vb. Dolayısı ile insanın içinde bulunduğu duygu durumu yani psikolojisinin ses üzerindeki etkisinin doğrudan olduğu söylenebilir.

4.4. Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Türkiye’de erkek sesinin eğitiminde kullanımı en çok tercih edilen ekol sizce hangisidir? Niçin? Varsa kullanımı tercih edilen diğer ekoller nelerdir?

Tablo 5.

Dördüncü Soruya İlişkin Ses Eğitimci / Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
İtalyan	En çok İtalyan Bel Canto	7
Alman	Daha az Alman Bel Canto'dan sonra Alman	7
Bireysel Teknik	Herkesin kendi tekniği var Algılama, çabuk öğrenme	4
Ekoller Bitti	Ekoller bitti, Artık bilim ekolü var Stiller var (Mozart, Wagner) Usta-çırak ilişkileri ile kendi tekniğini oluşturma	3

Tablo 5' te dördüncü soruya ilişkin Türkiye'deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; Türkiye'de en çok kullanılması tercih edilen ekolün İtalyan (Bel Canto) olduğu, daha sonrasında sıklıkla tercih edilen Alman ekolü olduğu göze çarpmaktadır. Öte yandan bireysel teknik temasının alt teması; kişilerin kendi tekniklerini oluşturduklarını, algılama ve çabuk öğrenmeyle beraber farklı yöntemler keşfettiklerini, ekollerin bittiğini belirten temanın alt temasında ise; günümüzde bilim ekolünün (KBB) olduğu ve bunlara ek olarak söyleme stillerinin oluştuğunu, hatta usta çırak ilişkisi ile devam edilen bir sürecin başladığı görülmektedir.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Türkiye'de ekol olabilecek söyleyeceğim şey; hepimiz usta çırak ilişkisiyle... hocamızdan ne gördüysek o ne uyguladıysa onu uyguluyoruz ama benim gördüğüm ekol olarak daha çok İtalyan ekolü kullanılıyor. Ama erkek bas seslerde alman ekolünün de yaygın olduğunu söyleyebilirim. Evet Almanca liedler de var. Söylüyor ve söylettiriyoruz ama onlar biraz eksik kalıyor gibi geliyor bana. Özetle bizim kullandığımız ekol usta çırak ilişkisi ama yanında İtalyan ekolü diyebilirim.

K2: İtalyan (Bel Canto), Alman, Rus, her ulusun kendi stili var. Hepsi birbirinden çok etkilenmiş.

K3: Şimdii.. bizim iklimimiz Akdeniz iklimi. Yumuşak iklim. Bizim konservatuvar eğitimlerimiz hep vs. (2. Dünya savaşından sonra hocalarımız kaçıp gelmişler. Türkiye

için büyük bir şans.) hepsinin ortak özelliği bel canto stili (İtalyan). Bu stil bize çok daha yakın.

K4: İtalyan genel olarak bel canto. Sadece egzersiz değil. Bir ekol görmüyorum. Liedler de alman ekolü vardır.

K5: Ekoller bitti. Ama tabii ki buna bel canto denilebilir. Temeldeki ekol tabii ki bel canto. Alman ekolü var çok tercih etmediğimiz bir ekol. Söyleyenler var tabii. Şimdi herkes kendi tekniğiyle şarkı söylüyor. Eskiden kıstaslar çok farklıydı şimdi daha değişti. İnsanlar biraz zorlayıp gözüktükülerdi ağızları yüzleri kayıyordu. Şimdi şarkı söyleyen kişilerin artık üstüne bir şey koymaları lazım. Eskiler daha iyiydi yeniler o kadar iyi değil ama artık devir değişti.

K6: Evet şimdi; Türkiye’de en çok kullanılan ekol İtalyan ekolü ağırlıklı fakat ona çok yakın biçimde alman ekolü de kullanılıyor. Yani bu ekoller bu ülkelerin insanların konuşma stillerinden ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla hocaları da Türkiye’ye gelmesiyle bu ekollerin ikisi hâkim olmuştur. Başka ekol bilmiyorum kullanılan.

K7: Türkiye’de çok yanlış anlaşılmış yıllardır uygulanan bir maske ekolü tekniği var. Özellikle Ankara konservatuarında bu çok görülüyor. Bütün sesi buruna sokarak bir eğitim şekli var. Bunun tamamen yanlış olduğuna inanıyorum ve biliyorum. Bu bir ekol olmuş diyebiliriz. Ankara ekolü diyebiliriz buna ama tamamen yanlış bir şey. Kullanılan yeni bir ekol var o da şudur diyemem. Ama daha baskısız daha stressiz, daha sakın daha legato daha akıcı ses sahip teknikler ön planda.

K8: Bence ekol çok doğru bir kelime olmayabilir. Teknik bir tane. Müzikalite bir tane. O parça içinde stil bir tane. Kişinin kendi tekniği var. Baktığınızda temel 1-2 şey dışında kişinin kendi ekolü var. Belirli temel şeyleri öğrendikten sonra o ekolde ona göre şekilleniyor. Sonra size ne iyi ne kötü, ne yakın ne uzak geliyor. Onları anlayarak ve onlardan beslenerek devam ediyorsunuz. Tamamen bir süreç, kişinin kendi karakteri. Kişinin ihtiyacına göre, günümüzde de ekollerin çok kalmadığını düşünüyorum. Eski terimlerde yok olmaya başladı. Artık bilim ekolü var.

K9: Ekoller bitti. Ekol diye bir şey yok artık. Dünyada İtalyan alman İngiliz kalmadı. Artık tek şey var; fonksiyonel öğrenme, iyi şarkı söyleme ve çabuk algılama çabuk öğrenme var. İtalyan tekniği dersiniz bunlar yok. Hepsi ses fonksiyonunu öğreniyor. Artık insanlar KBB ile çalışıyor. Bence ekol yoktur ama stil vardır. Eskiden varmış

ekol. Zaten şan hocasının, şan öğrencisinin teknoloji ile her şeyi takip etmesi lazım. Azerbaycanlı bir tenor çıkıyor hangi ekolleri söylüyor? Stil var. Örneğin; Mozart, Wagner stili var ama bunlar ekol değil.

K10: Türkiye’de daha çok İtalyan ekolü tercih ediliyor. Buna eş olarak da Alman ekolünü tercih eden hocalarımız var. Onlarda da genellikle işte rezonatör bölgeyi daha çok kullanan ve ağızda yana açmış şekilde kullananlar var. O durumda burayı daha çok tutmak gerektiği için (rezonans) ağız fazla açmıyorlar. İtalyan ekolünün tercih edilme sebebi; daha çok koyu ve büyük ses elde etme diyebiliriz. Çünkü orada biraz eğitim olarak da larinksin düşük larinks olarak kullanma olayı var. Orada zaten büyük ses elde ediliyor. Eski tekniklerde de var mesela aşağı.

Opera sanatının İtalya’da doğması, güzel şarkı söyleme anlamına gelen Bel Canto geleneğinin yaygınlaşması ve okullaşmasından dolayı günümüze kadar etkili bir biçimde söyleme tekniği ya da geleneğinin günümüze kadar etkili bir şekilde gelmiş olduğu söylenebilir. Alman Ekolü ‘de okullaştığı göz önünde bulundurulduğunda bu iki ekolün yaygın olmasının normal olduğu söylenebilir.

4.5. Beşinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Bir erkek sesinin profesyonel ses eğitimine başlama yaşı sizce kaç olmalıdır? Nedenini belirtir misiniz?

Tablo 6.

Beşinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Ergenlik sonrası	16-17-18-19-20-21 Ergenlik atlatılmalı	9
Vücut kendini toplamalı	Fiziken hazır olma	1

Tablo 6’ da beşinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; profesyonel ses eğitimine başlama yaşının ergenlik dönemi sonrasına tekabül eden 16-17-18-19-20-21 yaşları olduğu ve ergenliğin atlatılması gerektiği, bununla beraber vücudun kendisini toplayarak fiziken hazır olunması gerektiği temaları görülmüştür.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Erkeklerde en sıkıntılı dönem puberte dediğimiz ergenlik dönemi. Eğer bu ergenlik döneminde yapılacak büyük bir hata hastalıklı sesler doğurabilir. Onun için ergenlik döneminin mutlaka bir düzeyinin atlatılmış olması gerekiyor. Yani ne aşağı ne yukarı sesi zorlamamak gerek. Çünkü zorlandığı takdirde seste kalıcı hasarlar olabiliyor ve bunu düzeltmek neredeyse imkânsız olabiliyor. Ben buna hep şu örneği veriyorum. Nevşehir-Ürgüp tarafına gittiğimizde çamurdan kap kacak yapıyorlar. İşte o kap kacağı kuruttuktan sonra bir daha onu bozup çamur haline getirip düzeltmek neredeyse imkânsız. Onun için ergenlik döneminde yapacağınız hata kalıcı hasarlara neden olabilir. Yani özetle ergenlik dönemini Tamamlamak gerekiyor. Bu da yaş olarak 22 23 24 yaşları tam oturması hatta bazı kaynaklarda 28 29 yaşına kadar gidiyor. Ama bu yaşta eğitime başlayamayacağımız için en sıkıntılı ve ses kırılmalarının olduğu dönem 18-19 yaşından sonra başlamak daha mantıklı.

K2: 17-21 yaş arası başlar. Ergenlik dönemi geçmiş olmalıdır. Çocuk sesi eğitilir fakat ergenlik döneminde bozulur.

K3: Erkek sesi dediğimiz zaman buluş çağı vardır akıllarda. Ses değişimi o çağlarda oluyor. İnceyken kalınlaşmaya başlıyor. O zaman şarkı söylememesi lazım. Zaten biz konservatuvara giriş sınavlarında bu şartları göz önüne alıyoruz. Erkeklerde hatırladığıma göre en az 17-20 yaş arası diye düşünülür. 17 iyi bir yaş ondan erkeni biraz erken olur. Tam fikir vermez, mutasyonu tamamlayamadığında gerçek veri alamayız. Kaldı ki bu iş o kadar uzun ömürlü ki hiç ummadığımız işler yapıyorlar. Bir bakıyorsunuz 6-7 sene rölantide gidiyorsunuz sonra bir bakmışsınız büyük işler yapıyorsunuz. Onun için zamana ihtiyaç var. Şan'ın insanın kafasında oturması lazım. Çalışmak tabii.

K4: Mutasyon döneminden sonra olmalı, mutasyon döneminde ses eğitimi için beklenmeli. 16'dan sonra olsa daha iyi. Kasların oturmasını beklemek gerek.

K5: 18 ve 20 en fazla olmalı. Erkeğin hormonlarının ve zekâ yaşının olduğu yer. Ayakları havada oluyor erkeklerin anlamıyorlar bu işin önemini geç fark ediyorlar. 18-20 en ideal yaş.

K6: İşte bu bilinen bir konu aslında genel olarak kızların sesi biraz daha erken 15-17 yaşlarında daha iyi oluşabiliyor. Erkekler de malum bunlar hormonlarla ilgili şeyler. Erkeklerde ben genellikle 18 yaşı buldukları zaman şan eğitimine başlaması taraftarıyım bazen erkeklerde bu 20'li küsur yaşları da bulabiliyor. Zaten bu özel yetenek sınavları da bunu için var. Orda sınavlara girince hangi durumda olduğu tespit ediliyor. Ona göre kazanıyor veya kazanamıyor ama ben 18 yaş taraftarıyım genel olarak.

K7: Bana göre kişiden kişiye değişir ama tabii öncelikle gerçekten profesyonel bir opera eğitimine başlıyorsa bu kişinin ergenlik döneminde girmiş olması küçük çocuk soprano sesini kaybetmiş olması lazım. Ondan sonra buna başlanabilir. 15-16 yaşından sonra değişiyor. Şuna inanıyorum yani bir sanatçı adayının şanın dışında kesinlikle çok iyi derecede hâkim olması çok önemli. Keman olabilir, nefesli olabilir. Piyano olabilir. Piyano özellikle çok çok önemli şancı için. Bu tür enstrümanlara başlayıp şana geçmek biraz daha ileriki yaşta, vücut biraz daha kendini topladıktan sonra şana başlamanın daha doğru olduğuna inanıyorum ben.

K8: Ergenlikte ses mutasyona uğruyor. Sonra tam anlamıyla mutasyonun bitiminden sonra ses eğitimine başlanıyor. Erkeklerde 17-18 bu civarda başlanması doğru olur. Yanlış şeyler yapabilirsiniz. Larinksi farklı bir yola yönlendirebilirsiniz. Biraz problemli şeyler ama 17-18 ideal.

K9: Ergenlik çağından sonra olmalı. O da yaş olarak herkesin farklı bazılarının 17, bazılarının 18, bazılarının 19 da bitiyor. Mutasyon döneminin bitmesinden sonra.

K10: Yani ergenlik dönemi geçişinden sonra başlanabilir. Tabii bu her kişide farklı olacaktır ama biz 18 yaşı baz alabiliriz. Herkesin olgunlaşma süresi farklı. 16 yaşında mutasyon dönemi geçiren bir kişinin o dönemde çalıştırmaya başlarsanız sesinde çatlama, pürüzler ya da sıkıntılar olacaktır. Dolayısıyla bu işe yeni başlayan kişide sahne kaygısı ben bu işi yapamıyorum kaygısıyla işi bırakacaktır. Onun için onun da özgüvenini sağlaması ve kasların da belli seviyeye ulaşması için bence 18-20 idealdir.

Mutasyon dönemi başlı başına bir değişim ve dönüşüm sürecidir. Sağlıklı bir sese ulaşılan kadar geçirilen evre olan ergenlik, birdenbire ortaya çıkan bir olay değil aksine bir büyüme ve gelişme safhasıdır. Özellikle erkek çocukların seslerinde çoğu önceden tespit ve tahmin edilemeyen esaslı bir değişim görülür (Nitché,1980). İnsan hayatının en ciddi ve şaşırtıcı evresi oşan ergenlik dönemi(Şenocak,1969); Ergenlik

Başlangıcı(Premutasyon); 9-12 yaşlar arası gelişim sürecini, Ergenlik (Mutasyon) 12-15 yaşlar arası gelişim sürecini, Ergenlik Bitişi(Post Mutasyon): 14-15 yaşlarında başlayarak (Cooksey ve Welch, 2000) 18 yaşında sona eren evre (Lunchsinger ve Arnold,1967) olmak üzere üç evreden oluşur.

Bu bilgiler doğrultusunda ergenlik dönemi başlangıç ve bitişinin ülkelerin coğrafik ve iklimsel koşullarının etkili olduğu ve ülkemizin akdeniz ikliminin etkisinde olduğu düşünüldüğünde ortalama ergenlik döneminin bitişi erkek seslerinde ortalama 18-19 yaş aralığında olduğu ve ses eğitimine bu yaş aralığında başlamanın uygun olduğu söylenebilir.

4.6. Altıncı Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek seslerinin eğitiminde en çok karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Bu zorluklarla en çok hangi erkek ses türünde karşılaşıyorsunuz?

Tablo 7.

Altıncı Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kişilerin Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Geçiş tonu	Üst tonlar Geçiş noktası Genelde çevrim tonları	7
En çok tenorlarda	Daha çok tenorlar	5
Algı	İdrak etme Dilin öneminin bilinmemesi	4
Sertlik	Esnek yapıları çok yok Taklit ile birlikte gelmiş, değişime açık olmayan, kendini sıkma	3
Bireysel farklılıklar	Manen hazır olma, Olgunluk	2

Tablo 7’ de altıncı soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; en çok karşılaşılan zorlukların geçiş tonu temasına bağlı olarak alt temada; üst tonlar, geçiş noktası ve genelde çevrim tonları olduğu ve bu zorlukların en çok tenor seslerde yaşandığı, Öte yandan yaşanan diğer zorlukların öğrencilerin soyut olan şan eğitiminden kaynaklı algı temasına bağlı olarak alt temalar olan; idrak etmede güçlük yaşadıkları ve dilin öneminin bilinmemesi olduğu, sertlik temasına bağlı olan alt temalarda; esnek yapılarının çok olmayışı, taklit etmeyle gelişmiş

sertliklerin oluştuğu, değişime açık olunmadığı ve kendilerini sıktıkları Bireysel farklılık temasına bağlı olan alt temalarda, manen hazır olma ve olgunluk gibi etkenler olduğu görülmüştür.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Erkek seslerinde genelde sorun yaşıyoruz. Erkek çocuğun böyle bir sertliği oluyor, o sertliği kırmak çok zor oluyor. Söylerken kendini sıkma, vücudunu rahat bırakmama bir, duruş bozuklukları var genelde. Ağırlığını bir tarafa veriyor, kambur duruyor. En çok uğraştığım erkek sesi de tenor sesler oluyor. Çünkü onlar da belli bir yerden sonra geçiş ton dediğimiz (passagio) tonlar var. Onlar geçerken sıkıntılar yaşanabiliyor. Bu nedenle o tonlarda onu aşmada sıkıntı yaşanabiliyor. Bas ve baritonda tenorlar kadar değil yine onlar da göğüs registri biraz daha hâkim olduğu için çok fazla sıkıntı yaşamıyorum. Ama tenor seslerde genelde bir sıkıntı yaşıyor bazısı tanrı vergisi tabii. O kişi doğal olarak çeviriyor, döndürüyor ama bazıları ile de inanılmaz uğraşıyoruz.

K2: Her sesin ayrı zorlukları var. Bireylere göre değişir. Geçiş noktası (passagio) yani dönüm noktası. Hocalar bunları iyi tespit etmeli en belalı iştir.

K3: Her türlü ses zordur. Ama özellikle tenorların tiz sesleri biraz yapma olur. Onları teknikle elde ediyoruz. Tenor sesler en çok zorlandığımız sesler. Pasaj tonlarında; kadın seslerinde pasaj tonları var gayet de. Soprano 1 oktav tizden tınıyor ama onların da pasaj tonları var. Ama onlar ne hikmetse hiç çaktırmadan çıkarıyorlar o tonları. Ama en zorları tenordur. Tüm dünyada da öyle.

K4: Genel seslerde geçiş problemi var. Bütün seslerde ses pozisyonu oturmalıdır. Tenorlarda daha belirgin bu.

K5: İki neden var. Birincisi; idrak etme, ikincisi; Fiziken, manen ve beynin hazır olması. 3-4 sonra başlıyor kafa. Kızlar genellikle hızlı gidiyorlar ama erkekler onlara yetişiyorlar. Tabiki eğitim tekniksel zorluklar var. Bunun için en zor ses tenor. Tenorun geçişlerinden sonra yapay ses oluşturmaya çalışıyorlar. En çok uğraşılan ses tenor. Yapay ses çıkarmak isteniliyor. O sesle şarkı söylenmesi bekleniyor. Bariton ses iyi ya da kötü bir ariyanın sonunu getirir. Ama tenor getiremez. Mozart söyleyemeyecek tenorlar var. Doğru eğitim doğru rejistir. En zor tenor eğitilir.

K6: Bizim en büyük sorunumuz dilimizi özensiz konuşuyor olmamız. Yani gerek tonlama açısından gerek artikülasyon açısından. Bir Alman'ın bir Rus'un bir İspanyol'un konuştuğu gibi konuşmuyoruz. Düşük tınlı sesler kullanıyoruz. Genel olarak enerjili bir ses kullanma yöntemleri var. Yani bu dil kullanımına çok bağlı. Dolayısıyla öğrencilerimiz bu son derece diyebileceğim yanlış alışkanlıklarla geliyorlar okullara ses açısından. Halbuki bizim ünlem seslerimiz üzerine bir çalışma yapılırsa. Toplum kültürü de burada çok etkin.

K7: Şimdi. Erkek ses türlerinde birçok insan şey der; özellikle tenorlarda tizleri, yüksek tonları yapabilmek çok zordur diyebilirler ben buna katılmıyorum. Benim en çok karşılaştığım erkeklerde daha çok oldu bu kadınlara oranla. Opera yapmaya çalışıyorlar. Yani opera denen bir şey var akıllarında taklit türü bir şey var. Onu yapmaya çalışıyorlar. Acayip sesler çıkartmaya çalışıyorlar. Bu da beni çok zorluyor. Çünkü bunu atmak çok zor oluyor opera sadece konuşmamızın vücutta daha fazla rezonans bulmuş daha nefes yardımıyla yükselmiş hali. Ben böyle öğretmeye çalışıyorum öğrencilerime. Eğer öğrenci veya genç bir sanatçı adayı bana geldiğinde sertlik varsa sesinde bu sertliği atıp yumuşak bir yere sesini almak ve o yumuşak yerde tekrar şarkı söyletmeye çalışmak en çok karşılaştığım zorluk olabilir.

K8: Kadınlara göre erkekler çevrim tonlarında zorlanıyorlar. Kas yapısı daha fazla. Kas daha fazla olduğu için çevirmek çok kolay bir şey olmuyor. Bunu öğrenmek çok daha uzun sürüyor. Çevirmeyi öğrenmek en zor şeylerden bir tanesi, uzun yıllar alır. Genelde tonu çevirmek baslarda zor oluyor. Çünkü en fazla kas onlarda. Bu yüzden bas-baritonlar diyebiliyoruz.

K9: Yani tenorların üstü tonları özellikle üst tonlar. Hocaya gitmek lazım. Bütün sesleri iyi öğreten hocaya gitmek lazım. Özellikle Türkiye'de üst ton. Kasın yapısını bilmemesi, ses telini bilmemesi. Çevrimin öğretilmemesi. Kulaktan dolma cahil bilgilerle dolu olması ezbere çalıştırılan ses egzersizler var. Sizin tekniğinizle benim tekniğim aynı değil. Size başka öğretilir bana ayrı. Sizin algı şekliniz farklı benimkisi farklı. Algılama çok önemli. Baslar mesela örnek; bu da benim teorim: inanılmaz derecede ritim sesleri çok kötü.

K10: Şimdi en çok karşılaştığımız zorluklar; ALGI oluyor erkeklerde maalesef. Özellikle tenorlarda. Anlatmak biraz zor oluyor. Bir de bas seslerde sıkıntılar yaşıyorum. Çünkü eğitmesi çok zor bir ses. Ağır bir ses olduğu için kıvama girmiyor,

elastik yapıları yok. Bir nebze o sesler odun gibi deriz ya öyle oluyorlar. O sesleri eğitmek biraz zor. Tenorda algı, baslarda özellikle esneklik kabiliyetinden dolayı sıkıntılar oluyor. Baritonlarda çok sıkıntı yaşamadım hiç. Erkeklerde geçiş noktalarını oturtana kadar çok sıkıntı çekiyoruz. Aslında çok zor değil ama algıda zor olduğu için onu kırmak zor oluyor işte. Soyut kavram bu. Şu gırtlığı böyle yapınca çıkıyor gibi değil ki. Ya da viyola, piyano da belli bir pozisyon tutturursun ama mecburen hayal ettirmek, o hayal gücünü çok iyi kullanması lazım. Eğer öğrencinin hayal gücü gelişmemişse yapacak bir şey yok. Anlatmada çok zor yapması da çok zor.

Register geçiş yerleri dikkate alınmaz veya geçiş tonları gelmeden önce seste bir hazırlık yapılmazsa, aynı fonksiyon ile ses çıkarmak mümkün olmayacaktır (Cevanşir ve Gürel, 1982: 48). Geçit tonu kendi içinde belirsiz olduğu gibi, genellikle tenor seslerin sorunu olmasına karşın, diğer seslerde de değişik tonlarda ve değişik şekillerde ortaya çıkabilir (Davran, 1997).

Erkek sesi eğitiminde karşılaşılan güçlükler olan rejister geçiş yerleri, algı, sertlik ve bireysel farklılıklardan kaynaklanan diğer faktörler göz önünde bulundurulduğunda bu güçlüklerin uzman eğitimciler tarafından diğer seslerin yanı sıra en çok tenor seslerde görüldüğünü sıkça dile getirmelerinden tenor seslerin geçiş tonlarını algılama ve uygulamada zorluk yaşadıkları açıkça söylenebilir.

4.7. Yedinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek seslerinde rejister geçişleri konusunda neler düşünüyorsunuz? Bir ses eğitimcisi çalıştırdığı erkek öğrencilerine bu konu ile ilgili bilgi vermeli midir? Vermeli ise ne zaman olmalıdır?

Tablo 8.

Altında Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Bilmemeli	Bilmemeli Geçiş tonunu anlatmak yeterli Söylemiyorum, farklı yöntemler kullanıyorum	5
Geçiş tonu sabit değil	Kişiye göre değişir Esere göre değişir Aralığa göre değişir	4
Öğretmen kararı	Öğretmen isterse söyleyebilir	3

Bilmeli	Eğitimin başında olmalıdır	2
Mi – fa – fa diyez	Erkeklerde geçiş tonları genelde	1

Tablo 8’de yedinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; bir şan öğrencisinin geçiş tonları hakkında bilmemeli temasına bağlı olarak alt temalarında; geçiş tonlarının anlatılmasının yeterli, söylemiyorum, farklı yöntemler kullanıyorum, geçiş tonunun sabit değil temasına bağlı olan alt temalar ise; kişiye, esere ve aralığa göre değişir ifadeleri görülmüştür. Öte yandan öğrencinin geçiş tonlarını bilmesinin öğretmenin kararına bağlı olarak isterse söyleyebileceği, bilmesinin ise eğitimin başından itibaren olması gerektiği ve mi – fa – fa diyez tonlarının genel olarak erkek seslerinde geçiş tonu olduğu ifadeleri görülmüştür.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Az önce de söylediğim gibi passagio tonları erkeklerde mi-fa-fa diyez gibi tenor seslerde bunlarda sıkıntı yaşanıyor ve bunları söylememek gerekiyor öğrenciye... Neden? Çünkü öğrenci eğer söylersek bunları o tonlara geldiğinde gereksiz bir kasılmaya giriyor. Yapabilecek miyim? Yapamayacak mıyım? Sesim dönecek mi? Diye bayağı bir sıkıntı yaşıyor. O zaman onu aşmak oldukça güç bir hale geliyor. O nedenle de ben söylememe taraftarıyım. Yani daha önce mesleğimizin " hadi bakalım geçiş tonuna geldin, sesi döndürmek lazım" diye söylüyorduk. Tabii oradan yaşayarak öğrendik aslında öyle olmadığını. Tabii sonra öğrencileri düzeltmeye çalıştık ama ne kadar oldu bilmiyoruz şu an.

K2: Kişiye göre değişir. Bariton mi bemol – mi natürel bazen de re, Tenor fa – fa diyez, Bas do diyez – re.

K3: Aslında o hocanın inisiyatifine bağlı. Ama bilgisi olsa fena olmaz. Çok kurcalanmasını önermem sadece pasaj tonu deyince insanın korkmaması lazım. Ben tenorum. Tenoru ele alalım. Diyelim ki fa ’da fa diyezde başlıyor. Kiminin sol ’de başlıyor. Standardize edemeyiz illa ki şurada başlıyor diye. Çocuğa pasajın ne olduğunu anlatmak yeter. Çok detaya girmemek üzere.

K4: Esere göre ya da yerine göre farklı, öğretmen yönlendirmeli.

K5: İlk günden itibaren hocaya çok iş düşüyor. Bu geçiş tonu sabit değil. Parçaya göre değişir. Gelişine göre, o anki durumuna göre, sağlık durumuna göre, her şeye göre değişir. Bir öğrenciye fa geldi kapat dersin bu ona kötülük olur her fa gördüğünde kapatacaktır. Özellikle tenorlar için hassas olmak gerek.

K6: Şimdi ben kendimde kullandığım yöntemi anlatayım her hocanın kendi yöntemi vardır muhakkak. Bu uygulamadan olumlu sonuçlar aldığım için bu yöntemi kullanmaya devam ediyorum. Ben ilk ses eğitimi yapan öğrencime bir ay kadar bundan pek bahsetmiyorum, rezonansa nefes desteğine koordinasyona alıştığı zaman kapalı ağızla başlayabileceği en pes tondan yukarı hafif bir sesle başlayarak böyle kayan giden bir ses. Bu doğal olarak bir esnemeyi sağlıyor geçiş tonlarına gelirken sonra bunu birkaç defa yaptırdıktan sonra da aynı şekilde çeşitli vokallerle yaptırıyorum. Esneme olayı yani. Fakat öğrenci ilk buna adapte olurken ben baştan açıklamıyorum önce esnemeyi öğretiyorum birazcık o zaman ses aşağıda kalıp bastırmak zorunda kalmıyor.

K7: Erkek seslerinde rejister geçişleri hakkında pek bir şey düşünmüyorum çünkü öyle bir şey öğretmiyorum ben öğrencilerime. Onun için ben öğrencilerime şimdi rejister geçişlerine geldik burası böyle olacak şöyle olacak demiyorum. Böyle şeyler göstermiyorum. Sadece ben bildiğim için register geçişini yapmış olduğumuz egzersizlerde farklı yöntemler izleyerekten fark ettirmeden yapmasını sağlıyorum. Sadece kendi yapacağı bir şey olduğunda bu notalara dikkat etmesini oraya gelince şöyle böyle düşünmesi gerektiğini söylüyorum. Onun dışında herhangi bir register geçiş polemigi yaşatmak istemiyorum öğrencilere.

K8: Bence ilk başladığınız zaman ‘register nedir?’ ‘register geçişleri nedir?’ ‘fonksiyon olarak bunlar nedir?’. Kesinlikle bütün sanatçıların bilmesi gereken şeyler. Bunun kesinlikle anatomik ve fizyolojik anlatımı ilk günden başlamalıdır. Biz fizyoterapist olarak derse girdik. İlk dersimiz anatomiydi. Neden? Çünkü anatomiyi bilmeden ne yapacağınızı üretemezsiniz. O yüzden anatomi öğretiliyor. Vücut anatomisi de gerekiyor. Diyafram, abdominal kaslar, çok detaylı olmasa da belli bir seviyede. Çünkü enstrümanını tanımayan bir müzisyen olamaz. Bizim enstrümanımız bedenimiz. O yüzden bedenimizi tanımak zorundayız. Belli başlı temel şeylerin bilinmesi kesinlikle çok elzem. Ondan sonra çünkü kafalar karışıyor. Neyin doğru neyin yanlış olduğu bir diyarda dolaşmak mı? Çünkü orada işi bildiğiniz zaman biri

size bir şey söylediğinde kendinizi koruyabiliyorsunuz. Yanlış şey yapmaktan sizi alıkoyuyor. O yüzden bence ilk günden itibaren bütün o yapının bilinmesi gerekiyor.

K9: En başta olmalıdır. Eğitim başlayınca olmalıdır. İnsan sesinde rezonans ile ilgili olmayıp ses tellerinin yukarı aşağı çalıştırıldığında değişik hareketlerine verilen isimdir demiş fonksiyonel demek yani. O kayma hareketinin mükemmel olması lazım ki register boşlukları olmaması lazım.

K10: Öğrencilere bundan bahsettiğimiz zaman kafa karışıklığı olabiliyor. Bu sefer “işte geçiyorum” , “ işte çevirmem gerekiyor ” , “ işte şunu yapmam gerekiyor ” diye düşünüyor. Hâlbuki hiçbir şey yapmaya gerek yok, bu sesin doğallığında var. Tenorların geçiş yerlerinde farklılıklar var. Kimisi fa diyezde çevirir kimisi solde çevirir. Ama bu esere göre bile değişir. Bazen fa da “o” vokali geliyor. Ya da mi de geçiş yapabiliyorlar.

Tenor: Göğüs registerinden orta registere geçiş E3 – G3, Orta registerden kafa sesine geçiş D4 – G4, Bariton: Göğüs registerinden orta registere geçiş E3 – F3, Orta registerden kafa sesine geçiş Eb4 – F4, Bas: Orta registerden kafa registerine geçiş H2 – D3, Göğüs registerinden orta registerine geçiş H3 – D4 (Otacıoğlu, 2012;24)

Aslına bakılırsa, soprano, mezzosoprano, tenor seslerde kısaca pes, orta ve tiz ses uzamlarının (register) birbirleri ile kaynaştığı yerlerde bu soruna rastlanabilir. Bu nedenle öğretmen, öğrencisinin her tonunu tekrar tekrar çeşitli ünlülerle bıkmadan usanmadan denemelidir. Bu denemeler sırasında çoğunlukla öğrencinin geçit tonu her ünlüyle başka türlü kendini gösterecektir. Bazı öğrencilerde geçit tonu yarım ve bazen de bir ton öncesinden kendini belli edebilir. Normale dönüşü ise, esas tonun yarım veya bir ton üstüne kadar devam edebilir. Öğrencinin geçit tonu “şu tondur” diye bir ton belirlenirse ileri derslerde büyük güçlükler ve olumsuzluklarla karşılaşılabilir. Bunların aşılması ve düzeltilmesi ise bir hayli zaman alır (Davran1997).

Kişilerin bireysel olarak fiziksel farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda rejister geçişi tonlarındaki farklılık normal görülebilir. Ayrıca bireylerin psikolojik yapılarındaki farklılıklarda ses üretimi esnasında geçiş tonlarını bilmelerinin getirdiği gerginlik, iyi ton üretip üretemeyeceği ile ilgili duyulan kaygı da karşılaşılması muhtemel durumlar olarak değerlendirilebilir.

4.8. Sekizinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Sizce erkek seslerini en iyi tanıyan besteciler kimlerdir?

Tablo 9.

Sekizinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Verdi	Verdi Verdi Baritonu	8
Mozart	Mozart	7
Puccini	Puccini	5
Donizetti	Donizetti	4
Wagner	Wagner	3
Barok dönem bestecileri	Bütün büyük besteciler Barok dönem Birbirlerinden etkilendiler	1
Bellini	Bellini	1

Tablo 9’da sekizinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; erkek seslerini en iyi tanıyan besteciler Verdi, Mozart, Puccini, Donizetti ve Wagner olduğu görülmüştür. Bununla beraber erkek seslerini tanımada bütün büyük bestecilerin de erkek seslerini iyi tanıdığı, barok dönemde yaşamış bestecilerin de erkek sesleri iyi bildikleri, bütün bestecilerin birbirlerinden etkilendikleri ve erkek seslerini yakından tanıyan bir diğer bestecinin de Bellini olduğu göze çarpmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Bence; Mozart operalarında tam karşılığını vermiş yazmış. Eğer opera olarak söylersek verdi. Wagner’i katamam çünkü öyle operalar yazmış ki çalınıp söylenmesi çok zor. Tenor sesler bile söylemesi zordur. Çok değişik hacimli, sınırları da farklı.

K2: Verdi, Puccini, Mozart, Wagner.

K3: Verdi’nin iyi bir bariton olduğunu söylerler. Onun için baritonları biraz daha sevmiş. En güzel arıalarını onlara yazmış. Puccini’nin tenorlara yazdığı gibi. Evet, böyle söyleyebiliriz. Bu büyük besteciler dünyanın edebi eserlerini bestelemişlerdir.

K4: Puccini tenorları çok iyi yazmış, Verdi baritonları, Selman Ada da güzel yazmış.

K5: Verdi, Mozart, Donizetti özellikle bunlar sesi eğiterek şarkı söyleten besteciler. Puccini değil Puccini’de dikkat etmezsen sesi yersin biraz.

K6: Bach, Handel, Verdi, Mozart, Puccini, Wagner yani aklınıza gelen bütün büyük besteciler tüm ses türlerini çok iyi tanıyorlarmış. Neden. Bunu eleştiri olarak değil de bir belirleme olarak ifade ediyorum. Bizim bestecilerin yaşamadığı bir şey. Bütün bu usta besteciler hayatlarında bir döneminde korolarda şarkıcılık yapmışlar. Şarkı söylemenin her ses grubu için nasıl bir şey olduğunu bizzat orada nasıl olduğunu anlamışlar.

K7: Aslında erkek seslerine baritonlara ve tenorlara en iyi besteyi yapmış besteciler olarak Verdi ve Donizetti’yi gösteririz. Ayrıca Puccini de aynı şekilde eserlere bakınca baritona önem vermemiş hep yan ses olarak kullanmış. Ve hemen hemen küçük ve ilk operaları dışında kayda değer bir arya şeklinde eser yazmamıştır. Ama genel olarak Turandot ve La Boheme ‘e bakınca söylemesi gerçekten tekniksel olarak çok daha kolay akıcı ve sanki şarkı söylemiyormuş gibi hissetmenizi sağlayacak eserler bunlar. Öncelikle bu üçü diyebiliriz. Tabi bunun gibi birçok besteci var. Mozart’a girmiyorum. Mozart her ses için çok zor. Onun dışında barok besteciler var.

K8: Kolektif olduğunu düşünüyorum. Beraber yaptılar. Birbirlerinden gördüklerini geliştirerek yaptılar. Ama dersiniz ki sen ne düşünüyorsun? Ben Bellini derim. Çünkü Bellini de kendi sesinizin renginin potansiyelinin güzelliğin en dorukta olduğunu hissettiğiniz bir besteci. Benim tamamen görüşüm.

K9: Bana göre Mozart tabi ki. Erkek sesini tanımayan bir insan başarılı olamıyor. Ses rejisterini bilmediği için kafalarına göre yazıyorlar. Sonra söylenemiyor sonrasında temsil edilemiyor. Mozart Verdi ve Wagner’dir. Beethoven kesinlikle değildir sestem kesinlikle anlamamış.

K10: Bence Mozart ve Donizetti. Çünkü kesinlikle başlangıç için bunları tavsiye ederiz.

Mozart ile ilgili literatür incelendiğinde her sese özenli davranarak adil bir biçimde görevler yazdığı Bestecinin operadaki ses türlerine (Soprano – Mezzo Soprano – Alto – Tenor – Bariton – Bas) ait olan ezgileri okuyanları ve üzerlerinde çalışan her bireyi çokça geliştirecek bir şekilde bestelediği görülmektedir.

Bariton rollerinin dramatik kapsamını genişleten kişi, ünlü İtalyan besteci Giuseppe Verdi'di. Verdi, unutulmaz karakterler yaratmasına izin verdiği için bariton sesinin hayranıydı (Rabillon, 2023).

Mozart, Bellini, Donizetti, Puccini ve Verdi'nin eserleri literatür ışığında incelendiğinde hepsinin günümüzde halen sevilerek sahneye konulan ve oynanan İtalyan Bel Canto geleneğinde yazılmış güncelliğini koruyan opera eserlerinin olduğunu görmek mümkündür. Birçok bestecinin korolarda söylediği, bestecilerin hayatı incelendiğinde kolaylıkla görülebilir. Bu yüzden seslere ayrı bir ilgi duyup her birinin ses literatürüne çok güzel eserler kattıkları ve sesleri iyi tanıdıkları söylenebilir.

4.9. Dokuzuncu Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Opera eserleri göz önünde bulundurulduğunda bestecilerin en çok tercih ettikleri erkek ses türü/türleri nelerdir?

Tablo 10.

Dokuzuncu Soruya İlişkin Ses Eğitimi/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
En çok Tenor	Spinto tenor Hep lirik türler	7
Tenordan sonra Bariton	Tenordan sonra daha çok baritonlar vardır Verdi baritonu örneğin	4
Librettoya göre	Tercih değil, metine göre	3

Tablo 10'da dokuzuncu soruya ilişkin Türkiye'deki ses eğitimi/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; bestecilerin opera eserlerinde en çok tercih ettikleri ses tenor türü olduğu daha çok spinto ve lirik türler seçildiği, tenor seslerden sonra bariton sesin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Öte yandan tercih olmayıp eserin librettosuna göre seslerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimi/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Ben şunu gözlemledim meslek yaşıyorum boyunca. En meşhur olan sesler kadınlarda mezzo ve alto sesler, erkeklerde tenor sesler. Ben bir ayırım yapamam,

besteciler en çok hangisini tercih etmiş diye ama genelde tenor sesleri daha çok kayırmışlar gibi geliyor bana.

K2: Yazılı metni bestelemektedir. Ve o metinde bir sürü karakter seçilir. Librettodaki karakterler neyi gerektirirse ona göre yazar.

K3: Dediğim gibi metindeki ağırlık çok önemli. Onun tercih etme lüksü yok. Ben tenoru seviyorum sırf tenora vereyim yok. Denge lazım. Yani öyle bir denge lazım ki 1 perde çok söyletirse 2. perde tenoru dinlendirir gibi. Yoksa söyleyemez insanlar operayı.

K4: Tenorlardır. Tüm seslere yazılmıştır ama başrol alır.

K5: Puccini bariton sevmiyor. Verdi baritona yazmış. Kendisi de bariton. Tenorları da güzeldir ama jön değildir.

K6: Eserleri şöyle düşününce en çok tercih edilen ses tenor ses başrollerin büyük çoğunluğu. Birinci, tercih edilen ses tenor. Bu Mozart'ta lirik tenor, Verdide, Donizettide ve Puccini'de spinto. Wagner operaları var orda helden sesler kahraman türü oynarlar.

K7: Yani, Puccini daha çok tenor sese odaklanmış. Verdiye baktığımızda daha da değişiyor. Kendisi zaten baritondur. Bariton sesleri her operasına yazmıştır. Bariton sesini başrollere koymuştur. Onun dışında bel canto bestecilerine operalarına baktığımızda, Rossini, Bellini, Donizetti gibi yine bunların içinden 3 ü de tenora çok önem vermiş. . Ama şunu da söyleyeyim, özellikle bel cantodaki besteciler 19. Yy'ın bestecileri eserlerinin çoğunu sipariş üstüne yazdılar. Sipariş edilen operada tiyatrodaki hangi sesler var ise o dönemde onlara yazıyorlardı. Ben burada tenor partisi yazayım değil de ellerinde spinto tenor var ise eseri spinto tenora göre yazıyorlardı.

K8: Tenorlardır. Tenorlar hep bir ortalıktadır. Tenor işin biraz daha şov kısmı. Tenor her zaman başrol.

K9: Tenordur. Çünkü âşık olan baktığınızda rollerin hepsinde saflık, Othello'ya bile baksanız saftır yani. Operalarda tenorlar saf rolleri oynarlar, temiz kalpli. Bariton derler ama değil. Tenordur. Başrole bakacaksınız.

K10: Genellikle tenorları kullanıyorlar. Hatta %80, -85 ini tenor seslerini görüyoruz. . Ama Verdi Rigoletto operası ile bu algıyı kırıyor. Hatta birkaç operasında da bu algıyı

kırmak için başkarakter olarak baritonu seçti. Biraz da burada o tenor başrol algısını kırmak istedi ama en çok karşımıza çıkan ses türü olarak baktığımızda tenoru söyleyebiliriz. Alt tür olarak baktığımızda lirik tenor açıkçası.

Her erkek ses türünün tınısının insanın duygu durum ve psikolojisi üzerinde etkileri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Literatürde bestecilerin yaşadıkları dönem ve şartlar ayrıca besteledikleri eserlerin konuları incelendiğinde konu gereği karakterler ve o karakterleri temsil edebilecek ses türlerini seçmiş oldukları söylenebilir.

4.10. Onuncu Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek seslerinin oturması hangi yaşlarda olur ve bu durumu etkileyen olumlu/olumsuz etkenler sizce nelerdir?

Tablo 11.

Onuncu Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
28-40	28-30 35-40 28-32 35-37	6
Yaşam tarzı / duygu-durum ve öğretmen unsuru	Sağlıklı yaşam Uyku Psikolojik durum İyi bir eğitmen ile çalışmak Tecrübe	5
Kişiyeye göre değişir	Yaşlılık algı	5
Sabır	Düzeye göre çalışma Sabırlı olma	2

Tablo 11’de onuncu soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; erkek seslerinin olgunlaşma yaşlarının 28 yaş ile 40 yaşlar olduğu, gelişimini etkileyen faktörlerin başta yaşam tarzı/duygu-durum ve öğretmen unsurunun etkili bulunduğu temasına bağlı olarak alt temaların; sağlıklı yaşam, uyku, psikolojik durum, iyi bir eğitmenle çalışmak, ve tecrübe olduğu, bu durumun kişiden kişiyeye değişir temasına bağlı olarak alt temaların; yaşlılık ve algı olduğu ve sabır temasına bağlı olarak alt temaların da: düzeye göre çalışma ve sabır olduğu saptanmıştır.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Erkek seslerinin oturması 28 29 hatta otuzlu yaşlardan sonra. Tabii bunu etkileyecek faktörler en başta sağlıklı yaşam. Ses sağlığını korumak, eğer çok sigara içiyorsa, yaşantısı düzenli değilse yani bunlar hepsi olumsuz yönde etkileyecek. Bir kaynakta okumuştum " ses insan sağlığının barometresidir" yazıyordu. Onun için birinin sesinden hemen ruhsal durumu hakkında fikir sahibi olabiliyoruz. Bununla ilgili bir şey daha söyleyeyim. Yaşlandıkça da ses aslında kötüleşiyor. Vibratörler artık azalır.

K2: Değişim dönüşüm 35-40 yaşında olur devam eder ve en parlak yaş 40-55 arasındır.

K3: Şimdi bu yalnızca erkek sesi değil buna genel olarak cevap vermek lazım. Bu oturma işi ne kadar çok alışırıysan ne kadar çok doğru çalışırıysan. Çünkü sesin en büyük düşmanı boyunuzu aşmaktır. Sabırlı olacağız diye bu yüzden söyledim. Hiç acele etmemek lazım, yani dediğim gibi. Yaşa göre hareket etmek lazım. Acele etmemek lazım. Basamakları teker teker gideceğiz. Akıllı söylediğin zaman 90 yaşını bile geçmişseniz uyursanız, yemek yiyorsanız gülüyorsanız, şarkı söylersiniz. İyi bakarsanız sese bir şey olmuyor.

K4: Değişiyor. 20 den sonra başka 30dan sonra ayrı 40 dan sonra ayrı 25 ten sonra 35-40 tan sonra kişiye göre değişir.

K5: Olgunlaşma 35-37. 40 tan sonra olmaz artık başlayamazsın. Bir şey yapamazsın.

K6: Sesin oturması kişiye göre değişebiliyor. Kimisi bir leje tenor olarak kalıyor müzisyenliği gelişiyor şarkı söyleme müzikalitesi gelişiyor ama sesi gelişmiyor. Tabiki ses gelişmesi de mümkün oluyor. Ona da bazen dikkatli olmak lazım. Bazı materyaller çok güçlü oluyor hemen büyük eserler vermemek lazım. Çünkü iç kasların o ses kasları olsun boğaz kasları olsun. Belli gerilimlere belli akçamalar yaparak alışması gerekiyor. Onlar alışmadan sadece ses gücüyle öğrenciye büyük partiler vermek gelişmeyi de engelliyor.

K7: 17 yaşındaki bir ergenin sesi ile 35-40 yaşındaki bir erkeğin sesi aynı durumda değil bu kesin. Şöyle diyeyim; yaşantı çok önemli. Bir eser seslendirirken bir rol oynarken, büyümüş olmak, insanın yaşantı geçirmiş olması insanın başından bir sürü olaylar geçmiş olması, sesinin oturmasının sebeplerinden biri. 17 yaşındaki gencin

hayatta geçirmiş olduğu yaşantı ile 35-40 yaşındaki birinin yaşantısı aynı değil. 17 yaşındaki birisi ile 35-40 yaşındaki birisinin bakış açısı aynı değil gibi. Sesten önce kişiliğin oturmuşluğu diyebiliriz. Yani fiziksel olarak 35 -40 yaşları arasında bariton ve tenor sesler için daha fazla oluyor bas sesler için biraz daha erken oturur pek bir değişim olmuyor. Ama erkek sesleri, derken bariton ve tenorlarda daha farklı sesler ve tınılar görmeye başlıyorsunuz 35-40 yaşlarında sonra.

K8: Kişinin rutini. Gündelik hayatı, özel hayatı bunların hepsi bir bütün. Onlardaki olumsuzluk sese yansıyor. Sigara içiyorsanız sesiniz 10 ses sonra daha kötü olacak bu kesin bir şey. Aile yaşamı. Psikolojik olarak iyi değilseniz etkilenirsiniz. Bunların hepsi bir bütün. Bir standart olması gerekiyor ki, sesiniz bundan etkilenmesin. Ses çok narin. Her şeyden etkilenen bir şey. Ses bütün dillerde feminen bir yapıdadır. Yani özellik olarak ona bir sevgili gibi davranmalıyız. Kızmamalıyız. Onun da bir karakteri var. Küçük bir bebek gibi, nezaketle davranmalıyız. Genelde bas-bariton sesler daha yaş ister. Genelde bas- bariton için 30 sonrası, tenorlarda belki daha önce olabilir. Kişiden kişiye değişebilir. Onun dışında ses hep değişiyor. Bunun tam cevabı var mı bilmiyorum ama 40 denebilir. Hem mental, tecrübe, hayatın düzene girmesi, sahne hayatı, belki 35-40 sanatçının altın dönemi denilebilir.

K9: Tabiki eğitim her yaşta olur. Ama profesyonel olarak ergenlikten sonraki yaşlar idealdir.... Bu öğrenci ile hocaya kalmış bir şey bence. İyi bir hoca ile... Tarih vermek yaş vermek yanlış olur. Çok çalışmak ve az çalışmak ile alakalı. Algısı açık olan birisine materyale isteğine sevgisine hayal dünyasına her şeyine bağlı hayatına bile bağlı sadece şu yaşta şunu yaparız demek yanlış olur. Dünyanın en zor eğitilen enstrümanı sestir. Zaman isteyen, gelişmesi devam eden. Sesi çalıştırmazsanız arayı soğutursanız olmaz. Çalışmak. Gelişmesi bence hem hoca hem de öğrenciye bağlı. 2-5 yıl yok yani. Olumsuz etkenler bence karşı tarafın disiplini algılaması, tarzı vs. uyku çok önemli. Ses telinde öyle bir şey var ki bir enzim var kendini yenileyen. Hijyene dikkat etmek lazım, su içmek, uyku almak, vs. vs.

K10: Yani yaş olarak 28-32 arası diyebiliriz. Tabii 18-20 yaşında eğitimine başlayıp 28-32 yaşında kadar gitme sürecini ele alırsak. Müzik ömür boyu devam ediyor. Çalışmayı bırakırsan gençlikte de yapamazsın.

Literatür incelendiğinde insan bedeninde aslında hiç bitmeyen bir değişim ve dönüşümün sürekli olduğu gözlemlenebilir. En şaşırtıcı olanı ergenlik dönemidir

(Şenocak, 1967). Bu dönemde seste başlayan başlı başına dönüşüm sonrasında kıkırdak yapılarında 20 li yaşlardan itibaren kemikleşmeye ve elastikiyetini yitirmeye başladığı yine literatür ışığında söylenebilir. Tamamen kemikleşme ise ortalama 40 yaşları civarında olduğu, dolayısı ile bu yaş aralığında sesin oturmasının bu sürecin doğal bir sonucu olduğu söylenebilir.

4.11. On Birinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek seslerinin yetişkinlik/ yaşlılık döneminde etkilendiği değişim süreçleri var mıdır? Varsa ses bu süreçten nasıl etkilenir?

Tablo 12.

On birinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Sağlıklı yaşam	Oto kontrolsüzlük ile gelen kalıcı hasarlar Koruma – bakım Spor, beslenme	6
Yaşlılık	Yaş aldıkça kaslar gevşer	5
Teknik	Kondisyon Eğitim	5
Psikoloji	Yaş aldıkça değişen ruh hali	2

Tablo 12’de on birinci soruya ilişkin Türkiye’deki ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; erkek seslerinin yetişkinlik/yaşlılık dönemlerinde etkilendiği değişim süreçleri ve bu süreçlerden nasıl etkilendiklerine dair, sağlıklı yaşam temasına bağlı olarak alt temaların oto kontrolsüzlük ile gelen kalıcı hasarlar, sesin korunması ve bakımı, spor, beslenme gibi faktörlerin etkili olduğu, bireyler yaşlılık temasına bağlı olarak alt temanın; yaş aldıkça kasların gevşediği, teknik temasına bağlı olarak alt temanın; Kondisyon (düzenli çalışma) ve eğitimin etkililiği olduğu, psikoloji temasına bağlı olarak alt temanın ; yaş aldıkça değişen ruh hali olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Erkek seslerinde en önemli dönem ergenlik dönemi. Bir erkek sesi ergenlik döneminde bir oktav kalınlaşıyor. Ergenlik dönemi başına kadar bütün erkek sesleri soprano olarak geçer. Yaşlılıkta da artık kasların biraz daha gevşemesi, o zaman ses

kaslarının biraz kavuşmasında sıkıntılar olabiliyor. Geçirdiğimiz bir grip te ses kaslarını etkiliyor. Dediğim gibi sağlıklı yaşama dikkat edeceğiz. Ama yaşlılıkla doğru orantılı bozulması ses kalitesi açısından.

K2: Alerjik reaksiyonlar hayatı sesi etkiler. Sahne tozu mesela □ atmosfer, kurum, durum, psikoloji.

K3: Tabii şöyle oluyor. Bunda tiz sesler biraz daha erken kayboluyor. Mesela sopranolar ve tenorlar bunda biraz şanssız. Baslar, baritonlar biraz daha şanslı. Çünkü gittikçe kalınlaşıyor ses.

K4: Erkeklerde en önemlisi sesin doğru kullanımı, bakımı. Ses sağlığı ne kadar dikkat edilirse o kadar uzun kullanırız. Spor beslenme yaşantı şekli.

K5: Her şeyden etkilenir. Psikolojik durumlardan, yıllarca yanlış söylemekten yanlış teknikten, oto kontrolsüzlükten, duyuşal yaşamdan. Bu meslekte kimsenin garantisi yok.

K6: Evet. Bu konuda da yine kişiye göre değişiyor benim gördüğüm örneklerde. Bunlar kadın ve erkeklerde belli hormonların etkisiyle kas zayıflaması oluyor refleksler yavaşlıyor. Evet, yani kişiye göre değişiyor ama şu var; kişi belli bir ölçüde spor yapıyorsa iyi besleniyorsa özellikle yaşantısı uyku düzeni, iyiyse.

K7: Şöyle tabii ki. Yaşlılıkta hücrelerin kullanılması ve eskimesi falan bunlar çok etkiliyor mutlaka ki ama ben 80 yaşında sahnede takır takır şarkı söyleyen sanatçılar biliyorum. Buna tekniksel bakarsak. Eğer doğru şekilde şarkı söylüyorsa, sanatçı yaşlılıkta da aynı şekilde söyleyebilir. Olabilir tabii ki kaslar yaşlandıkça esniyor bırakmaya başlıyor, sesin tizleri kaybolmaya başlayabilir ama kaybolur diye bir şey yok.

K8: Vardır. Bu teknikle beraber değişiyor. Eğer yanlış teknik varsa seste sallanma güç kaybı olabilir. Bu teknikle alakalı bir şey. 80 yaşında şarkı söyleyen müthiş şarkıcılar var. Testosteron oranı yaş aldıkça düşüyor. Bundan dolayı alt tonlarda kuvvet kaybı yaşanıyor. Böyle bir durum da var. Östrojen arttığı zaman üst tonlarda yuvarlaklık, genişlik, kolaylık sağlanıyor. Ama tabii ki teknik çok önemli.

K9: Bakacaksınız. Bakarsanız bağ bakmazsanız dağ olur. Kondisyon çok önemli. Vücudun kilo alması kondisyon eksiliği, çalıştırılmaması, etkiler.

K10: O kasların hafızası var, tabii o kasların hafızasının çok iyi tanıtıp ilerleyen yaşlarda da çok iyi devam ettirmeyi sağlamamız gerekiyor. Eğer ki biz çok iyi bir şekilde eğitemezsek bu gençlikte de yaşlılıkta da problem çıkaracaktır. Kasların kabiliyeti de belirli bir yaştan sonra gidiyor. Erkeklerde genellikle ödem olabiliyor ödem olduğu için de kafa sesleri gidiyor. O da genellikle forseden kaynaklı.

Yaşa bağlı ses değişikliklerinde sadece ses tellerinde meydana gelen değişikliklerin etkisi yoktur. Sesin ana güç kaynağı olan akciğer kapasitesinde azalma sesin gürülüğünde azalmaya sebep olurken, karın kasları ve genel kasların gerginliğinde azalma olması buna katkıda bulunur. Ses tellerini ve bütün solunum yollarını kaplayan salgı bezlerinin yaptığı salgıların karakterinde meydana gelen değişiklikler ses tellerinin sağlıklı, uygun şekilde titreşmesine engel olur. Ayrıca ses yolunda yer alan yapılara giden sinir uçlarının sayısında azalma olması sesin kalitesini bozar. Cinsiyetten bağımsız meydana gelen bu değişiklikler dışında kadın ve erkekte ortaya çıkan farklı sonuçlar da mevcuttur. Kadınlarda menopoza girilmesi ile birlikte azalan östrojen (kadınlık hormonu) seste kalınlaşma olması ile sonuçlanmaktadır. Ses tellerinde meydana gelen gerginlik kaybı da buna katkıda bulunur. Ayrıca ses tellerinde daha sıklıkla şişlik (ödem) gözlenmektedir. Erkeklerde ise kas kitlesinde azalmanın daha belirgin olması ve elastikiyet kaybı nedeniyle her iki ses telinin birbirine tam temas ederek kapanması bozularak arada boşluk kalmaya (bowing) bu nedenle de ses pürüzlü ve havalı (hava kaçağı varmış gibi) çıkmaya başlamaktadır (Coşkun, 2021).

Literatür incelendiğinde yaşlanma sürecinde aslında bedende hiç durmadan devam eden ve sürekli bir değişimin olduğu, hormonal düzeylere bağlı olarak da sürekli bedenin bütün yapısının etkilendiği gibi sesin de bu süreçlerden etkilendiği söylenebilir. Fakat bedene iyi bakılıp doğru alışkanlıklar oturtulup sağlıklı, düzenli ve bilinçli bir yaşam tercih edildiğinde ses sağlığının da uzun süre korunabileceği ve yaşlanmanın olumsuz etkilerinin azaltılabileceği söylenebilir.

4.12. On İkinci Soruya İlişkin Bulgular ve Yorum.

- Erkek ses türleri/alt türleri opera eserlerinde hangi tür rol ve karakterlere uygundur?

Tablo 13.

Onikinci Soruya İlişkin Ses Eğitimci/Sanatçıların Kullandıkları İfadelerin Genel Dağılımı

Tema	Alt tema	Kullanılma sıklığı (f)
Tenorlar	Kahraman, sevgili, genç, jön karakterler, lirik tavırlar	7
Bariton ve baslar	Kral, ihtiyar, amca, kötü adam, tanrı, ağır başlı roller	6
Librettoya göre	Metinde ne varsa	2

Tablo 13’de on ikinci soruya ilişkin ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine bakıldığında; erkek sesleri opera eserlerinde tenor ses türünün genel olarak kahraman, sevgili, genç, jön karakterler, lirik tavırlar rollerini sergilediği, bas ve bariton ses türünün ise daha çok kral, ihtiyar, amca, kötü adam, tanrı, ağırbaşlı rollerde bulundukları görülmektedir. Bununla beraber opera eserinin librettoya göre metinde ne varsa (ne isteniyorsa) o eserlerdeki rollere göre değiştiği gibi ifadeler de göze çarpmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde ses eğitimci/sanatçıların görüşlerine ait bazı kesitler örnek verilmiştir.

K1: Bence o bestecilere göre değişiyor. Ama genelde o librettoda ne varsa o tenorlar kahraman, kurtarıcı olarak çıkarlar.

K2: Tenor; Jön- kahraman- genç roller, bas ve bariton; Kral-ihtiyar-orta yaşlı- tanrı vb. roller.

K3: Tenorlar daha çok kesinlikle âşık rollerini oynarlar. Gençliği temsil eder tenor. Bas – baritonlar baba amca kral oynarlar genelde. Ve genelde tenor ses gençliği temsil eder. Tenorlar güneş tanrılarının çocuklarıdır denir. Parlak sesleri olduğu için.

K4: Tenor: dramatik, lirik onları anlatan sesler. Hafif naif işlerde tenor- soprano.

K5: Başroller var konik roller var yan roller var. Kimi roller vardır yavaşça çıkar kimi adam vardır gelir la tutar. O küçücük cümle için ses bir saat ses açıyorsun ters geliyor ‘‘açsam mı kapatsam mı?’’ Rolüne göre değişir. Her rolün farklı bir sesi vardır. Her rolün farklı beklentisi vardır. Kısa roldür ama hep tiz tutarsın başrol gibi olur.

K6: -

K7: Tenor daha çok sevgili rolleri, bariton daha çok kötü adam kral kötü abi bas daha böyle baba rahip kral ya da general gibi roller. Genelde zaten bu Türk karakterlere uygun yazılmıştır. Ama yeni operalara baktığımızda; âşık rolünü bir klasik dönem veya normal bir klasik operada tenora yazılacak rolü basa yazdıklarını görüyoruz öyle şeyler de var.

K8: Bizde hep babalık, rahiplik, ağır başlı roller, belki savaşçı, şeytan. Bas sesler hep karanlık veya otoriter karakter farklı şekilde düşünmüş besteciler. Bence bu çok doğru. Tenorlar şanslılar bu konuda. Saf, âşık, iyi karakterler olmuş. Bizlere daha kötü ya da babacan roller vermişler.

K9: Kavalie rolleri baritonlar, tenorlar aşk rolü sevgili, baslar baba rolü rahip kötü adam rolü baritonlarda da söylerler. İnce olan sesler yani tenorlar daha çok jön roller söylerler. Hep kötü karakterleri baslar söyler yeni dönemde baktığımızda. Hoffman'ın masallarını incellerseniz mesela saf adam tenordur. Kötü karakter bas hep. Tenorlar hep başrol ve saf temiz kalpli.

K10: -

Bariton sesleri geleneksel olarak kötü karakterler, tenorun aşktaki rakibi ya da en iyi arkadaşı ve babalar için kullanılırdı. Sonuçta ana kadın karakterin âşık olduğu kahramanın rolü, tenorlar tarafından alınmıştı” Öte yandan; “ Londra Kraliyet Opera Salonu Jette Parker Sanatçı Programı'ndan Şan Eğitmeni Gary Coward, bas baritonların fiziksel özelliklerini şöyle sıralıyor: "Bas baritonlar genellikle yapılı, güçlü omuzlar ve güçlü çekirdek kuvvete sahip, genellikle kafası büyük ve boyunları kalın olan oldukça büyük insanlardır. Bu da çoğu zaman muazzam bir güç veren büyük ses tellerine işaret eder ve aynı zamanda uzunlukları nedeniyle aralıklarda aşırılıklar verebilir” ifadesine ek olarak bas seslere ilişkin, "Kalın sesleri olgunlukla ilişkilendirme eğilimindeyiz ve sesin yeraltı mezarlarındaki bu derin gürleyen tonlar çok güven verici. Bir opera salonunda canlı olarak dinlediğinizde bu ses sizi kucaklıyor ve okşuyor gibi gelir” ifadelerini kullanılmıştır (Rabillon, 2023).

Ses renklerinin insan duyguları üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulduğunda açık parlak ve tiz tonların, neşe, coşku, heyecan ve canlılık gibi hisler, koyu kalın pest tonların hüznün, güven, otorite, olgunluk vb. farklı duyguları yarattığı söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın sonuçlarına ve sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Erkek sesi türleri, özellikleri ve eğitimine uzman görüşleri doğrultusunda bakıldığında;

- 1- Erkek ses türleri/alt türlerinin ayrımı ve ses türlerini belirleyen faktörler/etkenlerin; sesin tınısı, yapısı, hacmi, genişliği, kullanılabilirliği, sınırları, parlaklığı olduğu, bununla beraber coğrafya – İklim (soğuk ülkelerde baslar ve sıcak ülkelerde tenorlar) gibi etkeninin de etki ettiği ve ses türüne karar vermenin öğretmene ait olduğu, bir diğer yandan bireyin yaşadığı, yetiştiği kültürel ortam (aile vb.), insan psikolojisi (birey şarkı söylerken ses türünü ne hissediyorsa), genetik aktarımın bireylerde ses yapılarına etki ettiği, fiziksel durumun (boy-kilo), hormonal yapı (östrojen, testosteron) seviyeleri ve birey şarkı söylerken duyuluş bakımından karşıya hangi ses türünü hissettiriyorsa bu faktörlere göre belirlendiği,
- 2- Dünya da ve Türkiye’de en çok karşılaşılan erkek ses türlerinin bariton ve tenor olduğu, en az karşılaşılan seslerin türlerinin bas ses türü olduğu, diğer yanıtlar düşünüldüğünde ise; bas profon ve leje/spinto tenor alt türlerinin az olduğu, dünyada ve ülkemizde tenor seslerin az bulunduğu, bununla beraber bariton ses türünün fazla olup iyi bir şekilde şarkı söyleyen kişi sayısının az olduğu ve oktavist seslerin de sayısının oldukça az olduğu
- 3- İyi bir erkek sesinde bulunması gereken özelliklerin ses yapısı, kalitesi ve müzikalite faktörlerinin öncülük ettiği hemen ardından eğitim (teknik) ve rol yeteneği (oyunculuk) olduğu, bir diğer yandan iyi bir erkek ses özelliklerine ek olarak şarkı söylemek için gerekli olan dil becerisi, düzenli ve disiplinli çalışmalar yaparak rutin alıştırma programı oluşturulması, anlatılan ve

bahsedilen soyut kavramları kolayca algılayabilme, sesin doğal yapısı ve bu doğallığa bağlı olarak alt-üst tonlara sahip olma ve ses sağlığı için gerekli önlemler alarak bu şekilde bir yaşam tarzı oluşturmanın gerekli olduğu,

- 4- Türkiye’de erkek sesinin eğitiminde kullanımı en çok tercih edilen ekolün öncelikle İtalyan ekolü olan Bel Canto, sonrasında Alman ekolünün olduğu, diğer yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda; artık eski ekollerin bittiği ve kullanılmadığı, ekol yerine besteci stillerinin var olduğu bununla beraber usta çırak ilişkilerinin doğduğu ve buna örnek olarak Ankara Konservatuvar öğretmenlerinin başlattığı tekniklerle devam eden sürecin göze çarptığı, hatta kişilerin kendi tekniklerini oluşturduğu, İtalyan ve Alman ekolünden sonra nadir olarak Rus ekolünün de görüldüğü, çağın getirisi ile bilim ekolünün desteklerinin görüldüğü buna örnek olarak KBB ile çalışmaların yapılabildiği, fonksiyonel öğrenme ve çabuk algılama ile eğitimin devam ettirildiği, aynı zamanda ekollerin kullanım nedenlerinin II. Dünya savaşından sonra ülkemize göç eden şan öğretmenlerinin getirdikleri eğitim sürecinden kaynaklı bir anlayış başladığının ve bu anlayışın sanatçı ve eğitimci kişilerin gelişerek yeni nesillere öncülük ettiği,
- 5- Bir erkek sesinin profesyonel ses eğitimine başlama yaşının ergenlik dönemi adı verilen ses değişim döneminden sonra olması ve bu yaşların 17-18, 18-20’li yaşlara tekabül ettiği, daha öncesinde eğitime başlanmasının öğrencilerde ses problemlerine yol açabileceği, bununla birlikte ergenlik dönemi ses değişiminin kişiler arası farklılık göstereceği de göz önünde bulundurulursa en alt yaşın 16’dan sonra olması gerektiği ve genel olarak 17-18-19-20-21’li yaşların ses eğitimine başlamak için doğru yaşlar olduğu ve ergenlik dönemi sonu olarak vücudun kendisini biraz toplayarak eğitimin daha kaliteli olacağı,
- 6- Erkek seslerinin eğitiminde en çok karşılaşılan zorlukların geçiş tonu sorunları (üst tonlar), esnek olamama ve kendilerini sıkma eğilimi göstererek sertlik oluşturdukları, öğrencilerin anlatılan ve bahsedilen soyut kavramları algılamakta güçlük çektikleri, ses eğitimi ve bu eğitim içinde yer alan kavramlara fiziken ve manen hazır olamama, şarkı söylemek için gerekli olan dil unsurunun yeterli olmaması, öğrencilerin duydukları veya izledikleri sesleri taklit etme gibi durumlar söz konusu olduğu, bu sorunlar göz önünde

bulundurulduğunda; bu zorlukların bireylere göre değiştiği, eğitmen ve sanatçı kişilerin en çok sorun yaşadıkları ses türünün tenor sesler olduğu, esneklik bakımından ise en çok bariton ve bas seslerde sorunlar yaşadıkları,

- 7- Erkek seslerinde rejister geçişleri konusundaki düşünceleri ve geçiş tonu kavramına dair öğrencilerin de bilgi sahibi olmaları üzerine; geçiş tonunun kişilere, eserlere, aralıklara vs. gibi nedenlerle sabit olmadığına, öğrencinin bu konu üzerine bilgi sahibi olması kararının öğretmene ait olduğuna, diğer yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda öğrencinin bu konu hakkında bilgi sahibi olmasının gerekmediği ve gerektiği yanıtlarına eşit derecede ulaşılmış olup, geçiş tonunun ne olduğuna dair ön bilgi verilmesi, gerekiyorsa farklı yöntemlerle anlatılması ya da öğrenci bu duruma hazır olduğunda bu bilginin ona verilmesi gerektiği, öte yandan erkeklerde geçiş tonlarının frekansları tenor türlerde fa – fa diyez, bariton türlerde mi bemol – mi – re, bas do diyez – re olduğu,
- 8- Erkek seslerini en iyi tanıyan besteciler bakımından; Verdi, Mozart, Puccini, Donizetti ve Wagner olduğu, diğer yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda; Bellini ve başta barok dönem bestecileri olmak üzere bütün büyük bestecilerin birbirlerinden etkilenererek ortak bir süreç yarattıkları,
- 9- Opera eserleri göz önünde bulundurulduğunda bestecilerin en çok tercih ettikleri erkek ses türü/türlerinin en çok tenor ses türü olduğu, öte yandan opera eserlerinde seslerin esasında tercih olmadığı eserin librettosuna göre yazıldığı, tenordan sonra daha çok bariton seslere şarkılar söylettirildiği, bestecilerinde daha çok tenor sonrasında da bariton ses seçerek lirik kategoriden birçok alt türe yer verdikleri,
- 10- Erkek seslerinin oturma (olgunlaşma) yaşının tarih vermenin yanlış olacağı kişiden kişiye değişmekle birlikte 35-40'lı yaşlar olduğu ve bu durumu etkileyen faktörlerin başta sağlıklı yaşam, düzenli çalışma ile birlikte öğrencinin sabırlı davranarak düzeyine göre eserler çalışması gerektiği, öte yandan diğer yanıtlara bakıldığında bu durum için; 28-29-30, 28-32, 35-37 yaşlarda da olgunlaşma yaşanabileceği, yaşlılıkla gelen ses kaslarındaki gevşeklik, kişinin yaşam ve karakter deneyimleri, öğrencinin psikolojik

durumu, ses eğitimine dair algılama ve yaşam tarzına bağlı yeterli uyku alımı, müzikal tecrübe ve iyi bir eğitmenle birlikte çalışma unsurunun önemli olduğu,

11- Erkek seslerinin yetişkinlik/ yaşlılık döneminde etkilendiği değişim süreçlerine bakıldığında kasların yaşlandıkça gevşeyerek seste sallanma meydana geldiği, teknik kaynaklı nedenler, sağlıklı yaşam tarzı ve psikolojik durum sonuçları olduğu, öte yandan sesi etkileyen faktörlerde bireyin ses sağlığı koruma ve bakımı, kondisyon eksikliği (düzenli çalışma prensibi), kontrolsüzce gerçekleşen sesi force etme eğilimi, yaşın getirdiği alerjik reaksiyonlar, hormon üretimi azalışından dolayı pes tonların kaybolması, ergenlik döneminden bu yana süre gelen kalıcı problemler ve bu sorunların kişiden kişiye değişmesi,

12- Erkek ses türleri/alt türleri opera eserlerinde hangi tür rol ve karakterlere uygun olması bakımından; tenor seslerin; kahraman, sevgili, genç, jön karakterler ve lirik tavırlar, bas ve bariton seslerin ise; kral, ihtiyar, amca, kötü adam, kavalie, rahip, tanrı, ağırbaşlı roller sergilediği, öte yandan opera eserlerinde librettoda ne varsa ona göre rol seçimi yapıldığı, rolüne göre değişen seslerin de bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

- 1) Ses eğitimcisinin erkek öğrencilerinde gelecekte kalıcı sorunlar yaşamamaları için öncelikle ergenlik dönemi adı verilen ses değişimi sürecinin geçirilmiş olmasına, dolayısıyla profesyonel ses eğitimine başlama yaşına dikkat etmelidir,
- 2) Ses eğitimi alan erkek öğrencilerin her şeyden önce iyi bir kariyere ulaşabilmek için öncelikle beden ve ses sağlıklarına dikkat ederek yaşam tarzını buna göre düzenlenmeleri sağlanabilir.
- 3) Ses eğitimi alan erkek öğrencilerin daha iyi şarkı söyleyebilmeleri için dil becerilerini geliştirmeleri ve aynı zamanda gözlemler yaparak farklı etkinlikler ve projelerde yer alarak kültürel seviyelerini artırmaları teşvik edilebilir.

- 4) Ses eğitimi alan erkek öğrencilerinin kariyer gelişimlerini artırabilmek için disiplinli ve düzenli bir çalışma programının önemi vurgulanarak farkındalıkları arttırılabilir.
- 5) Bu araştırma konusu daha fazla uzman görüşü alınarak ve konu çerçevesi geliştirilerek yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, D. (2022). *Lisans Düzeyinde Ses Eğitimi Verilen Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Piyano Eşlik Durumunun İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Burdur.
- Aladağ, Ç. (2017). Ses Eğitiminde Register Kavramı ve Ses Türleri. *Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Dergisi*, 2017, Cilt 1, Sayı 1.
- Avcı, K., Baydağ, C. ve Ece, A.S. (2019). Tenor Ve Bariton Ses Türlerinin Bilgisayar Destekli Temel Frekans Ve Formant Analizi. *Turkish Studies Information Technologies and Applied Sciences*, Volume 14 Issue 1, 2019, p. 21-44
- Ayan L. (2010). *G. Verdi'nin "Rigoletto" Operasının Şan Tekniği ve Yorumlama Problemleri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adana Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne Sanatları Ana Sanat Dalı, Adana.
- Aycan, K. (2005). *Opera Sanatına Yönelik Ses Eğitiminde (Şan) Nefesin, Sesin Oluşumu ve Fiziksel Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Baydağ, C. (2019). Ses Eğitiminde Repertuvar Seçiminin Önemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, Cilt 22. Sayı 2.
- Belgin, E. (1996). *Ses Anatomisi*. [Doktora Programı Ders notları]. G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (28. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cevanşir, B. ve Gürel, G. (1982). *Foniatiri Sesin Oluşumu, Bozuklukları ve Korunmasında Temel İlkeler*. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi: Sanal Matbaacılık.
- Coşkun, H. (2021). Kulak Burun Boğaz Hastalıkları <http://drhakancoskun.com>

- Çevik, S. (2006). *Müzik Öğretmenliği Eğitiminde Ses Eğitimi Alan Derslerinin Müzik Öğretmenliği Yeterlilikleri Yönünden Değerlendirilmesi*. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu, 26-28 Nisan, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Denizli.
- Çevik, S. (2015). *Koro Eğitimi ve Yönetimi*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Daloğlu, B. ve Özçimen, A. (2019). *Bariton Ses Yapısı Özellikleri ve Egzersiz Önerileri*. 2nd International Congress On New Horizons In Education and Social Sciences (ICES – 2019), (2019).
- Davran, Y. (1997). *Şarkı Söyleme Sanatının Öyküsü*. Evrensel Müzikevi: Ankara.
- Dinçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.13.
- Doğanyığıt, S. (2010). *Profesyonel Ses Eğitimi (Şan) Alan Bireylerin Ses Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Elias, R. (2000). Mozart ‘Bir Dâhinin Sosyolojisi Üzerine’ (Çev. Y. Tükel), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Erdoğan, S. (2008). *Ses Eğitiminde Terminoloji ve Temel Kavramlar Bazında Öğrenci Yeterliliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı, İzmir.
- Ergenlik Dönemi (2023). https://tr.wikipedia.org/wiki/Ergenlik_Dönemi adresinde erişilmiştir.
- Ersoydan, M. Y., Kızıldeli Salık, N., (2019). Akademisyenlerin Farkındalık Düzeylerinin Sesin Doğru-Sağlıklı Kullanımı ve Mesleki Performansına Etkisi Bakımından İncelenmesi. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 2019 Ağustos, s. 965-973.
- Ertekin, S. (2007). *Türk Operasının Gelişim Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilimi Tezli Yüksek Lisans Programı.

- Evren, G. F. (2013). Programlı Bir Ses Eğitimi Kapsamında Dil-Konuşma Öğesi. *Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2013, Cilt: 2, Sayı: 5 (53).
- Gök Akkılıç, A. (2019). *Performans ve Opera Kavramı Bağlamında Mozart'ın Sihirli Flüt Operasının İncelenmesi* (Sanatta Yeterlilik Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Opera Sanat Dalı.
- Gökalp, E. (2000). *Ses Eğitiminde (Şan) Ses Türlerinin Belirlenmesi ve Bu Türlerin Karakterlerine Uygun Repertuvar Seçiminde, Yaklaşımların İlkeler Açısından İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Helvacı, A. (2003). *Ses Eğitiminde Register ve Rezonans Bölgelerinin Kullanım Özelliklerinin Ses Kalitesine Yansıması*. Doktora Tezi, Ankara. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Programı.
- Helvacı, A. (2003). *Ses Eğitiminde Register ve Rezonans*. Cumhuriyetimizin 80. Yılında Müzik Sempozyumu'nda Sunulmuş Bildiri, İnönü Üniversitesi, Malatya. s.124-129.
- Helvacı, A. (2005). Anatomik Yapıların Sesin Harmonik Yapısı ve Tını Değişiklikleri Üzerindeki Etkileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XVIII (1)*, 2005, 124.
- İleri, S. (2014). *Müzik Öğretmeni Adaylarının Ses Kullanım Alışkanlıkları İle Ses Hijyeni ve Ses Hastalıkları Hakkında Bilgi Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Konya.
- İşsever, İ. (2004). *Ses Eğitiminde Ulusal Okullar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kastrato Bulguları (2023). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kastrato> adresinden erişilmiştir.

- Kazancıoğlu, M. A. (2008). *Şan Eğitiminin Bariton Ses Etkisinin Akustik ve Larengostroboskopik Olarak İncelenmesi, Doğru Ses Üretebilmek İçin Egzersiz Önerileri* (Sanatta Yeterlilik Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Opera Anasanat Dalı. İzmir.
- Kızıldeli N. (2001). *Mutasyon Döneminde Ses Eğitimin Önemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Kızıldeli, N. (2006). 2000 ve 2006 Yılları Arasında Müzik Öğretmenlerinin Mutasyon Dönemindeki Çocukların Ses Özellikleri ve Eğitimi Konusundaki Düşünce ve Deneyimlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, Denizli Pamukkale Üniversitesi.*
- Kızıldeli, N. (2008). *Programlı Bir Ses Eğitime Bağlı Olarak, Solunum Mekanizmasının Sesin Algısal, Görsel, Akustik ve Aerodinamik Özellikleri Üzerine Etkileri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Köse, S. (2001). *Müzik Öğretmenliği Anabilim Dalı 1. Sınıf Öğrencilerinin Ses Özelliklerine Ait Sorunların Öğrenci Kaynakları Düzleminde İncelenmesi.* Doktora Tezi, Ankara. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Programı.
- Köse, S. (2004). *Koro Başarım Gücünün Arttırılması İçin Bireysel Ses Eğitiminin Gerekliliği.* 1924-2004 Musiki Muallim Mektebinden Günümüze Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sempozyumu Bildiri, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Kudret, H. (2017). *Bireysel Ses Eğitimi Dersinde Kullanılan Repertuvarın İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halis Demir Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı, Niğde.
- Lotha, G., (2023). *Tenor* <https://www.britannica.com/art/tenor-vocal-range> adresinden erişilmiştir.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide To Design and Implementation.* Jossey-Bass.

- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide To Design and Implementation*. Jossey-Bass.
- Metin, O., Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 22, 2022, Özel sayı 2, (276).
- Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage.
- Miller, R. (2002). *National School of Singing*. English, French, German and İtalian Technigues of Singing Revisited, Published in the United States of America by Scarecrow Press,İnc. , America.
- Mustan, H. (2010). *Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Müzik Bölümü 12. Sınıf Öğrencilerinin Bireysel Ses Eğitimi Dersinde Karşılaştıkları Zorluklar Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Programı, Konya.
- Otacıoğlu, S. (2011, Mart). Ergen Seslerinde Ses Değişimi ve Eğitimi. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:15, Sayı:1, Manisa*.
- Otacıoğlu, S. (2012). *Ses Türlerini Belirlemedeki Kriterler (Sanatta Yeterlilik Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Opera Anasanat Dalı.
- Özaydın, N. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin Ses Hijyeni Davranışlarının Vokal Sağlık Testi İle Karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi Cilt 51 Güz / 2022 Sayı 236, (3112-3142)*.
- Özçimen, A.ve Yıldız, G. (2011). Sesin Karakterini ve Kalitesini Belirleyen Etmenler. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32: 149-168
- Öztürk, F. (2003). Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Ses Eğitiminin Önemi ve Bireysel Ses Eğitimi Dersi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003. Cilt:23, Sayı:1 (80)*.
- Polat, A., (2022). Nitel Araştırmalarda Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Soru Form ve Türleri, Nitelikler ve Sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2022, Cilt: 22, Sayı 2*

- Polat, S. (2016). Türkiye’deki Ses Ve Şan Eğitiminin Köken Kaynaklı Algıda Yarattığı Kavram Karmaşası Üzerine Bir Değerlendirme ve Yaklaşım Önerileri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi İnönü Cilt/Vol.2, Sayı/No. 1 (2016): 33-44*
- Rabillon, K., (2023). *Operanın Karanlık Sesleri BaRitonlar, Bas Baritonlar ve Baslar* <https://tr.euronews.com/kultur/2023/01/26/operanın-karanlik-sesleri-bariton-bas-bariton-ve-baslar> adresinden erişilmiştir.
- Sabar, G. (2008). *Sesimiz – Eğitimi ve Korunması*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Şaul, K. (2008). *19. YY İtalyan Operasında Dönem, Biçem ve Teknikler*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Opera Anasanat Dalı. İzmir.
- Tonya, A. (2008). *Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Bölümlerinde Bireysel Ses Eğitimi Derslerinde Karşılaşılan Sorunların Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, İzmir.
- Töreyin, A. M. (1998). *Türkiye Türkçesi Dil Bilgisi Yapısının Şan Eğitimi Amaç, İlke ve Teknikleri Açısından İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Töreyin, A. M. (2008). *Ses Eğitimi Temel Kavramlar-İlkeler-Yöntemler*. Ankara: Sözkese Matbaacılık.
- Uçman Karaçalı, P. (2012). *Profesyonel Ses Sanatçılarının Ses Üretiminde Karşılaştıkları Teknik Sorunlara Yönelik Yeni Öneriler (Sanatta Yeterlilik Tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Opera Anasanat Dalı, İzmir.
- Ünal, S. (1989). Ortaöğretim Kurumlarında Müzik Öğretimi ve Sorunları. *Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi No:7*
- Yazarı belli olmayan *Ses Tonları Türleri Rehberi* (2022). <https://www.yuzdeyuzsanat.com/ses-tonlari-turleri-rehberi/> adresinden erişilmiştir.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık. Sözkese Matbaacılık. Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* [Qualitative Research Methods In The Social Sciences]. Seçkin Pub.
- Yılmaz, A., (2021). *Ses ve Özellikleri* <https://www.fizik.net.tr/site/ses-ve-ozellikleri> adresinden erişilmiştir.
- Yiğit, N. ve Doğanyigit S. (2011). Profesyonel Ses Eğitimi Alan Bireylerin Ses Özelliklerinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt: 12, Sayı: 4, Yıl: 2010, Sayfa: 75-93 ISSN: 1302-3284*
- Yiğit, N. ve Salık N. (2010). *Operada Kadın Solistler ve Özellikleri*. Konya: Aybil Yayıncılık No 4. (282).
- Yurdakul, M. (1997). Ses Eğitimi. *Ve Müzik (Araştırma ve Yorum Dergisi)*, 2, s. 109.
- Zeren, A. (2007). *Müzik Fiziği* (4. Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ek-1

**Erkek Sesi Türleri, Özellikleri ve Eğitimine İlişkin Eğitimci/ Sanatçı
Görüşme Formu**

“Erkek sesi türleri, özellikleri ve eğitimi” başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında siz değerli eğitimci ve sanatçı görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılacak olan bu çalışmanın amacı ses eğitimi bölümü öğretmen, öğrenci ve bu alana ilgi duyan bireylere anatomik, terminolojik birçok açıdan fayda sağlayacağı ve bilinç kazandıracağı düşünülerek, bilimsel analiz desteği ile literatüre katkı sağlayarak durum tespiti yapmaktır. Paylaşacağınız bütün deneyim, görüş ve tavsiyeleriniz çalışmanın amacı için kullanılacaktır. Çalışmaya sunacağınız katkılarınız için şimdiden siz değerli öğretmenlerime teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Görüşme boyunca süren konuşmalar gizli tutulacak olup, görüşmede elde edilen bilgiler araştırmacı Yavuz KELEBEK ve danışmanı Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nurdan KIZILDELİ SALIK hariç kimse tarafından görülmeyecektir.

Görüşmelerin niteliği ve sentezlenmesi amaçlı araştırmacı kişi tarafından alınacak video/ses kaydının siz değerli konuşmacı için sorun teşkil edip etmediği tarafınıza bırakılacaktır. Bu video/ses kaydını onaylıyor musunuz?

Müzik Öğretmeni

Yavuz KELEBEK

ERKEK SES TÜRLERİ, ÖZELLİKLERİ ve EĞİTİMİ GÖRÜŞME SORULARI

1.	Erkek ses türleri/alt türlerinin ayrımı konusunda neler düşünüyorsunuz? Sizce ses türlerini belirleyen faktörler/etkenler nelerdir?
2.	Dünya da ve Türkiye’de en çok ve en az karşılaşılan erkek ses türleri/ alt türleri sizce nelerdir?
3.	İyi bir erkek sesi sizce hangi özelliklere sahip olmalıdır?
4.	Türkiye’de erkek sesinin eğitiminde kullanımı en çok tercih edilen ekol sizce hangisidir? Niçin? Varsa kullanımı tercih edilen diğer ekoller nelerdir?
5.	Bir erkek sesinin profesyonel ses eğitimine başlama yaşı sizce kaç olmalıdır? Nedenini belirtir misiniz?
6.	Erkek seslerinin eğitiminde en çok karşılaştığınız zorluklar nelerdir? Bu zorluklarla en çok hangi erkek ses türünde karşılaşıyorsunuz?
7.	Erkek seslerinde rejister geçişleri konusunda neler düşünüyorsunuz? Bir ses eğitimcisi çalıştırdığı erkek öğrencilerine bu konu ile ilgili bilgi vermeli midir? Vermeli ise ne zaman olmalıdır?
8.	Sizce erkek seslerini en iyi tanıyan besteciler kimlerdir?
9.	Opera eserleri göz önünde bulundurulduğunda bestecilerin en çok tercih ettikleri erkek ses türü/türleri nelerdir?
10.	Erkek seslerinin oturması hangi yaşlarda olur ve bu durumu etkileyen olumlu/olumsuz etkenler sizce nelerdir?
11.	Erkek seslerinin yetişkinlik/ yaşlılık döneminde etkilendiği değişim süreçleri var mıdır? Varsa ses bu süreçten nasıl etkilenir?
12.	Erkek ses türleri/alt türleri opera eserlerinde hangi tür rol ve karakterlere uygundur?

